

# ВОДИЧ И ПРИРАЧНИК ЗА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО

Во контекст на Светското наследство



Објавено 2023 година од страна на Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации, 7, place de Fontenoy, 75352 Париз 07 SP, Франција; Регионалното биро на УНЕСКО за наука и култура во Европа, Palazzo Zorzi, Salizada Zorzi, 4930, 30122 Венеција VE, Италија; Меѓународниот центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство (ИКРОМ), Via di San Michele 13, Рим, Италија; Меѓународниот совет за споменици и локалитети (ИКОМОС), 11 rue du Séminaire de Conflans, 94220 Шарантон Ле Пон, Франција и Меѓународната унија за заштита на природата (ИУЦН), Rue Mauverney 28, 1196 Гланд, Швајцарија.

© УНЕСКО, ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН, 2023 година

ISBN: 978-92-3-000204-6



Оваа публикација е достапна во Отворен пристап под лиценцата Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-NC-SA 3.0 IGO) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/>). Со употреба на содржината на оваа публикација, корисниците прифаќаат дека се обврзани со условите за користење на Репозиториумот со отворен пристап на УНЕСКО (<https://en.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Наслов на оригиналот: Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage context.

Објавено 2022 година од страна на Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации, (УНЕСКО), ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН.

Ознаките и презентацијата на материјалот што се користат во целата оваа публикација не имплицираат изразување на какво било мислење од страна на УНЕСКО, ИКРОМ, ИКОМОС или ИУЦН во однос на правниот статус на која било земја, територија, град или област или на нејзините надлежни тела, или во однос на разграничувањето на нејзините граници или демаркации.

Идеите и мислењата искажани во оваа публикација се идеи и мислења на авторите; тие не се нужно исти со идеите и мислењата на УНЕСКО, ИКРОМ, ИКОМОС или ИУЦН и не создаваат обврски за Организациите.

**Координатори на публикацијата:** Лора Френк (УНЕСКО), Јужин Џо (ИКРОМ)

**Автори:** Сара Корт (ИКРОМ), Јужин Џо (ИКРОМ), Ричард Мекеј (ИКОМОС), Мизуки Мураи (ИУЦН), Рики Теривел (Специјалист за оцена на влијание)

**Превод:** Бестел ДООЕЛ Скопје

**Фотографија на насловната страница:** Учесниците на курсот на ИКРОМ од 2018 година „Луѓе, природа, култура“ во Музејот на железницата, Ливингстон, Замбија. © Сара Корт

**Оригинален дизајн:** Guilders Design

**Дизајн на насловната страница:** Фелипе Ечевери Веласко и Алберто Хозе Монкајо

**Илустрации:** Фелипе Ечевери Веласко и Алберто Хозе Монкајо

**Дизајн на македонски:** Бестел ДООЕЛ Скопје

Изворот на сите слики во овој прирачник е УНЕСКО/ИКРОМ/ИКОМОС/ИУЦН. 2023 година. *Водич и прирачник за оцени на влијанието во контекст на светското наследство.* Париз, УНЕСКО



**NORWEGIAN MINISTRY OF  
CLIMATE AND ENVIRONMENT**

Оригиналната верзија е финансирана од норвешкото Министерство за клима и животна средина

# КРАТКО РЕЗИМЕ

## Нашето светско наследство се соочува со закани – Оцените на влијанијата нудат решенија

Во периодот на одбележување на 50-годишнината на Конвенцијата за светското наследство во 2022 година, над 1100 локации ширум светот се признаени како светско наследство – места што се толку вредни за човештвото што нивното зачувување се смета за наша колективна одговорност. Сепак, многу од овие исклучителни места се соочуваат со сè поголем притисок од различни видови развојни проекти во рамките на и околу локалитетите. Оцената на влијанијата од таквите проекти – пред да се одлучи да се продолжи со нивното спроведување – е од суштинско значење за да се спречи оштетување на светското наследство и да се идентификуваат одржливи опции.

*Водичот и прирачникот за оценки на влијанието во контекст на светското наследство* е главната референца која го објаснува процесот на остварување на таквите цели. Нудејќи практични совети и алатки вклучувајќи контролна листа и поимник, обезбедува рамка за вршење на оценки на влијанието врз културното и природното наследство.

Развиено од УНЕСКО и Советодавните тела на Комитетот за светско наследство, ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН, овој водич поттикнува меѓусекторска, мултидисциплинарна соработка со цел да се идентификуваат решенија за заштита на добрата кои се светско наследство и да се поддржи квалитетен и соодветен развој. Државите членки на Конвенцијата за светско наследство, менаџерите за наследство, носителите на одлуки, планерите и инвеститорите се поканети да го користат за да помогнат во реализацијата на нашата колективна посветеност кон пренесувањето на нашето скапоцено наследство на идните генерации.



*„Војните почнуваат во умовите на мажите и жените, затоа одбраната на мирот мора да се изгради во умовите на мажите и жените“*

# ВОДИЧ И ПРИРАЧНИК ЗА ОЦЕНИ НА ВЛИЈАНИЕТО

ВО КОНТЕКСТ НА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО



## ЗА СЕРИЈАТА РЕСУРСНИ ПРИРАЧНИЦИ ЗА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО

Од усвојувањето на Конвенцијата за светско наследство во 1972 година, Листата на светско наследство е во постојан развој и континуирано расте. Овој раст доведе до критичната потреба од насоки за државите членки во однос на спроведувањето на Конвенцијата. Различни стручни состаноци и резултати од Периодичното известување ја идентификуваа потребата за повеќе фокусирана обука и развој на капацитетите во специфични области каде што државите членки и менаџерите на добрата кои се светско наследство бараат поголема поддршка. Развојот на серијата Ресурсни прирачници за светското наследство претставува одговор на оваа потреба.

Објавувањето на серијата е заеднички потфат на УНЕСКО како Секретаријат на Конвенцијата и трите Советодавни тела на Комитетот за светско наследство (ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН). Комитетот за светско наследство на својата 30-та сесија (Вилнус, Литванија, јули 2006 г.) ја поддржа оваа иницијатива и побара од Советодавните тела и УНЕСКО да продолжат со подготовката и објавувањето на голем број тематски Ресурсни прирачници.

Ресурсните прирачници имаат за цел да обезбедат фокусирани насоки за спроведувањето на Конвенцијата за државите членки, телата надлежни за заштита на наследството, локалните власти, менаџерите на локалитетите и локалните заедници поврзани со добрата кои се светско наследство, како и на другите чинители во процесот на идентификацијата и зачувувањето. Нивната намена е да обезбедат знаење и помош со цел да се осигури дека Листата на светското наследство е репрезентативна и кредибилна и дека истата се состои од добро заштитени и ефективно управувани добра.

Прирачниците се развиваат како алатки лесни за употреба со цел градење капацитети и подигање на свеста за Конвенцијата за светско наследство. Тие можат да се користат независно за самостојно учење и како материјал во работилниците за обука и треба да ги дополнат основните одредби за разбирање на текстот на самата Конвенција и *Оперативниот водич* за имплементација.

Публикациите во оваа серија се произведуваат како онлајн PDF документи кои може бесплатно да се преземат и да се пристапи до нив на <https://whc.unesco.org/en/resourcemanuals/>.

# ПРЕДГОВОР ОД ДИРЕКТОРОТ НА ЦЕНТАРОТ ЗА СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО

Во периодот од повеќе од 75 години од своето основање, УНЕСКО разви корпус на меѓународни инструменти за поставување стандарди за заштита на креативната разновидност ширум светот. Конвенциите, декларациите и препораките на УНЕСКО ги покриваат сите аспекти на материјалното и нематеријалното културно наследство, колективно формирајќи мрежа на правни алатки кои се дизајнирани да ги поддржат државите членки во нивните напори да го заштитат наследството и креативноста во сите региони во светот.

*Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство* од 1972 година, надалеку позната како Конвенција за светско наследство, се смета за еден од најуспешните меѓународни инструменти за зачувување на добрата кои се светско наследство. Како прв меѓународен правен инструмент што ги опфаќа и природното и културното наследство, Конвенцијата претставува единствена и моќна врска помеѓу инструментите што се занимаваат со културното наследство и инструментите што се занимаваат со прашања како што се зачувување на природното наследство, биодиверзитетот или климатските промени. Понатаму, мрежата од повеќе од 1.154 добра моментално впишани на Листата на светско наследство ја одразува големата разновидност на наследството и стана клучна основа за тестирање на сите аспекти на зачувување на наследството.

Со прославата во 2022 година на 50 годишнината на Конвенцијата за светско наследство, сите чинители поврзани со светското наследство критички размислуваат за своите впечатоци од извонредните резултати остварени од 1972 година, како и за патот што е пред нас, во духот на „Наредните 50 години: Светското наследство како извор на отпорност, хуманост и иновација.“ Оваа публикација се осврнува на многу критични области на размислување по половина век од работата на Центарот за светско наследство: климатските промени и зачувување на наследството, одржлив туризам, растечката улога на дигиталните комуникации и вродената отпорност на исклучителното наследство која што игра улога во животот на заедниците.

Една од постојните грижи на Комитетот за светско наследство при разгледување на состојбата на зачувување на добрата, останува веродостојноста и навременоста на оцените на проектите што може да влијаат врз исклучителната универзална вредност на добрата кои се светско наследство. Решавањето на развојните потреби, благосостојбата на заедниците и заштитата на наследството може да претставува предизвик, а потребни се посебни алатки за да им се помогне на државите членки на Конвенцијата да ги исполнат своите должности во согласност со највисоките можни стандарди.

Изминатите децении, Советодавните тела на Комитетот за светско наследство (ИКРОМ, ИКОМОС, ИУЦН) развија наменски документи со насоки за помош на државите членки во следењето на моменталните најдобри практики за зачувување на наследството: *Водичот на ИКОМОС за оценка на влијанието врз светското културно наследство* од 2011 година и *Советодавната белешка за оценка на влијанието врз животната средина во контекст на светско наследство* од 2013 година. По нивното објавување, Комитетот ги покани државите членки добро да ги искористат овие упатства кога има потреба од нарачување, или при вршење на проверка на оценки на влијанието.

Водичот и прирачникот е заедничка публикација на УНЕСКО и Советодавните тела на Комитетот за светско наследство. Како уникатен придонес во полето на светско наследство, има за цел да ги води корисниците додека ги преземаат чекорите неопходни за вршење на оценки на влијанијата за проекти од сите видови и опфати на сите добра кои се светско наследство – културни, природни или мешовити – со употреба на истата прилагодлива рамка. Оттаму, оваа публикација немаше да биде возможна без техничката експертиза, како и деталниот и континуиран ангажман на Советодавните тела.

Создадена во текот на неколку години и усогласена со највисоките актуелни методолошки стандарди, оваа рамка обезбедува практични насоки на државите членки, на чинителите во проекти и на независните експерти во однос на начинот на нарачување, вршење и преглед на оцените на влијанија за добрата кои се наследство. Во духот на *Препораката на УНЕСКО од 1972 година за заштитата на национално ниво на културното и природното наследство*, оваа методологија е исто така дизајнирана за примена на сите форми на наследство покрај оние вклучени на Листата на светско наследство.

Ми претставува особено задоволство што ревидираниот Водич исто така претставува и ресурс за градење

капацитети и подигање на свеста за управувањето со доброта кои се светско наследство, кое може да се користи во организирани групни активности за обука или за самостојно учење. Оваа дополнителна алатка, директно инспирирана од текстовите со насоки и принципи за Конвенцијата за светско наследство, е дизајнирана да биде што е можно полесна за користење и прилагодлива и несомнено ќе има особено позитивно влијание врз исклучителното наследство ширум планетата.

На крај, сакам да искажам благодарност од УНЕСКО до норвешкото Министерство за клима и животна средина, кое го поддржа развојот на овој водич преку Програмата за лидерство за светското наследство на ИКРОМ–ИУЦН. Не се сомневам дека, колку поголем број засегнати страни го користат Водичот и прирачникот, тие ќе можат да преземат дополнителни чекори во мобилизирање поддршка и дејства за зачувување и заштита на нашето заедничко наследство за доброто на идните генерации.

**Лазар Елунду Асомо**

*Директор на Центарот за светско наследство*

# ПРЕДГОВОР ОД СОВЕТОДАВНИТЕ ТЕЛА НА КОМИТЕТОТ ЗА СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО

Овој Водич и прирачник е заедничка публикација на УНЕСКО, Меѓународниот центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство (ИКРОМ), Меѓународниот совет за споменици и локалитети (ИКОМОС) и Меѓународната унија за заштита на природата (ИУЦН). Работата е овозможена со великодушната поддршка од норвешкото Министерство за клима и животна средина, преку рамката на Програмата за лидерство за светското наследство на ИКРОМ–ИУЦН.

Целта на овој документ е да обезбеди насоки за оцена на влијанието за добрата кои се светско наследство, користејќи рамка која може да се примени и на природните и на културните добра, како и на малите или големите проекти, било во рамките на пошироките Оцени на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА), или како самостојна оцена на влијанието врз наследството (ОВН).

Процесот на утврдување на опфатот, истражувањето и колаборативната подготовка, кој вклучуваше бројни состаноци и работилници во многу делови од светот, почна во септември 2018 година. Во согласност со тековните најдобри практики за методологиите за оцена на влијанието, овој Водич е подготвен со употреба на интегриран пристап, имајќи ги предвид бројните барања и потреби кои беа идентификувани од различни чинители на Конвенцијата за светското наследство, преку активностите за градење капацитети поврзани со ИКРОМ. Водичот го инкорпорира и заменува Водичот на ИКОМОС за оцена на влијанието врз светското културно наследство од 2011 година и Советодавната белешка за оцена на влијанието врз животната средина во контекст на светското наследство на ИУЦН од 2013 година, и моментално е најажурираната референца за спроведување и преглед на оцените на влијанието за сите добра кои се светско наследство. Методологијата во овој Водич може да се искористи и за други различни видови на наследство.

Документот обезбедува општ преглед на системот за светско наследство, за принципите на високо ниво и објаснување на процесот за вршење на ОВЖССА или ОВН. Вклучува и поимник, предложен прирачник и контролни листи за примената. Новиот водич ќе им помогне на државите членки, менаџерите за наследство, носителите на одлуки, предлагачите на проекти, заедниците и другите чинители во управувањето со добрата кои се светско наследство каде што се предлагаат или преземаат трансформативни активности во рамките на или околу доброто што може да влијае врз Исклучителната универзална вредност (ИУВ) на доброто.

Покрај обезбедувањето рамка во која треба да се спроведуваат оцените на влијание во контекстот на добрата кои се светско наследство, Водичот истовремено служи како ресурс за градење капацитети и подигање на свеста за управувањето со добрата кои се светско наследство. Истото ќе претставува основа за поврзаните активности за градење капацитети што ги овозможува Центарот за светското наследство, Советодавните тела и Центрите на УНЕСКО од категорија 2, а може да се користи и независно за самостојно учење. Неговата намена е да ја поддржи имплементацијата на Конвенцијата за светско наследство, заедно со Оперативниот водич.

Советодавните тела се сигурни дека овој ресурсен прирачник ќе биде корисен за сите што се вклучени во светското наследство, со цел да идентификуваат решенија за заштита на добрата кои се светско наследство и за поддршка на високо квалитетен и соодветен одржлив развој.

**ИКРОМ, ИУЦН, ИКОМОС**

# СОДРЖИНА

<b>ПРЕДГОВОР ОД ДИРЕКТОРОТ НА ЦЕНТАРОТ ЗА СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО</b> .....	2
<b>ПРЕДГОВОР ОД СОВЕТОДАВНИТЕ ТЕЛА НА КОМИТЕТОТ ЗА СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО</b> .....	4
<b>1 ВОВЕД</b> .....	6
<b>2 ПРИНЦИПИ</b> .....	7
<b>3 КОНТЕКСТОТ НА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО ЗА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕ</b> .....	10
3.1 Конвенција за светското наследство.....	10
3.2 Добра кои се светско наследство .....	12
3.3 Управување и раководење со светското наследство како темел за оцена на влијанието.....	15
3.4 Интегрирање на перспектива за одржлив развој во процесите на Конвенцијата за светското наследство .....	16
<b>4 ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО</b> .....	17
4.1 Оцена на влијание .....	17
4.2 Видови на оцена на влијание .....	20
4.3 Оценување на влијанијата врз светското наследство .....	22
4.4 Утврдување на видот на потребната оцена на влијание.....	22
<b>5 ОЦЕНУВАЊЕ НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО КАКО ДЕЛ ОД ПОШИРОКА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И СОЦИЈАЛНИТЕ АСПЕКТИ</b> .....	24
<b>6 САМОСТОЈНА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ ИСКЛУЧИТЕЛНАТА УНИВЕРЗАЛНА ВРЕДНОСТ</b> ..	29
6.1 Што се самостојни оцени на влијанија?.....	29
6.2 Учество: Како треба да се ангажираат носителите на права, локалните заедници и другите чинители?.....	30
6.3 Проактивно решавање проблеми .....	32
6.4 Скрининг: Дали е потребна оцена на влијанието?.....	32
6.5 Утврдување на опфатот: Што треба да се оцени?.....	34
6.6 Оцена на основната состојба .....	36
6.7 Предложеното дејство и алтернативи .....	38
6.8 Идентификација и предвидување на влијанија .....	40
6.9 Евалуација на влијанијата .....	44
6.10 Ублажување и зајакнување .....	45
6.11 Поднесување извештаи .....	48
6.12 Проверка на извештајот .....	50
6.13 Носење одлуки.....	51
6.14 Последователни активности.....	52
<b>КРАТЕНКИ</b> .....	54
<b>ПОИМНИК</b> .....	55
<b>РЕФЕРЕНЦИ</b> .....	64
<b>ПРИЗНАНИЈА</b> .....	67
<b>ДОДАТОК: АЛАТКИ</b> .....	68
<b>КОНТАКТ ИНФОРМАЦИИ</b> .....	87

# 1. ВОВЕД

Овој Водич објаснува како оцените на влијанието може да се искористат за заштита на исклучителната универзална вредност на добрата кои се светско наследство со цел да се управува со континуитетот и промените преку информирање за добро носење одлуки во контекст на [Конвенцијата на УНЕСКО за заштита на светското културно и природно наследство](#) – „Конвенција за светско наследство“ (УНЕСКО, 1972 година). Конвенцијата е усвоена во време на голема загриженост во однос на ефектите од брзите трансформации што се случуваат во современиот свет. Педесет години подоцна, Конвенцијата е ратификувана од 194 држави членки, кои поднеле предлози за впишување на повеќе од 1.000 добра препознаени како наследство, а кои се слават поради нивната Исклучителна универзална вредност. Во исто време, овие трансформации станаа уште поинтензивни и тие не секогаш ја користат предноста за претходно размислување за потребата да се зачува рамнотежата помеѓу луѓето и нивната природна и културна средина. И природното и културното наследство се важни за целата глобална заедница и глобалната соработка е од суштинско значење за да се осигури дека наследството не само што е заштитено, туку дека му е доделена улога во современото општество и дека ќе се предаде на идните генерации во најдобрата можна состојба.

Со промените во рамките на, и надвор од добрата кои се светско наследство, треба да се управува во согласност со целите на Конвенцијата. Оцената на влијанието може да биде од клучна важност за ова и веќе долго време се користи како алатка во контекст на добрата кои се светско наследство. Комитетот за светско наследство побара оцените на влијанието да посветат поголемо внимание на Исклучителната универзална вредност на добрата кои се светско наследство, со што ќе ги поддржи државите членки во исполнувањето на нивните обврски во согласност со Конвенцијата.

Овој Водич е наменет како за поединци запознаени со оценка на влијанието, така и за оние вклучени во управувањето и раководењето со светското наследство. Тој е структуриран на следниов начин:

- **Дел 2** ги содржи основните принципи за оценки на влијанието во контекст на светското наследство
- **Дел 3** го објаснува светското наследство и концептите на кои се базира
- **Дел 4** дискутира за потребата од вршење оценка на влијанието и ги опишува различните видови оценки
- **Дел 5** се осврнува на случаите каде е задолжително да се изврши оценка на влијанието во рамките на националната или друга рамка и каде аспекти на светското наследство исто така треба да бидат вклучени
- **Дел 6** се осврнува на случаите каде оценка на влијанието е задолжителна за да се исполнат обврските за светското наследство, но во спротивно не би се извршила во националната рамка („Самостојна оценка“)
- Детален **Поимник** ги објаснува техничките термини што се користат во овој Водич
- **Додатоците** содржат алатки кои може да ги користат практичарите при оценка на влијанието врз светското наследство. Алатките се обезбедени како општи теркови кои сугерираат еден од многубројните можни пристапи, а можат и дополнително да се адаптираат и подобрат, како што е соодветно.

## 2. ПРИНЦИПИ

Овој дел ги разгледува принципите што треба да ги поткрепат сите оцени на влијанието на предложените активности кои би можеле да влијаат на добрата кои се светско наследство и нивната Исклучителна универзална вредност.

### 1. Со потпишување на Конвенцијата на УНЕСКО за заштита на светското културно и природно наследство, секоја држава членка се обврзува да го заштити и зачува светското наследство.

Државите членки на конвенцијата се обврзани да го идентификуваат, заштитат, зачуваат, презентираат и пренесат на идните генерации нивното културно и природно наследство, како и да осигурат дека наследството има своја функција во животот на заедницата. Одлуките за какви било предложени дејства треба да обезбедат заштита и зачувување на Исклучителната универзална вредност на нивните добра кои се светско наследство. Од друга страна, ова може да бара заштита на други вредности на заштитено наследство. Доколку светското наследство деградира до степен што ги изгубило оние карактеристики поради кои е одлучено да се впише на Листата на светско наследство, Комитетот за светско наследство може да одлучи како крајна мерка, да го избрише доброто од Листата.

→ Конвенцијата за светско наследство, членови 4, 5 итн.

### 2. Оценка на влијанието може да помогне во постигнувањето одржлив развој компатибилен со заштитата и зачувувањето на светското наследство.

Државите членки се обврзаа да го заштитат и зачуваат светското наследство, и да го оптимизираат неговиот потенцијал за да придонесе кон одржлив развој. Оцената на влијанието може да се користи за да се оцени потребата од предложеното дејство и неговите последици, така што еколошките, социјалните и економските резултати може да се постигнат без да се оштети Исклучителната универзална вредност. Исто така, со оцената може да се идентификуваат фундаменталните некомпатибилности помеѓу предложените дејства и приматот на заштита на Исклучителната универзална вредност.

→ Оперативен водич пара. 14*bis*; Политика за интеграција на перспективата за одржлив развој во процесите на Конвенцијата за светско наследство; Агенда 2030 на ОН за одржлив развој

### 3. Државите членки се обврзани однапред да го известат Центарот за светско наследство на УНЕСКО пред да разгледаат какво било предложено дејство кое може да влијае врз светското наследство.

Ова се однесува на секое предложено дејство што разумно би можело да се очекува да влијае врз Исклучителната универзална вредност на светското наследство, без оглед дали дејството е во рамките на самото добро, неговата контактна зона или во поширокото опкружување. Комитетот за светско наследство или Центарот за светско наследство на УНЕСКО, исто така, може да побараат да се подготви и достави оценка на влијанието, што треба да се направи пред да се донесат какви било неповратни одлуки. Оцената на влијанието треба да содржи информации врз кои се заснова одлуката дали да се продолжи со предложеното дејство или не, така што никогаш не треба да се донесе одлука пред оцената или да влијае на нејзиниот исход.

→ Оперативен водич пара. 110, 112, 118*bis*, 172

**4. Секоја оцена на влијание врз добро на светското наследство треба конкретно да обрне внимание на Исклучителната универзална вредност, како и на други вредности на заштитено наследство.**

Во многу земји, предложените дејства кои може да имаат влијание врз светското наследство ќе се оценуваат преку национални или други рамки како дел од Оцена на влијанието врз животната средина и социјалната средина или Стратегиска оцена на животната средина. Во овие случаи, светското наследство треба конкретно да се обработи во рамките на пошироката оцена. Кога предложеното дејство не е предмет на овој тип на процес на планирање, треба да се спроведе самостојна Оцена на влијанието врз наследството. Во двата случаи, оцената треба јасно да ги опфати потенцијалните влијанија врз атрибутите на доброто кои ја пренесуваат Исклучителната универзална вредност, како и други вредности на заштитено наследство.

→ Оперативен водич пара. 110, 118bis

**5. Оцената на влијанието треба да почне со најраното разгледување на предложеното дејство што може да влијае врз светското наследство и треба да продолжи во текот на развојот и по извршувањето на дејството.**

Секоја одлука за тоа дали е потребна оцена на влијанието („скрининг“) треба да ги третира добрата кои се светско наследство како чувствителни и ценети добра. Потребно е да се примени претпазлив пристап: секогаш треба да се изврши оцена на влијанието, освен ако може јасно да се покаже дека предложеното дејство нема да влијае врз доброто на светското наследство и неговата Исклучителна универзална вредност. Ова важи дури и ако предложеното дејство нема да има никакви други влијанија. Ова овозможува наследството однапред адекватно да се разгледа и предложеното дејство да се прилагоди, премести или спречи, доколку е неопходно, пред да се преземат обврски или да се извршат неповратни активности. Доколку продолжи предложеното дејство, ќе биде потребно следење за време и по неговото спроведување и, кога е соодветно, за време на деактивирањето и рехабилитацијата. Мониторингот ќе укаже дали и кога се потребни дополнителни одговори за да се осигури дека светското наследство континуирано се заштитува.

→ Оперативен водич пара. 110, 118bis, 172

**6. Оцената на влијанието треба да се изврши од страна на специјалисти со релевантна експертиза.**

Тимот на специјалисти кои вршат оценки на влијанието заедно треба да имаат релевантна експертиза за:

- Конвенцијата за светско наследство
- Конкретното наследство (вклучувајќи ги потенцијално засегнатите атрибути)
- Предложеното дејство

Иако се можни одредени исклучоци, ќе биде потребен мултисекторски, мултидисциплинарен и независен тим.

→ Оперативен водич пара. 14

**7. Оцената на влијанието треба да го промовира и поттикнува ефективното, инклузивното и рамноправното учество на носителите на права, вклучувајќи ги домородните народи, локалните заедници и други чинители.**

Една од Стратешките цели на Комитетот за светско наследство е да ја „подобри улогата на заедниците во имплементацијата на Конвенцијата за светско наследство“. Сите носители на права и други чинители треба рано да бидат идентификувани и консултирани, за да се овозможи нивните гледишта и загрижености да бидат значајно разгледани при оцената. Декларацијата на Обединетите нации за правата на домородните народи од 2007 година, исто така, наведува дека домородните народи имаат право на слободна, претходна и информирана согласност пред одобрување на кој било проект што влијае на нивните земји или територии и други ресурси. Државите членки се поттикнуваат да користат пристапи засновани на човековите права и да бараат слободна, претходна и информирана согласност од носителите на правата каде што е соодветно.

→ Оперативен водич пара. 12, 14bis, 39, 119

→ [Политика за ангажирање со домородните народи на УНЕСКО од 2018 година](#)

**8. Оцената на влијанието треба да идентификува низа разумни алтернативи и да ги оцени нивните потенцијални влијанија.**

Оцената на влијанието треба да ги земе предвид и негативните и позитивните влијанија на предложеното дејство, заедно со евентуалните алтернативи, со цел да се воспостави најодржлива опција која ќе ја штити Исклучителната универзална вредност на добрата кои се светско наследство и ќе ги оствари целите на предложеното дејство. Тие може да вклучуваат алтернативни локации, опфати, процеси, структури на локалитетите, работни услови итн. Важно е да се вклучи опцијата да не се продолжи.

→ Оперативен водич пара. 118bis

**9. Оцената на влијанието треба да ги процени пошироките трендови и кумулативните влијанија.**

Предложеното дејство треба да се оцени во неговиот поширок контекст, не изолирано. Повеќе проекти од ист вид, или комбинација на различни проекти со тек на време, може да предизвикаат кумулативни влијанија кои ги комбинираат влијанијата на поединечно предложено дејство. Други фактори, вклучувајќи ги климатските промени, може да го направат ранливо доброто на светското наследство и да ги зголемат влијанијата на предложеното дејство. Затоа оцената треба да ги има предвид другите минати, сегашни или дејства во разумно предвидливи идни дејства кои би можеле да имаат влијание врз светското наследство. По детално разгледување на конкретните влијанија, оцените треба да вклучуваат финална анализа на сите потенцијални влијанија заедно.

→ Оперативен водич пара. 111d, 112

**10. Оцената на влијанието е повторлив, нелинеарен процес.**

Многу чекори за оцена на влијанието треба да се информираат со резултатите од другите чекори и да се ажурираат ако е потребно. На пример, откако ќе се оценат потенцијалните негативни влијанија на предложеното дејство и откако ќе се идентификуваат можните мерки за ублажување, влијанијата ќе треба повторно да се оценат за да се осигура дека вредностите на друго заштитено наследство ќе останат заштитени со усвоените мерки за ублажување. Слично на тоа, резултатите од јавната консултација за нацрт извештајот за опфатот може да доведат до повторно разгледување на алтернативи.

→ Оперативен водич пара. 111c, d

**11. Процесите за оцена на влијанието треба да бидат вградени во системот за управување со добрата кои се светско наследство.**

Препораките од оцената на влијанието треба да ги информираат одлуките за управувањето, а од друга страна може да се потпираат на постојните рамки и процеси за управување (на пример, Изјава за исклучителна универзална вредност, идентификација на други вредности на заштитено наследство, мапирање на атрибути, собирање податоци). Во цикличен процес, ова може да придонесе за подобро управување, следење, ублажување на ризиците и повратни информации за подобрување на идните оценки на влијанието.

→ Оперативен водич пара. 108, 110

# 3. КОНТЕКСТОТ НА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО ЗА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕ

Овој дел дава општ преглед на системот за светско наследство: **Конвенцијата за светско наследство**; Добрата кои се светско наследство и нивните **вредности** и **атрибути**; Управување и раководење со светско наследство; и врските со одржливиот развој.

## 3.1 КОНВЕНЦИЈА ЗА СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО

Конвенцијата на УНЕСКО за заштита на светското културно и природно наследство<sup>1</sup> – **Конвенција за светско наследство** – ја препознава важноста на добрата кои се природно и културно наследство, како и императивот за нивната заштита и зачувување во свет на брзи промени. Додека **државите членки** се обврзуваат да го зачуваат сето **наследство** на нивните територии, најпознатиот елемент на Конвенцијата е **Листата на светското наследство** за таквите места на природното и културно наследство за кои се смета дека имаат „Исклучителна универзална вредност“. За да се вклучат на Листата, добрата мора да исполнуваат најмалку еден од десетте критериуми за **Исклучителна универзална вредност** (Рамка 3.1), заедно со барањата за **автентичност**, **интегритет**, како и за заштита и управување (видете Рамка 3.2)<sup>2</sup>. Постојат голем број различни видови добра кои се светско наследство, истовремено природни и културни: места каде што може да се видат геолошки карактеристики или процеси, природни и културни пејзажи, екосистеми и природни живеалишта, архитектонски комплекси, човечки населби, археолошки локалитети, индустриско наследство, свети места, културни рути и многу други. Тие, исто така, може да имаат поврзани нематеријални атрибути, како што се важни духовни практики или сродни културолошки традиции, кои се одразуваат во физичките елементи на доброто.

Обемната разновидност на наследство ширум светот значи дека влијанијата кои можат да влијаат врз добрата кои се светско наследство се исто така разновидни. На пример: спротиводни дренажни работи кои влијаат на нивото на водата на место со свежа вода; големи градби кои влијаат на погледите во и надвор од **добрата кои се светско наследство**; постепени промени на урбаната структура која била репрезентативна за историски период; блокирање миграциона рута за важен вид животни; или каков било развој на локалитет чишто недопрени карактеристики се централни за значајна културна традиција. **Оцената на влијанието** е клучна алатка за идентификување, избегнување и минимизирање на таквите негативни влијанија

Со **Конвенцијата за светско наследство** формиран е **Комитетот за светско наследство**, меѓувладино тело составено од државите членки кое ја одржува Листата на светско наследство. Конвенцијата е поддржана и од Секретаријат во рамките на УНЕСКО, познат како **Центар за светско наследство** на УНЕСКО. Три меѓународни организации се именувани како **Советодавни тела** на Комитетот за светско наследство во член 8.3 од Конвенцијата: ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН. Комитетот за светско наследство се состанува на годишно ниво за да ја надгледува и насочува имплементацијата на Конвенцијата. Ова вклучува носење одлуки кои добра да се впишат или избришат од Листата на светско наследство. Комитетот ги разгледува и извештаите за **состојбата на зачуваност** на добрата впишани на Листата на светско наследство и може да побара од државите членки да преземат дејства кога одредено прашање влијае на доброто – ова може да вклучува барање за оценка на влијанието. Во таа насока, Одлуката на Комитетот 39 СОМ 7 ја истакна користа за државите членки од примената на оцените на влијанието за управување со континуитетот и промените, и ги охрабри да ги интегрираат процесите за оценка на влијанието во законодавството, механизмите за планирање и во планирањето на управувањето.

1. <https://whc.unesco.org/en/convention/>

2. Доколку државите членки имаат намера да поднесат номинација за светско наследство во иднина, тие може да го стават наследството на Тентативната листа. Принципите и методологијата на овој Водич, исто така, можат да помогнат при заштитата и управувањето со добрата кои се на Тентативната листа.

### Рамка 3.1. Критериуми за Исклучителна универзална вредност

Доброто треба да:

- i. Претставува ремек-дело на човечката креативна генијалност;
- ii. Прикажува значајна меѓусебна размена на човечки вредности, во одреден временски период или во рамките на една културна област во светот, на развојот на архитектура или технологија, монументални уметности, градското планирање или дизајнот на пејзажот;
- iii. Претставува уникатно или најмалку исклучително сведоштво за културна традиција или цивилизација која живее или која исчезнала;
- iv. Биде исклучителен пример на вид градба, архитектонски или технолошки ансамбл или пејзаж која илустрира значајна фаза (или фази) во историјата на човештвото;
- v. Биде исклучителен пример на традиционална човечка населба, употреба на земјиштето, или употреба на море која е репрезентативна на една култура (или повеќе култури), или на човекова интеракција со животната средина, особено ако станала ранлива под влијание на неповратна промена.
- vi. Биде директно или материјално поврзана со настани или живи традиции, идеи или верувања, со уметнички и литературни дела од исклучителна универзална важност. (Комитетот смета дека овој критериум по можност треба да се користи во комбинација со други критериуми);
- vii. Содржи суперлативни природни феномени или подрачја со извонредна природна убавина и естетска важност;
- viii. Биде исклучителен пример за претставување на главните фази на историјата на планетата, вклучувајќи доказ за живот, значајни тековни геолошки процеси во развојот на релјефни форми или значајни геоморфолошки или физиографски карактеристики;
- ix. Биде исклучителен пример за претставување на значајни тековни еколошки и биолошки процеси во еволуцијата и развојот на копнени, слатководни, крајбрежни и морски екосистеми и заедници на растенија и животни; и/или
- x. Ги содржи најважните и најзначајните природни живеалишта за in-situ зачувување на биолошката разновидност на локалитетот, вклучително и оние кои содржат загрозувани видови со Исклучителна универзална вредност од гледна точка на науката или заштитата.

Извор: УНЕСКО, 2021 година.

### Рамка 3.2 Автентичност, интегритет, заштита и управување

**Автентичноста** се применува на културното наследство и се однесува на степенот до кој познавањето и разбирањето на вредностите на наследство на доброто се сфатени и се смета дека се веродостојни: дали нивните културолошки вредности се вистински и веродостојно изразени преку атрибути вклучувајќи форма и дизајн; материјали и супстанција; употреба и функција; традиции, техники и системи за управување; локација и местоположба; јазикот и другите форми на нематеријално наследство; дух и чувство; и други внатрешни и надворешни фактори.

**Интегритет** е мерка на целосност и зачуваност на природното и/или културното наследство и неговите атрибути: степенот до кој доброто ги вклучува сите елементи неопходни за озрабување на неговата Исклучителна универзална вредност; дали големината на доброто е адекватна за да осигури целосна репрезентација на карактеристиките и процесите кои го пренесуваат значењето на доброто; и дали доброто е заштитено од негативните влијанија на развој и/или запоставување.

**Заштита и управување** се однесуваат на тоа како Исклучителната универзална вредност на доброто, вклучувајќи го неговиот интегритет и/или автентичност, се одржува и подобрува со тек на времето.

Извор: УНЕСКО, 2021 година.

## 3.2 ДОБРА КОИ СЕ СВЕТСКО НАСЛЕДСТВО

### 3.2.1. ИСКЛУЧИТЕЛНА УНИВЕРЗАЛНА ВРЕДНОСТ

Вклучување на Листата на светското наследство значи формално признание дека место на наследството има „Исклучителната универзална вредност“ (ИУВ). Концептот на ИУВ, заедно со условите за неговата автентичност и интегритет, ја поткрепуваат Конвенцијата за светско наследство и сите активности поврзани со добрата на Листата, вклучително и оцената на влијанието (Слика 3.1). Секое добро на Листата има Изјава за исклучителна универзална вредност која ја резимира оправданоста за запишувањето на доброто на Листата на светско наследство и служи како основа за универзално признаените и прифатените вредности на заштитено наследство на тоа место. Овие изјави може да се најдат на веб-страницата на Центарот за светско наследство на УНЕСКО заедно со други релевантни документи, како што се досието за номинацијата, плановите за управување и извештаите од мисијата, меѓу другото.



Слика 3.1. „Трите столбови“ на Исклучителната универзална вредност

### 3.2.2. ВРЕДНОСТИ И АТРИБУТИ

Изјавата за исклучителна универзална вредност вклучува опис на вредностите и атрибутите на доброто кое е светско наследство за кои истото е впишано на Листата на светско наследство. ИУВ, вклучувајќи ја нејзината автентичност и интегритет, мора да продолжи да биде заштитена за секое добро на Листата на светско наследство. Овие концепти се значајни за спроведување на **оцена на влијанието** во контекст на светското наследство.

**Вредностите** се карактеристики кои го прават местото на наследството посебно, а посебна комбинација на вредности на друго заштитено наследство ќе објаснат зошто едно конкретно место има особена важност. Во случај на светско наследство, вредноста што се смета за „значајна за сегашните и идните генерации на целото човештво“ е самата ИУВ (видете Рамка 3.3 за пример). Светското наследство може да има и **други вредности на заштитено наследство** кои треба да се земат предвид во оцената на влијанието, на пример, оние кои ги поткрепуваат националните и локалните ознаки на наследството и/или вредностите на Домородните народи и поврзаните заедници. Таквите вредности може да се формално прогласени или неформално признаени.

**Атрибутите** се елементи на наследството кои ги пренесуваат неговите вредности и ги прават разбирливи. Тие можат да бидат физички квалитети, кои се однесуваат на материјалната структура и други материјални карактеристики, но може да бидат и нематеријални аспекти како што се процеси, општествени уредувања или културни практики, како и асоцијации и односи кои се одразуваат во физичките елементи на доброто.

За места кои се културно наследство, атрибутите може да бидат градби или други изградени објекти и нивните облици, материјали, дизајнот, намени и функции, но исто така и урбани распореди, земјоделски процеси, религиозни церемонии, градежни техники, визуелна поврзаност и духовни врски. За природните добра,

атрибутите може да бидат специфични карактеристики на пејзажот, области на живеалишта, карактеристични видови, аспекти поврзани со квалитетот на животната средина (како што се недопреност, висок/чист квалитет на животната средина), обемот и природноста на живеалиштата и големината како и одржливоста на популациите на дивниот свет. Атрибутите може да се простираат на огромни подрачја и може да зависат од процесите што се случуваат надвор од доброто на светското наследство.

Атрибутите и интеракциите помеѓу нив треба да бидат во фокусот на активностите за заштита, зачувување и управување. Терминот „атрибути“ особено се користи за доброто кои се светско наследство за да се опише како се идентификува и се пренесува Исклучителната универзална вредност, а јасното разбирање на атрибутите кои ја пренесуваат Исклучителната универзална вредност на доброто е од клучна важност за нивната долгорочна заштита. Просторната распределба на таквите атрибути и нивните соодветни потреби за заштита треба да го информираат за утврдувањето на границата на доброто, неговата контактна зона и другите активности за управување.

Терминот „атрибути“ особено се користи за добра кои се светско наследство за да се опише како Исклучителната универзална вредност се идентификува и пренесува (видете Рамка 3.3).

### Рамка 3.3. Пример за Исклучителна универзална вредност (извадок)

#### Морски парк Сино Море и Стариот град Херитополис

Доброто се наоѓа во еколошки и глобално исклучителен регион, Синото Море. Доброто се протега на 400.000 хектари со контактна зона од 600.000 хектари, која опфаќа и морски и копнени области. Тоа е дел од поголема транзитивна област помеѓу северните и јужните биогеографски зони и нејзините морски системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозени еколошки заедници. Главно ненарушените живеалишта вклучуваат ретки примери на системи на тропски корални гребени и уникатни видови меки корали. Доброто и неговата околина, исто така, вклучуваат корита од морска трева и живеалишта на мангрови. Овие живеалишта се дом на популации на морски птици, морски цицачи, риби, корали, ајкули, манти и морски желки, а локацијата обезбедува важно хранилиште на последната преостаната здрава популација на загрозениот портокалов дугонг. МПСМ е важна област за извор на ларви и е домаќин на мрестилишта за комерцијални видови риби...

Сместен на брегот на Синото Море, историскиот пристанишен град Херитополис играл улога низ историјата како место на размена помеѓу историските култури со текот на историјата. Додека голем дел од архитектурата го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век, градбите го почитуваат многу постариот урбанистички распоред кој датира од 6 век. Урбанистичкиот план од 18 век ставил подеднаков акцент на изграденото ткиво како и на јавните зелени површини во центарот на градот. Дополнително, урбаното ткиво содржи низа значајни споменици од секоја фаза од историјата на градот: Мавзолејот на Евгениј, базиликата Света Елена и Големата џамија со нејзината медреса и бањите, сите се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди. Еклектичката мешавина на вернакуларна и монументална архитектура ги рефлектира разновидните заедници кои живеат во градот еден и пол милениум и кои и денес продолжуваат да ги следат традиционалните практики...

Извор: *Лидерство за светското наследство*

Напомена: Во овој извадок, вредностите се подвлечени (вредности: зошто ова место на наследство е посебно?) и атрибутите се запишани со закосени букви (атрибути: како можеме да ги видиме тие вредности ако го посетиме местото?)

Националните и локалните вредности се пренесуваат и со атрибути кои можат да придонесат кон заштитата на условите за **автентичност** и **интегритет** на добрата кои се светско наследство. Односот помеѓу атрибутите и вредностите може да биде комплексен – еден атрибут може да пренесува неколку вредности, а една вредност може да се пренесе преку повеќе атрибути. Од оваа причина, иако е корисно да се идентификуваат ИУВ, националните и локалните вредности и атрибути, **оцената на влијанието** треба да препознае дека тие заедно формираат меѓусебно поврзан систем и дека **предложеното дејство** може да влијае на целината.

### 3.2.3. ГРАНИЦИ, КОНТАКТНИ ЗОНИ И ПОШИРОКО ОКРУЖУВАЊЕ

**Доброто кое е светско наследство** се дефинира со **граница**, и идеално сите **атрибути** на ИУВ ќе се наоѓаат во рамките на таа граница. Во повеќето случаи, доброто кое е светско наследство треба да биде опкружено и со формално признаена **контактна зона** (или зони) на светското наследство што ја поддржува заштитата на ИУВ и на атрибутите на доброто, на пример, преку обезбедување визуелен пристап до небото зад значаен видик кон хоризонтот или со поврзување на компоненти на светското наследство. Контактните зони имаат комплементарни законски ограничувања утврдени за нивната употреба и развој за да обезбедат дополнителен слој на заштита на доброто на светското наследство. Мапите што ги илустрираат границите и контактните зони може да се најдат на [веб-страницата на светското наследство](#) и тие се услов за успешно поднесување на номинација. Во зависност од земјата, различни правни, политички и управувачки рамки се применуваат за доброто и контактната зона.

Секое добро кое е светско наследство е опкружено со **пошироко опкружување**, што е непосредната и проширената средина која е дел од, или придонесува кон неговото значење и специфичниот карактер. Тоа може да се однесува на топографијата на доброто, природното и изграденото опкружување и на други елементи како што се инфраструктурата, начините на користење на земјиштето, просторната организација и визуелната поврзаност. Може да вклучува поврзана еколошка и хидролошка поврзаност, социјални и културни практики, економски процеси и други нематеријални димензии на **наследството** како што се перцепциите и асоцијациите. Поширокиот амбиент може исто така да игра суштинска улога во заштитата на **автентичноста** и **интегритетот** на доброто, а неговото управување е поврзано со неговата улога во поддршката на **Исклучителната универзална вредност**<sup>3</sup>.

Додека контактните зони најчесто ја покриваат непосредната област околу доброто кое е светско наследство, поширокото опкружување може да биде незаштитено или заштитено со различно законодавство. Ова може да доведе до ризик предложено дејство да се планира за поширокото опкружување без да се земат предвид потенцијалните влијанија врз доброто на светското наследство. Поширокото опкружување на доброто може да се прикаже на мапа, но во многу случаи ќе треба да се идентификува како дел од процесот на **утврдување на опфатот** на оцената на влијанието. Поширокото опкружување може да биде мало или ограничено на контактната зона, на пример кога погледите се ограничени на добро чија ИУВ се однесува на неговата архитектура; или големо, на пример каде што се потребни широки коридори за дивниот свет за да се обезбеди рута за миграција на животните кои придонесуваат кон ИУВ на доброто (видете Слика 3.2). Поради врската помеѓу доброто на светското наследство и неговото пошироко опкружување, некои предложени дејства може да имаат влијание врз ИУВ. Оттаму, важно е **оцената на влијанието** да го разгледа поширокото опкружување на доброто кое е светско наследство.

3. Делумно адаптирано од: <https://www.icomos.org/charters/xian-declaration.pdf>



Добро кое е светско наследство

Контактна зона на СН



Добро кое е светско наследство

Контактна зона на СН

Пошироко опкружување

Слика 3.2. Пример за добро кое е светско наследство (портокалово), неговата контактна зона (сиво) и меѓузависноста од поширокото опкружување (жолто)

### 3.3 УПРАВУВАЊЕ И РАКОВОДЕЊЕ СО СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО КАКО ТЕМЕЛ НА ОЦЕНАТА НА ВЛИЈАНИЕТО

#### 3.3.1. УПРАВУВАЊЕ И РАКОВОДЕЊЕ

Процедурите за управување со добрата запишани на Листата на светско наследство се утврдени во Оперативниот водич за спроведување на Конвенцијата за светско наследство<sup>4</sup>. Секоја држава членка има национално надлежно тело со назначена Национална фокална точка за да помогне во спроведувањето на Конвенцијата на државно ниво. Уредувањата на раководењето со добрата варираат, иако менаџер на доброто или менаџерски тим се најчесто одговорни за индивидуално **светско наследство**. **Центарот за светско наследство** на УНЕСКО може да обезбеди контакт информации од Националните фокални точки и од менаџерите на добрата и да обезбеди дополнителни информации и насоки за управувањето со природните и културните добра кои се светско наследство на својата веб-страница.

#### 3.3.2. ПРОЦЕС ЗА БАРАЊЕ НА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕ

**Националната фокална точка** најчесто е одговорна за известување на Центарот за светско наследство на УНЕСКО за **предложените дејства** кои можат да влијаат врз доброто пред да се донесат какви било неповратни одлуки, во согласност со **параграф 172** од Оперативниот водич. Тимовите за управување со доброто исто така може да привлечат внимание кон таквите дејства, со идентификување на потребата да се известат Центарот за светско наследство на УНЕСКО и да се изврши оценка на влијанието. Претставниците на граѓанското општество и другите групи загрижени за влијанијата врз добрата кои се светско наследство може исто така да

4. Се објавува од УНЕСКО од 1977 година. Последна ревизија во време на пишување на овој документ: 2021 година.  
<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

го контактираат Центарот за светско наследство на УНЕСКО, во согласност со **параграф 174** од Оперативниот водич. Како одговор, Центарот за светско наследство на УНЕСКО може да побара дополнителни информации за предложеното дејство од државата членка, вклучително и оценки на влијанието извршени пред да се преземат дејства. Центарот ги разгледува овие информации во тесна соработка со **Советодавните тела** и, доколку ситуацијата на светското наследство го бара вниманието на Комитетот за светско наследство, тие ќе поднесат извештај за **состојбата на зачуваност** на доброто на следната седница на Комитетот. По разгледувањето на случајот, Комитетот може да побара и оценка на влијанието, да препорача да се направат ревизии на постојната оценка на влијанието или да заземе став за предложеното дејство. Доколку Комитетот побара оценка на влијанието, одговорност на државата членка е да се погрижи истата да биде спроведена и поднесена на проверка, како што бара Комитетот во согласност со тековниот Водич.

Вршењето на **оцената на влијанието** генерално е полесно и поефективно каде што постои робустен систем за управување со ефективни мерки за управување – собирањето податоци е поедноставно, јавниот придонес е полесно овозможен, а влијанијата се полесни за следење и управување. Сепак, дури и ако **доброто кое е светско наследство** нема систем за управување што добро функционира, оцената на влијанието може да помогне да се подобрат предложените дејства. На пример, основните информации собрани преку процесот на оценка на влијанието може да се користат за други цели на управување; може да дејствува како катализатор за **засегнатите страни** да се здружат и да промовираат зголемено учество во одлучувањето; а може да помогне и да се дефинира каков вид на предложени дејства се соодветни за доброто на светското наследство.

### 3.4 ИНТЕГРИРАЊЕ НА ПЕРСПЕКТИВА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ ВО ПРОЦЕСИТЕ НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО

Политиката на УНЕСКО за интеграција на перспективата за одржлив развој во процесите на Конвенцијата за светско наследство (2015 година) објаснува како добрата кои се светско наследство можат да придонесат за **Агендата 2030 на Обединетите нации за одржлив развој** (2015 година) (видете Рамка 3.4). Политиката ја зајакнува обврската за заштита на **Исклучителната универзална вредност**, а истовремено ги зема предвид димензиите на одржливиот развој (одржливост на животната средина, инклузивен социјален развој и инклузивен економски развој), заедно со мирот и безбедноста. Овие димензии се меѓусебно зависни и меѓусебно се зајакнуваат: ниту една не треба да има приоритет и треба да работат заедно за да ги остварат своите индивидуални цели. Овој двоен пристап се применува и за оценка на влијанието во контекст на светското наследство – **државите членки** треба да употребат проактивен пристап кон управувањето со светското наследство и заштитата на ИУВ, што вклучува работа кон одржлив развој.

#### Рамка 3.4 Политика за интеграција на перспективата за одржлив развој во процесите на Конвенцијата за светско наследство (извадок)

Со идентификација, заштита, зачувување, презентација и пренесување на сегашните и идните генерации на незаменливите културни и природни добра кои се светско наследство со Исклучителна универзална вредност (ИУВ), Конвенцијата за светско наследство, сама по себе, има значителен придонес кон одржливиот развој и благосостојбата на луѓето. Истовремено, зајакнувањето на трите димензии на одржливиот развој кои се одржливост на животната средина, инклузивен социјален развој и инклузивен економски развој, како и негување на мирот и безбедноста, може да донесе придобивки за добрата кои се светско наследство и да ги поддржи нивните ИУВ, доколку внимателно се интегрираат во нивните системи за заштита и управување.

Покрај заштитата на ИУВ на добрата кои се светско наследство, државите членки треба, оттаму, да го препознаат и промовираат наследениот потенцијал на добрата да придонесат кон сите димензии на одржливиот развој и да работат на искористувањето на колективните придобивки за општеството, со тоа што ќе осигурат дека нивните стратегии за зачувување и управување се во согласност со пошироките цели за одржлив развој. Во текот на овој процес, не треба да се загрози ИУВ на добрата.

*Извор:* УНЕСКО, 2015 година, пара. 3 и 4.

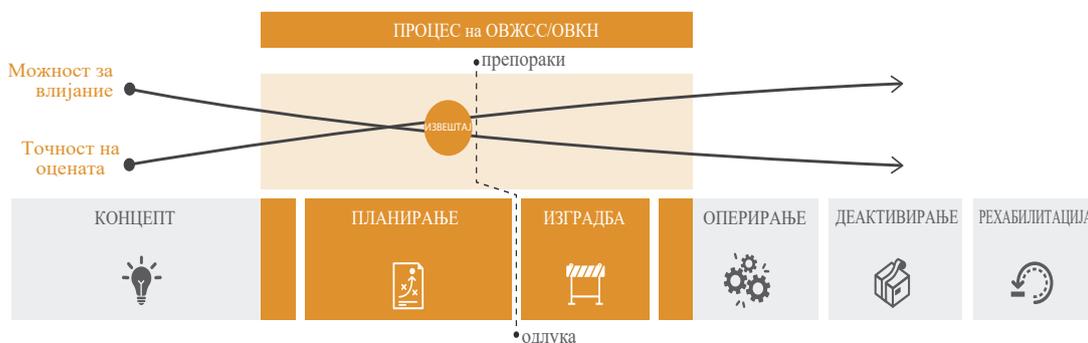
## 4. ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ЗА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО

Овој дел дава општ преглед за оцената на влијанието и како таа може да се спроведе за добра кои се светско наследство. Се однесува на случаите кога оцената на влијанието е задолжителна во национална или друга рамка, а треба да се вклучат и аспектите на светското наследство.

### 4.1 ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕ

Оцена на влијанието<sup>5</sup> се опишува како „размислување пред дејствување“ (Морисон-Сондерс, 2018 година). Таквата оцена обезбедува информации за процесот на носење одлуки преку истражување на последиците кои предложените дејства би можеле да ги имаат врз **животната средина**, или во случајот на добра кои се светско наследство, врз нивните **ИУВ**. Оцената на влијанието секогаш треба да се изврши пред да се донесат неповратни одлуки или да се преземат неповратни дејства, така што сите наоди можат веродостојно да обезбедат информации за конечната одлука. На овој начин се обезбедуваат најдобрите резултати за најисклучителните места во светот и за општеството, како во денешното време, така и во иднина.

Постојат повеќе фази во развојот и спроведувањето на **предложено дејство** (Слика 4.1). Оцена на влијанието треба да се изврши доволно рано за да може да влијае на планирањето: колку подоцна се изврши оцената на влијанието, толку помал потенцијал има да влијае врз исходот. Конечниот извештај за оцена на влијанието треба да биде подготвен навреме за да помогне да се обезбедат информации за одлуката дали предложеното дејство треба да продолжи, да се измени или воопшто да не се изврши – пред да се изведе изградбата или какви било други подготвителни активности на терен<sup>6</sup>.



**Слика 4.1.** Развој и имплементација на предложеното дејство. Оцена на влијанието треба да се изврши во соодветна точка во животниот циклус на предложеното дејство за да може да влијае на тој процес на планирање и да обезбеди информации за одлучувањето.

**Напомена:** во зависност од видот на предложеното дејство, фазата „изградба“ наместо изградба би можела да вклучува други облици на подготовки; додека фазата „операција“ би можела да биде секое подолгорочно спроведување и водење на предложеното дејство.

Оцена на влијанието се користи од 1970-тите години и веќе претставува добро воспоставен систем во речиси сите земји. Во денешно време, бројни меѓународни финансиски институции и големи комерцијални банки бараат од барателите на кредити да покажат дека го чуваат природното и културното **наследство** како предуслов за секое кредитирање – оцената на влијанието може да помогне во тоа. Во 1980-тите години, **Советодавните тела** на Комитетот за светско наследство почнаа да нагласуваат како оцената на влијанието може да се користи во контекст на светското наследство; во последната деценија, Комитетот за светско наследство побара оценки на влијанието за повеќе од 200 добра кои се светско наследство.

5. Можна е употреба на различни термини за ова, во зависност од правниот систем на земјата, на пример „оцена на влијанието врз животната средина“, „изјава за животната средина“.

6. Дополнителни воведни информации за оцена на влијанието може да се најдат на IAIA (1999, 2009 година), Гласон и Теривел (2019 година) и Морисон-Сондерс (2018 година).

#### 4.1.1 ПРОЦЕСОТ НА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО

Со оцена на влијанието треба да се почне рано во развојот на **предложеното дејство** и да обезбеди информации за целокупниот процес на планирање.

Самата оцена се состои од серија од 11 чекори (Табела 4.1) кои се флексибилни и може да се адаптираат според видот и местото на предложеното дејство.

Оцена на влијанието најчесто се извршува од страна на независен тим составен од специјалисти ангажирани да обезбедат информации за:

- i) планирањето на предложеното дејство од страна на предлагачот
- ii) одлуката на релевантното надлежно тело дали предложеното дејство треба да се дозволи.

Оцената на влијанието треба да вклучи и важна компонента за учество на носителите на правата и другите засегнати страни, вклучувајќи ги **надлежни тела за заштита на животната средина и наследството** и заедниците.

За разлика од другите документи со насоки за оцена на влијанието, овој Водич се залага за учество на **носителите на правата и засегнатите страни** и за проактивно решавање на проблемите во текот на целиот процес на оцена на влијанието. Ова е поради важноста од вклучувањето на носителите на правата и другите засегнати страни во заштитата и управувањето со добрата кои се светско наследство, и затоа што основната цел на оцената на влијанието е да се разгледаат алтернативи и да се **ублажат** влијанијата врз нивната **Исклучителната универзална вредност**.

Табела 4.1. Преглед на процесот на оцена на влијанието

Брзи прашања за генеричка оцена на влијанието <i>(со закосени букви се дадени дополнителни брзи прашања кога се разгледуваат влијанијата врз светското наследство)</i>	
Во текот на целата оцена на влијанието	
<b>А. Учество</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Кои се носителите на правата и другите релевантни засегнати страни?</li> <li>● Како треба да се ангажираат носителите на правата и другите засегнати страни?</li> <li>● Дали треба да се земат предвид прашањата за согласност (на пример, слободна, претходна и информирана согласност од домородните народи и евентуално други)?</li> <li>● Кои методи на ангажирање треба да се користат за различни групи, вклучувајќи ги и оние кои традиционално биле обесправени?</li> </ul>
<b>Б. Проактивно решавање проблеми</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Дали е потребно предложеното дејство? Дали е подобро „да не се преземе ништо“?</li> <li>● Кои се алтернативите на предложеното дејство?</li> <li>● Која би била претпочитаната или еколошки најбезболна опција за остварување на целите на предлогот?</li> <li>● Како може да се избегнат или минимизираат негативните влијанија од предложеното дејство? <i>Како може да се избегнат/минимизираат овие влијанија на ИУВ и неговите атрибути?</i></li> <li>● Дали постојат можности да се обезбедат или подобрат какви било позитивни влијанија од предложеното дејство? <i>Да се подобри управувањето со ИУВ?</i></li> </ul>
Чекори на оцена на влијанието	
<b>1. Скрининг</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Дали е потреба оцена на влијанието?</li> <li>● <i>Кои се ИУВ на доброто и други вредности на заштитено наследство?</i></li> <li>● <i>Кои се атрибути на доброто?</i></li> <li>● <i>Дали предложеното дејство е компатибилно со ИУВ на доброто кое е светско наследство?</i></li> <li>● <i>Дали предложеното дејство би можело да влијае на ИУВ без оглед на неговата локација?</i></li> </ul>
<b>2. Утврдување на опсегот</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Кои податоци, влијанија, географска област и временски период треба да ги опфати оцената на влијанието?</li> <li>● Кои треба да бидат работните задачи за оцената на влијанието?</li> <li>● Кои суштински информации се потребни и дали се достапни? Ако не се, дали е изводлива валидна оцена врз основа на постојните извори на информации? (Видете и „А. Учество“ погоре)</li> </ul>

Табела 4.1. Преглед на процесот на оцена на влијанието (продолжува)

Брзи прашања за генеричка оцена на влијанието (со закосени букви се дадени дополнителни брзи прашања кога се разгледуваат влијанијата врз светското наследство)	
Чекори на оцена на влијание	
3. <b>Основна состојба</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Какви се тековните услови?</li> <li>● Како основната состојба би се променила во иднина ако не се преземе предложеното дејство?</li> <li>● <i>Какви се тековните состојби на доброто на светското наследство и атрибутите што ја поддржуваат неговата ИУВ и другите вредности на заштитено наследство?</i></li> <li>● <i>Како се управува со доброто?</i></li> <li>● <i>Каква била состојбата на зачуваност на доброто во времето за неговото впишување?</i></li> </ul>
4. <b>Предложеното дејство и алтернативите</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Што се предлага (плани, опис, визуелизации, итн.)?</li> <li>● Како би се спровел предлогот?</li> <li>● Дали има доволно информации за оцена на предложеното дејство?</li> <li>● Кои се разумните алтернативи на предложеното дејство со кои би се одбегнале или намалиле евентуалните негативни влијанија но сепак би се оствариле целите на предложеното дејство? (Видете и „А. Учество“ и „В. Проактивно решавање проблеми“ погоре)</li> </ul>
5. <b>Идентификација и предвидување на влијанијата</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Какви еколошки, социјални и други влијанија би произлегле од предложеното дејство и евентуалните алтернативи?</li> <li>● <i>Какви промени на ИУВ и другите вредности на заштитено наследство би настанале како резултат на предложеното дејство, било позитивни или негативни?</i></li> </ul>
6. <b>Евалуација на влијанијата</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Колку се значајни влијанијата од предложеното дејство и евентуалните алтернативи?</li> <li>● <i>Колку се значајни влијанијата врз ИУВ и другите вредности на заштитено наследство, со оглед на меѓународната важност на светското наследство?</i></li> </ul>
7. <b>Ублажување и подобрување</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Кои се разумни алтернативи на предложеното дејство со кои би се одбегнале или намалиле евентуалните негативни влијанија но сепак би се оствариле целите на предложеното дејство?</li> <li>● Какви мерки на ублажување се неопходни за да се избегнат или сведат на минимум сите предвидени негативни влијанија?</li> <li>● Кои се позитивните влијанија? Дали можат да се подобрат?</li> <li>● <i>Дали може да се избегнат негативните влијанија врз ИУВ и другите вредности на заштитено наследство? Ако негативните влијанија не можат целосно да се избегнат, како може да се минимизираат до ниво што повеќе не се загрижувачки?</i></li> <li>● Колку значајни се преостанатите ефекти (по ублажувањето)? (Видете и „А. Учество“ и „В. Проактивно решавање проблеми“ погоре)</li> </ul>
8. <b>Поднесување извештај</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Како треба да се комуницира процесот и заклучоците од оцената на влијанието?</li> </ul>
9. <b>Проверка на извештајот</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Дали извештајот ги запазува своите работни задачи?</li> <li>● Дали е „соодветен на намената“ за носење одлуки? (Видете и „А. Учество“ погоре)</li> </ul>
10. <b>Носење одлуки</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Дали предложеното дејство е најдобрата опција, имајќи ги предвид идентификуваните алтернативи?</li> <li>● Дали треба да се одобри предложеното дејство?</li> <li>● Ако треба, под кои правила и услови (мерки за ублажување)? (Видете и „В. Проактивно решавање проблеми“ погоре)</li> </ul>
11. <b>Последователни активности</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Како треба да се спроведат мерките за ублажување?</li> <li>● Што треба да се направи за да се следи и управува со предложеното дејство и од кого?</li> </ul>

## 4.2 ВИДОВИ ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО

Генерално, постојат два главни вида на оцена на влијание кои можат да се извршат во различни обеми, во зависност од природата на **предложеното дејство**, а може да се фокусираат на конкретни прашања, вклучувајќи го **наследството**:

- i. **Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА)**; ако оцената се фокусира на наследството може да се нарече **Оцена на влијанието врз наследството (ОВН)**.
- ii. **Стратегиска оцена на влијанието врз животната средина (СОВЖС)**

**Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА)**, позната и како Оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС), се однесува на оцена на влијанијата на конкретно предложено дејство на ниво на проект. Оцената вообичаено се спроведува на поголеми проекти, со значителни потенцијални влијанија врз животната средина, но во некои случаи може да опфати проекти од мал обем на чувствителни локации. Речиси секоја земја во светот има постоечки систем за ОВЖССА кој има за цел да ја заштити како природната така и културната **животна средина**. Големите мултилатерални финансиски институции, како што се банките за развој, најчесто бараат оцена на влијанието – вклучително и оцена на влијанијата врз природното и културното наследство – за одредени видови проекти<sup>7</sup>. Всушност, многу меѓународни банки кои ги потпишале **Принципите на Екваторот**<sup>8</sup> сега ја вклучуваат оцената на влијанието како стандардна алатка за планирање и ја користат за скрининг на предложените дејства. ОВЖССА често вклучува оцена на влијанијата врз наследството, како и врз други еколошки и социјални аспекти. Дел 5 од овој Водич објаснува како светското наследство и ИУВ треба да се сметаат како дел од поширока ОВЖССА.

**Оцените на влијанието врз наследството** се оцени специфични за проект кои се фокусираат на потенцијалниот ефект врз ИУВ на наследството и **други вредности на заштитено наследство**. Во контекст на добрата кои се светско наследство, Оцената на влијанието врз наследството треба да се фокусира на идентификување и оценување на негативните и позитивните влијанија врз атрибутите што ја пренесуваат **Исклучителната универзална вредност на светското наследство**. Во Делот 6 се дискутира како да се разгледуваат прашањата за светско наследство како дел од таквата оцена.

Покрај ОВЖССА, сè поголем број земји бараат и оцена на влијанието на претходните политики, планови и/или програми кои го поставуваат контекстот за индивидуални проекти – ова се нарекува **Стратегиска оцена на влијанието врз животната средина (СОВЖС)**. Со проактивно разгледување на прашањата за наследството во почетокот на процесот на планирање, СОВЖС може подобро да информира за донесувањето одлуки кога се разгледуваат проектите.

СОВЖС е исто така подобро прилагоден од ОВЖССА за оценување на **кумулятивните влијанија** на повеќе проекти на ниво на пејзаж/регион (вклучувајќи ги и оние за кои не е задолжителна ОВЖССА); и при поставување на стратешки и генерички мерки за **ублажување** кои може да се применуваат конзистентно на сите проекти. Слика 4.2 ги сумира главните разлики помеѓу ОВЖССА и СОВЖС.<sup>9</sup>

Во оцена на влијанието, зборот „животна средина“ вклучува употреба на физички и биолошки ресурси, социјални, културни, здравствени и економски димензии, така што може подеднакво да се примени и на природното и на културното светско наследство.

7. За пример, видете Стандард за перформанси на меѓународни финансиски институции 8: Културно наследство (IFC, 2012 г.)

8. <https://equator-principles.com/>

9. Дополнителни информации за СОВЖС можат да се најдат во OECD-DAC (2006 г.) и УНЕЦЕ (2012 г.).



Слика 4.2. Разликата помеѓу СОВЖС и ОВЖССА. Извор: Содржината адаптирана од CSIR, 1996 година; Лидерство за светско наследство.

Како што покажува Слика 4.2, СОВЖС може да обезбеди контекст и рамка за разгледување на индивидуални проекти и нивните ОВЖССА. СОВЖС и ОВЖССА се комплементарни процеси кои можат да се применат на истото **светско наследство** кога тоа е соодветно, и во повеќе наврати. СОВЖС има предност што е повеќе проактивна и стратегиска и може да ги разгледува прашањата за пејзаж од поголем обем, па така потенцијално да го намали надворешниот притисок врз светското наследство и да го поддржи донесувањето одлуки пред да се предложат какви било конкретни проекти. ОВЖССА потоа може да помогне во деталното разбирање на одредено предложено дејство и да осигури дека нема никакви потенцијални негативни влијанија врз Исклучителната универзална вредност. На пример, СОВЖС за регионална или национална транспортна мрежа може да обезбеди рамка за оцени на влијанието на поединечни транспортни проекти преку идентификување на еколошките ограничувања, претпочитаните алтернативи и можните кумулативни влијанија. Исто така, може да постави услови („мерки за **ублажување**“) за следните проекти кои помагаат да се заштитат средства од вредност, вклучително и наследството. Сепак, СОВЖС нема да ја отстрани потребата од преземање ОВЖССА за индивидуални транспортни проекти.

Принципите и севкупните пристапи наведени во овој Водич се релевантни за СОВЖС и ќе се подготви иден документ со насоки за подетално уредување на СОВЖС.

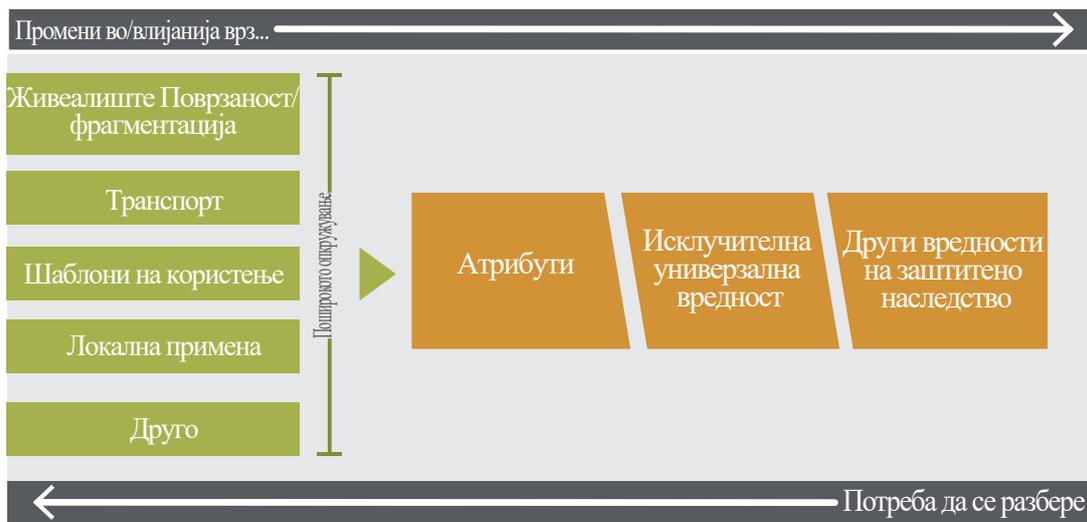
За крај, треба да се забележат различните национални, регионални и меѓународни стандарди развиени од финансискиот сектор<sup>10</sup>. Сите форми на оцена на влијанието треба да ги исполнуваат истите како минимални потреби, а во контекст на светското наследство, оцените треба да имаат за цел да ги достигнат најпримерните стандарди.

10. Видете Светска банка (2018 г.); OECD-DAC (2006 г.); и IFC (2012 г.).

### 4.3 ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО

Оцена на влијанијата врз светското наследство вклучува утврдување дали предложеното дејство би влијаело на **Исклучителната универзална вредност** и на **другите вредности на заштитено наследство на доброто** (видете Дел 3.2). Со оглед на фактот што предложеното дејство не треба да има негативен ефект на ИУВ на доброто, фокусот на оцената треба да се промени од „Какво е влијанието на овој проект/план?“ во „Какво е неговото влијание врз ИУВ?“

Ова бара разбирање на **атрибутите** кои придонесуваат кон ИУВ на **светското наследство** и неговите други вредности на заштитено наследство, во рамките на неговата граница, контактната зона и **поширокото опкружување**, што потоа може да значи дека опсегот на оцената треба да се прошири за да ги вклучи релевантните географски, еколошки и пејзажни области околу **наследството**, а истовремено да ги земе предвид директните, индиректните и **кумулятивните влијанија** (Слика 4.3).

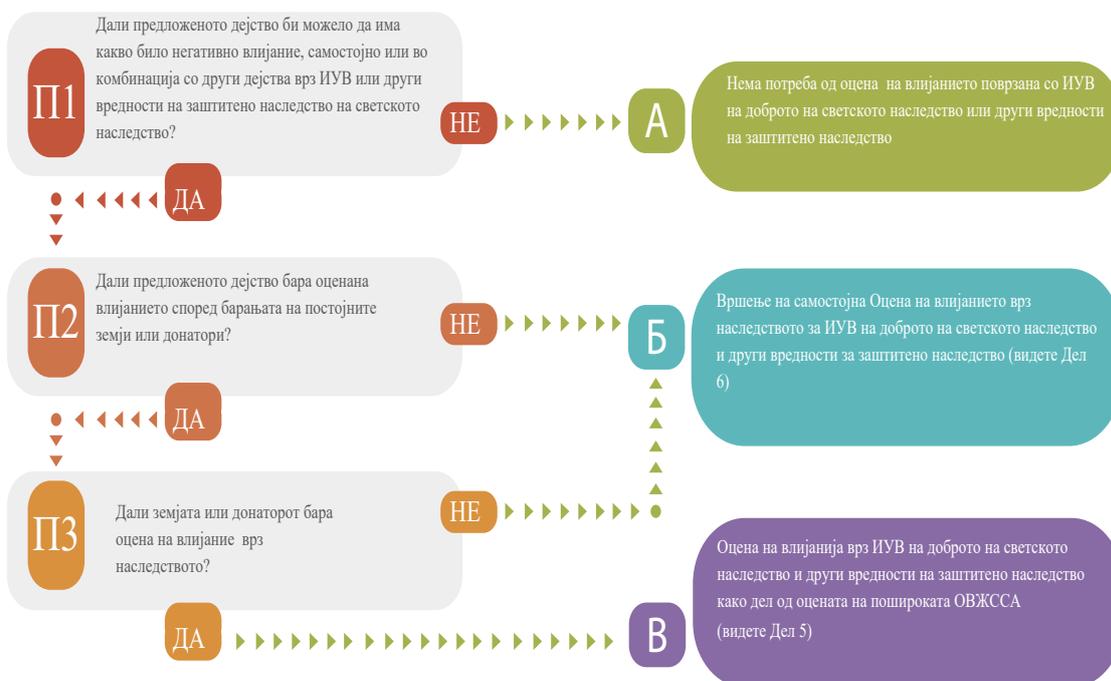


**Слика 4.3.** Идентификување на пошироки промени кои би можеле да влијаат врз ИУВ. Промени во поширокото опкружување може да влијаат врз ИУВ на светското наследство, како и на други вредности на заштитено наследство и на атрибутите. Фазата на утврдување на опфатот треба да ги идентификува оние пошироки промени кои би можеле да влијаат врз ИУВ и да ги вклучи во оцената на влијанието за да се земат предвид сите директни, индиректни и кумулативни влијанија.

### 4.4 УТВРДУВАЊЕ НА ВИДОТ НА ПОТРЕБНА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО

Кога **предложено дејство** има потенцијал да влијае врз **Исклучителната универзална вредност** на добро на светското наследство и врз **други вредности на заштитено наследство**, било самостојно или во комбинација со други дејства („кумулятивно влијание“), тогаш оцената на ефектите на дејството врз ИУВ и другите **вредности** треба да се спроведе пред да се изврши дејството. Заедничка одговорност на **Националната фокална точка**, менаџментот на доброто и на релевантните надлежни тела за согласност на државата членка, е да обезбедат дека се спроведува соодветната форма на оцена на влијанието, која што вообичаено ја плаќа **предлагачот** на проектот.

Телата надлежни за управување со светското наследство мора да го разберат применливото законодавство за оцена на влијанието и системот на работа во рамките на нивната јуридикција<sup>11</sup>, за да се изврши правилната форма на оцена на влијанието. Доколку веќе е потребна формална оцена на влијанијата на предложеното дејство врз **наследството** како дел од локалните/националните рамки или на барање на донаторите, тогаш оцената на ИУВ може и треба да се интегрира во оваа **поширока оцена на влијанието** (видете Дел 5). Како алтернатива, за земјите каде што не е потребна оцена на влијанието, или каде што дејството нема да биде под постојните барања за оцена на влијанието, треба да се изврши **самостојна оцена на влијанијата** врз ИУВ и врз другите вредности на заштитеното наследство (видете Дел 6). Слика 4.4 го сумира процесот на одредување каков вид на оцена на влијанието е потребна.



**Слика 4.4.** Индикативен дијаграм за одредување на видот на оцена на влијанието потребна за дејства кои потенцијално влијаат врз добра кои се светско наследство.

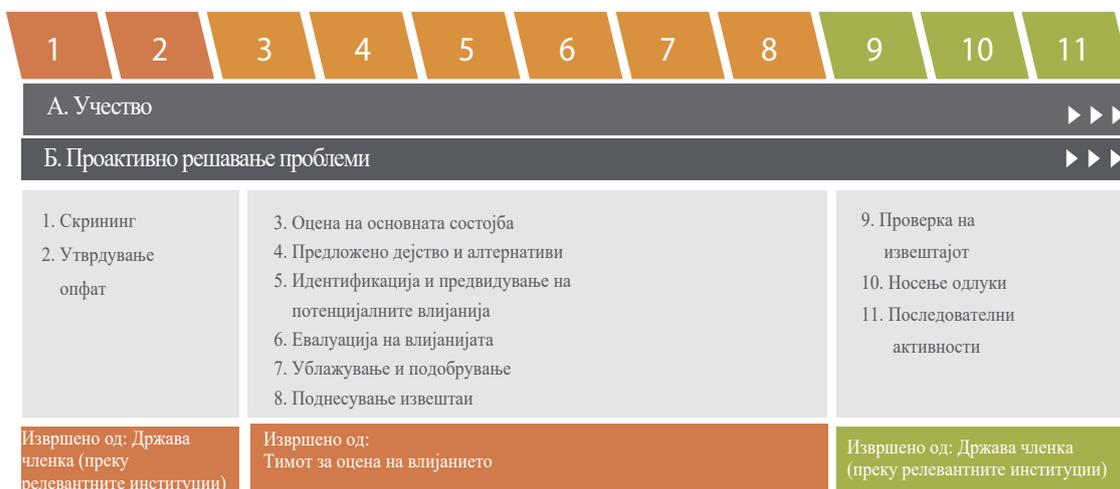
<sup>11</sup> Кога дејство предложено во една земја би можело да има значителен ефект на добро кое е светско наследство во друга земја, може да се применуваат законодавствата и оперативните системи на двете земји.

## 5. ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО КАКО ДЕЛ ОД ПОШИРОКА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И СОЦИЈАЛНИТЕ АСПЕКТИ

Долги години, Комитетот за светско наследство бараше оценки на влијанието за да се разберат последиците од **предложените дејства** во или во близина на добрата кои се светско наследство, и постои обемна професионална експертиза и насоки во оваа област. Сепак, загриженоста е покрената за строгоста на овие оценки за **Исклучителната универзална вредност** на добрата. Темелното разбирање на ИУВ и **другите вредности на заштитено наследство**, како и на **атрибутите** што го пренесуваат ИУВ, е од клучно значење за спроведување на оценка на влијанието врз светското наследство.

Користејќи го процесот опишан во Табела 4.1, овој дел објаснува како поширока оценка на влијанието треба да се осврнува на светското наследство за да се исполнат барањата на Конвенцијата за светско наследство.

### Процес на оценување на потенцијалните влијанија на предложено дејство



Слика 5.1. Процесот за оценка на влијанието извршена за светско наследство

**А. Учество.** Локалните заедници, заедно со **телата надлежни за заштита на животната средина и наследството**, треба да се вклучат што е можно порано во процесот на донесување одлуки и оценка на влијанието врз светското наследство, за да може да се слушнат нивните ставови и да имаат значајно влијание врз процесот. Треба да се користи **пристап заснован на човекови права** – доколку процесот за оценка на влијанието вообичаено не вклучува ваков вид учество, ќе треба да се примени за да се исполнат барањата на Конвенцијата за светско наследство. Дополнително, **Декларацијата на Обединетите нации за правата на домородните народи** наведува дека домородните народи имаат право на слободна, претходна и информирана согласност пред одобрување на кој било проект што влијае на нивните земји, територии или други ресурси: овој пристап треба да се користи за домородните народи и треба да се земе предвид за сите локални жители. Декларациите, конвенциите и препораките на УНЕСКО, вклучувајќи ја и Конвенцијата од 1972 година, содржат важни одредби во врска со човековите права, учеството, управувањето со заедницата и вообичаените практики кои го регулираат пристапот до културата и споделувањето на придобивките. Активната вклученост на локалните заедници, домородните народи и другите **носители на права** во сите аспекти на културниот и животот на **наследството** е исто така водена од **Политиката на УНЕСКО за ангажирање со домородните народи од 2018 година**.

→ Видете и Дел 2 и 6.2.

**Б. Проактивно решавање проблеми** вклучува разгледување на предложеното дејство во текот на неговиот развој, за да се утврди дали е потребно, дали алтернативен пристап би бил повеќе одржлив, дали може да се избегнат или минимизираат евентуалните негативни влијанија и дали може да се произведат или зајакнат какви било позитивни влијанија.

→ Видете и Дел 6.3.

**1. Скрининг:** Добрата кои се светско наследство се од меѓународно значење и секогаш треба да се сметаат за сензитивни и вреднувани. Во случаи кога предложено дејство може да влијае на **светското наследство** - било директно, индиректно или кумулативно со други дејства - треба да се изврши оценка на влијанието врз доброто и неговата ИУВ. Ова важи дури и ако предложеното дејство нема да има друго влијание.

**Предлагачот** треба да подготви краток извештај за скрининг врз основа на постојните информации, кои вклучуваат:

- i. Името на доброто кое е светско наследство и мапа што ја прикажува неговата граница, контактна зона и (каде што е соодветно) поширокото опкружување, како што е усвоено од Комитетот за светско наследство<sup>12</sup>
- ii. Изјава за исклучителна универзална вредност на доброто на светското наследство
- iii. Атрибутите кои придонесуваат за ИУВ на доброто на светското наследство
- iv. Други вредности на наследство/зачувување на доброто
- v. За секој атрибут или вредност, прелиминарна проценка за тоа дали предложеното дејство значително ќе влијае на тој атрибут или вредност.

Дополнителни информации за овие точки ќе бидат собрани и документирани во фазата на оценка на основната состојба.

**Алатката 1** обезбедува повеќе информации за идентификација на **вредностите** и **атрибутите**, додека **Алатката 2** дава насоки за идентификација на влијанијата. Ова ќе му даде на предлагачот рана индикација за тоа дали дејството може да продолжи и, доколку може, какви мерки би можеле да бидат неопходни за заштита на ИУВ. Истражување или развој на минерали, нафта и гас во сите случаи е некомпатибилно со статусот на светско наследство. Голем број индустриски лидери усвоија „зачувба за забрана“ односно да не истражуваат или експлоатираат нафта, гас или минерали во добрата кои се светско наследство и да обезбедат активности надвор од добрата кои се светско наследство со цел да не влијаат негативно на ИУВ.

Како Секретаријат на **Конвенцијата за светско наследство**, **Центарот за светско наследство** на УНЕСКО може да побара од држава членка да обезбеди оценка на влијанието за одреден проект или дејство, на пример откако ќе биде известен за предложено или тековно дејство, во согласност со параграф 172 или 174 од Оперативниот водич. Комитетот за светско наследство, исто така, може да побара од држава членка да изврши оценка на влијанието, особено по разгледување на извештајот за **состојбата на зачуваност** на доброто и/или исходите од мисија за реактивен мониторинг. Доколку Комитетот побара оценка на влијанието, Државата има должност да ја обезбеди оваа оценка во временската рамка наложена од Комитетот.

Во случај на несигурност, државите членки треба рано да го контактираат Центарот за светско наследство на УНЕСКО, за да се осигураат дека активноста што може негативно да влијае на ИУВ на доброто на светското наследство нема да продолжи. Ова исто така може да му помогне на предлагачот подобро да ги разбере сите грижи поврзани со светското наследство и да му овозможи да го прилагоди прелиминарниот предлог пред да започнат формалните чекори за скрининг на оцената на влијанието.

→ Видете и Дел 3.3 и 6.4.

12. Како што е усвоено од страна на Комитетот за светско наследство или во моментот на впишување или по секое последователно појаснување или модификација на границите (вклучувајќи ги и проширувањата). Сите статутарни информации, вклучувајќи ги картографските информации и придружните одлуки, се јавно достапни на веб-страницата на Центарот за светско наследство на УНЕСКО.

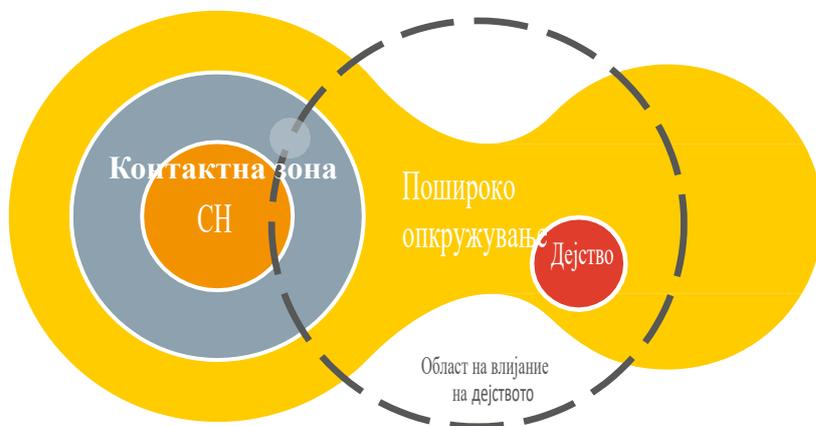
2. **Утврдување на опфатот:** Процесот што се користи за подготовка на извештајот за скрининг во Чекор 1. ќе го информира опфатот на оцената: географската граница на оцената (Слика 5.1), анализираните теми и сите можни алтернативи. Додаток 1.1 дава контролна листа за утврдување на опфатот. Треба да се земе предвид какви информации се достапни и, доколку суштинските информации не се моментално достапни, треба да се донесе одлука дали е изводлива валидна оценка врз основа на постојните извори на информации. Опфатот на оцената може значително да оди подалеку од она што вообичаено би се оценувало со цел целосно да се обрне внимание на ИУВ на доброто на светското наследство.

→ Видете и Дел 6.5.

3. **Оцена на основната состојба:** Покрај стандардниот опис на својствата на наследството, на влијанието треба да ги разгледа ИУВ на светското наследство, други вредности на заштитено наследство, атрибути, граница, контактна зона и поширокото опкружување. Идентификацијата и расчленувањето на ИУВ и атрибутите треба да бидат вклучени во планските документи за управување со светското наследство, за да се обезбеди основната состојба за сите активности на управување. Сепак, во случај тие да не се лесно достапни, ова може да се направи со употреба на **Алатката 1**.

Иако оцената на основната состојба се однесува на моменталната ситуација, може да биде корисно повторно да се разгледа состојбата на светското наследство во моментот на неговото впишување, за да можат да се измерат последователните промени на ИУВ и на **состојбата на зачуваност** на доброто и да се идентификуваат потенцијалните слабости. Исто така, ќе биде неопходно да се разгледаат можните идни промени без предложеното дејство, како што се други планирани проекти, нови планови и национални или регионални трендови (на пример, подобрување на квалитетот на воздухот, влошување на сообраќајот, климатски промени). Ова може да вклучува дискусија за промени и закани кои се помалку веројатни, но кои би имале значително влијание врз светското наследство и неговата **ИУВ**, како поплави, конфликти, раселување на населението или лизгање на земјиштето. Оваа дискусија за потенцијалните идни промени е особено корисна за идентификување и евалуација на **кумулятивните влијанија**, затоа што покажува каде ефектите од предложеното дејство можат да бидат позначајни поради неговата поврзаност со други дејства од минатото, сегашноста и во блиската иднина.

→ Видете и Дел 6.6.



**Слика 5.2.** Област на влијание на предложеното дејство во однос на атрибутите на доброто на светското наследство. Предложеното дејство може да има влијание врз ИУВ дури и кога не се наоѓа во рамките на светското наследство или во неговата контактна зона. Доколку е таков случајот, сепак ќе треба да се изврши оцена. Исто така, важно е да се биде свесен за меѓусебната зависност помеѓу светското наследство и неговата контактна зона и поширокото опкружување.

4. **Предложеното дејство и алтернативите:** Предложеното дејство треба детално да се опише, вклучително и сите поврзани работи, како што се инфраструктурните активности. Доколку е потребно, треба да се побараат дополнителни информации или ќе треба да се подготви дополнителна документација за да се осигури дека ќе може да се разберат природата и целосниот обем на потенцијалните ефекти на дејството – особено како дејството може да влијае врз атрибутите кои придонесуваат кон ИУВ. Често ќе биде корисно да се мапира **областа на влијание** на предложеното дејство во однос на атрибутите на доброто на светското наследство (Слика 5.1). Треба да се разгледаат алтернативи на предложеното дејство со цел да се утврди најодржливата опција која истовремено го штити светското наследство и ги остварува целите на предложеното дејство. Опцијата да не се продолжи треба секогаш да биде достапна. Алтернативите треба да се проценат и споредат на иста основа како и предложеното дејство.

→ Видете и Дел 6.3 и 6.7.

5. **Идентификација и предвидување на влијанијата:** Фазата на **утврдување на опсегот** вклучува утврдување на опсегот на влијанијата што треба да се земат предвид при оцената на влијанието. **Алатката 2** покажува како можат да се идентификуваат влијанијата на едно дејство врз атрибутите на светското наследство: секое од идентификуваните влијанија треба подетално да се истражи при оцената на влијанието. При идентификување и предвидување на влијанијата, важно е да се има на ум меѓусебната врска помеѓу светското наследство и неговата контакт зона и **поширокото опкружување**, и дека не може да се разгледува како изолиран случај.

→ Видете и Дел 6.8.

6. **Евалуација на влијанијата:** Светското наследство секогаш треба да се смета за високо чувствителна средина. Светското наследство е впишано врз основа на премисата дека местата се со Исклучителната универзална вредност за целата глобална заедница. Меѓународната важност на ИУВ и фактот дека засегнатите страни се глобални, треба да се земат предвид при оценувањето на значењето на какви било потенцијални влијанија. Влијанијата врз ИУВ и нејзините атрибути треба да се разгледуваат одделно од другите влијанија на наследството: едно **дејство** може, на пример, да има ограничено влијание врз вредностите на заштитено наследство генерално, но значително да влијаат врз ИУВ, или обратно. Често е корисно да се оцени или рангира нивото на влијание, особено во случаи кога може да има помалку штетни алтернативи. Не е прифатливо да се изгуби, оштети или менува ИУВ бидејќи ИУВ е незаменлива. **Алатката 3** дава повеќе информации.

→ Видете и Дел 6.9.

7. **Ублажување и подобрување:** Секогаш се претпочита влијанијата врз атрибутите на светското наследство да се избегнат, наместо да се минимизираат. Секое губење или оштетување на ИУВ е неприфатливо, што значи дека исправка, редукција (на помалку штетни, но сепак значителни) или компензација на влијанијата е несоодветно во контекстот на светското наследство. Сепак, може да се подобри управувањето со ИУВ, на пример со обезбедување патроли за спречување на нелегални активности или отстранување опструкции на погледот кон светското наследство.

Во случаи кога достапните податоци или технологии се недоволни за да се предвидат потенцијалните влијанија врз ИУВ, треба да се примени **принципот на претпазливост**: треба да се идентификуваат алтернативи или соодветни мерки за ублажување кои ќе обезбедат дека ИУВ на светското наследство никогаш не е изложена на ризик. Ова може да значи да се донесе одлука да не се продолжи со предложеното дејство поради недостаток на информации. Сите предложени мерки за ублажување треба да се изнесат на таков начин што ќе можат да дејствуваат како услови за планирање на предложеното дејство и да се интегрираат во идната стратегија за спроведување (на пример, План за управување со животната и со социјалната средина).

→ Видете и Дел 6.3 и 6.10.

**8. Поднесување извештај:** Иако различни елементи на светското наследство може да бидат вклучени во извештајот за оценка на влијанието (на пример, биодиверзитет, пејзаж, наследство), треба да има посебен дел посветен на потенцијалните **влијанија** на предложеното дејство врз светското наследство и врз **ИУВ**. Овој дел треба да:

- Претстави информации за ИУВ, атрибутите и други вредности на заштитено наследство
- Препорача алтернативи, мерки за одбегнување и ублажување на влијанијата и да покаже како истите би можеле да се искористат од релевантните надлежни тела за i) утврдување услови за одобрување и ii) да ги поврзе со идна стратегија за имплементација
- Ако е неопходно, да препорача предложеното дејство да не се изврши ако е веројатно дека влијанијата врз ИУВ ќе бидат значителни.

Нетехничкото резиме на извештајот за оценка на влијанието треба да ги содржи клучните точки поврзани со светското наследство.

→ Видете и Дел 6.11.

**9. Проверка:** Извештајот за оценка на влијанието треба да биде достапен за **носителите на правата**, други **засегнати страни** и пошироката јавност. Доколку биде побарано од Комитетот за светско наследство, или ако дејството може да влијае врз ИУВ на светското наследство, тогаш извештајот за оценка на влијанието ќе се достави до Центарот за светско наследство и ќе биде прегледан од Советодавните тела. Во секој случај, кога потенцијалните влијанија врз ИУВ не се целосно решени, од државата членка ќе биде побарано да ја ревидира оцената.

→ Видете и Дел 6.12.

**10. Носење одлуки:** Како дел од нивните обврски според **Конвенцијата за светско наследство**, од државите **членки** се очекува да носат одлуки за предложени дејства кои би можеле да имаат потенцијално влијание врз добрата кои се светско наследство од аспект на нивните обврски според Конвенцијата за светско наследство; оцената на влијанието треба да помогне тие одлуки да се носат информирано. Оцената на влијанието во контекст на светското наследство има за цел да осигури дека потенцијалните влијанија на предложеното дејство врз ИУВ се целосно земени во предвид при носењето одлуки, со цел да се заштитат овие исклучителни места. Предложени дејства кои не се компатибилни со оваа цел не треба да се одобруваат. Кога се смета дека дејството е генерално компатибилно со заштитата на светското наследство, треба да се идентификуваат мерки за ублажување кои се специфични за заштитата на ИУВ.

→ Видете и Дел 6.13.

**11. Последователни активности:** Доколку предложеното дејство се одобри, мора да постои јасна стратегија за спроведување и мониторинг на мерките за **ублажување** идентификувани во оцената на влијанието. За помал проект (како што се промени на една градба), ова може да биде едноставно договорена листа на препораки за имплементација или обврски. За посложени дејства, мерките за ублажување треба да ја формираат основата на нацрт **План за управување со животната средина и социјалните аспекти (ПУЖССА)**, кој ќе биде вклучен во тендерската документација на предлагачот кога се бараат изведувачи. Потребно е да се следат и **влијанијата** од предложеното дејство, како и ефективноста на мерките за ублажување. Информациите за влијанијата и мерките за ублажување поврзани со светското наследство треба да бидат надгледувани од органите за животна средина и наследство, како и од менаџерскиот тим за доброто на светското наследство. Од Националната фокална точка, исто така, се очекува да го следи спроведувањето на Одлуките на Комитетот за светско наследство и препораките на Советодавните тела во оваа насока.

→ Видете и Дел 6.14.

# 6. САМОСТОЈНА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ ИСКЛУЧИТЕЛНАТА УНИВЕРЗАЛНА ВРЕДНОСТ

## 6.1 ШТО СЕ САМОСТОЈНИ ОЦЕНИ НА ВЛИЈАНИЕТО?

Овој дел го објаснува процесот на спроведување на самостојна оцена на влијанието на **предложеното дејство** што може да влијае врз светското наследство. Оваа самостојна оцена на влијанието врз **ИУВ** и **други вредности на заштитено наследство** е наведена во овој Водич како **Оцена на влијанието врз наследството**. Ова може да биде соодветно кога нема постојан систем за оцена на влијанието или кога предложеното дејство не бара оцена на влијанието според постојното законодавство. Примери на предложени дејства за кои можеби не е задолжителна формална оцена на влијанието, но сепак би можеле да имаат значително влијание врз светското наследство вклучуваат: проширување на пат, подигнување на центар за посетители, правење на теренот непропустлив во област спротивно од светското наследство или повеќе мали проекти кои водат до прогресивни негативни промени во **контактната зона на светското наследство**.

Овој Водич треба да се чита во комбинација со други упатства за оцена на влијанието<sup>13</sup>. Оцената на влијанието врз наследството може да коегзистира со, или да се вклучи во други форми на оцена, како што е илустрирано во Дел 5.

**Оцена на влијанието** треба да започне рано во развојот на предложеното дејство и да го информира целиот процес на планирање на таквото дејство. Овој дел ги разгледува различните чекори во процесот на оцена на влијанието врз наследството, како што е прикажано на Слика 6.1. (видете Табела 4.1 за список на чекори и придружни брзи прашања). Иако оцена на влијанието можеби делува како линеарен процес, резултатите од многу те нејзините чекори ќе влијаат на заклучоците од претходните чекори на **итеративен** начин. Дополнително, учеството на **носителите на правата** и другите **засегнати страни** ќе треба да се земе предвид во текот на целиот процес, како и најдобрите начини да се избегнат негативните влијанија врз ИУВ преку проактивно решавање на проблемите, вклучително и разгледување на алтернативи и мерки за **ублажување**.

### Процес на оценување на потенцијалните влијанија на предложено дејство



Слика 6.1. Процесот за оцена на влијанието извршена за светско наследство.

13. За пример, видете, <https://www.iaia.org/resources.php>.

## 6.2 УЧЕСТВО: КАКО ТРЕБА ДА СЕ АНГАЖИРААТ НОСИТЕЛИТЕ НА ПРАВАТА, ЛОКАЛНИТЕ ЗАЕДНИЦИ И ДРУГИТЕ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ?

Комитетот за светско наследство ја препознава клучната важност за вклучување на домородните, традиционалните и локалните заедници во носењето одлуки за светското наследство. Една од неговите стратешки цели е „да ја подобри улогата на заедниците во спроведувањето на Конвенцијата за светско наследство“. Националното законодавство и меѓународните финансиски институции, исто така може да бараат и транспарентни процеси за оценка на влијанието и јавен ангажман во планирањето на проектите: тие треба да дејствуваат како минимално барање, но честопати посеопфатното ангажирање на засегнатите страни ќе биде корисно. Ова прашање се дискутира овде на почетокот на процесот на оценка на влијанието затоа што треба соодветно да се интегрира во секој чекор.

### 6.2.1 ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА НОСИТЕЛИТЕ НА ПРАВАТА И ДРУГИТЕ ЧИНТЕЛИ

Учеството на **носителите на правата**, локалните заедници и другите **заинтересираните страни** (видете Рамка 6.1) во оцената на влијанието треба да започне рано и да продолжи во текот на целиот процес. На почетокот треба да се подготви распоред кој ги идентификува различните групи, нивниот однос кон светското наследство и **предложеното дејство**, нивните права и грижи и нивната улога во донесувањето одлуки. Ова ќе помогне да се одреди како и кога треба да бидат ангажирани и консултирани. Исто така, треба да се специфицира рамнотежата на полови, возрасти, етникуми и други релевантни димензии; и да ги препознае **факторите** кои би можеле да го ограничат балансираното учество и соодветно да ги приспособат пристапите за учество.

#### Рамка 6.1. Носители на права и други засегнати страни во оценка на влијанието

Во контекст на светското наследство:

- **Носители на права** се оние кои имаат законско или обичајно право на местото на наследството.
- **Домородни народи** се наследници и практичари на уникатни култури и начини на поврзување со луѓето и животната средина. Тие ги задржале социјалните, културните, економските и политичките карактеристики кои се разликуваат од оние на доминантните општества во кои живеат. Декларацијата на Обединетите нации за правата на домородните народи наведува дека домородните народи имаат право на слободна, претходна и информирана согласност пред одобрување на кој било проект што влијае на нивните земји или територии и други ресурси.
- **Локални заедници** се групи на луѓе кои имаат директна врска со местото на наследството. Тие може да се движат од домородни или традиционални народи до групи локални народи кои живеат или работат во местото на наследството или кои имаат врски со истото. Врската може да биде материјална, како и нематеријална или духовна и честопати опстојала долго време.
- **Тела надлежни за животната средина и наследството** се владини тела кои имаат одговорност за и специјалистичка експертиза во заштитата на културното и природното наследство.
- **Други релевантни надлежни тела** може да бидат општински или регионални надлежни тела, вклучувајќи други земји.
- **Други засегнати страни** (поединци, групи на поединци, организации, итн.) може да имаат директни или индиректни интереси и грижи околу особините на наследството, но може да не уживаат законски или општествено признати права на нив; или можеби се засегнати од или заинтересирани за предложениот проект. Засегнатите страни може да бидат застапувани од организации, вклучувајќи невладини организации. Во случај на оценки на влијанието, ќе се појават и други чинители кои се заинтересирани за или засегнати од предложеното дејство.

Носителите на правата, телата надлежни за заштита на животната средина и наследството и некои клучни чинители ќе играат поголема улога во текот на процесот на оцена од другите и треба директно да се контактираат за да се обезбеди нивно рано ангажирање. Носителите на правата може да имаат права кои можат да влијаат на тоа како или дали предложеното дејство може да продолжи. Домородните народи имаат право на слободна, претходна и информирана согласност: ова се однесува конкретно на процедурите за светско наследство, и треба да се земе предвид и за другите заинтересирани страни<sup>14</sup>. Можеби ќе треба формално да се консултираат телата надлежни за заштита на животната средина и наследството според закон.

## 6.2.2 ВКЛУЧУВАЊЕ НА НОСИТЕЛИТЕ НА ПРАВА И ДРУГИ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ

Информациите за предложеното дејство и неговите влијанија треба јасно и навремено да се споделат со сите овие групи на јасен и навремен начин и треба да им се даде можност да придонесат кон разбирањето на вредностите на заштитено наследство, покренување прашања, значајно дискутирање за алтернативи и предлагање мерки за ублажување на какви било влијанија. Природата, опсегот и зачестеноста на ангажманот треба да бидат пропорционални на природата и обемот на предложеното дејство, неговите потенцијални ризици и влијанија, како и на групата што се ангажира.

Техниките на ангажирање вклучуваат водење работилници со цел да се идентификуваат основните податоци и да се идентификуваат/оценат алтернативите; вклучување на локалните жители во панелот за одлучување; или во најмала рака, обезбедување и разјаснување на информации за предложеното дејство и неговите влијанија, со можност за коментар<sup>15</sup>. Повеќе „активни“ техники кои ги зајакнуваат заедниците и промовираат двонасочна комуникација генерално се претпочитаат отколку повеќе „пасивни“ техники кои само ги претставуваат информациите за предложеното дејство (Слика 6.2), иако фактори како составот на која било работилница или консултативни групи, исто така, треба внимателно да се разгледаат. Важно е комуникацијата со носителите на правата, локалните заедници и другите засегнати страни да се спроведува на релевантните јазици на заедницата и со културно соодветни методи.

## МЕТОДИ НА АНГАЖИРАЊЕ



**Слика 6.2.** Методи на ангажирање за носителите на правата, локалните заедници и другите засегнати страни. Ангажманот може да има различни форми во текот на оцената на влијанието. Ќе бидат потребни различни пристапи за различни поединци и групи, но техниките што им обезбедуваат на луѓето поактивна улога генерално се претпочитаат од пасивното давање информации.

14. Слободна, претходна и информирана согласност (СПИС) е исто така принцип во Водичот за развој и ревидирање на тентативните листи на светското наследство, <https://whc.unesco.org/document/184566> и поддржана е од Меѓународен форум за светско наследство на домородните народи.

15. Извори на дополнителни информации за јавно учество ги вклучуваат André et al. (2006), IAPP (nd), IDB (2019), IFC (2007) и UNECE (2015).

Треба да се подготви додаток на финалниот извештај за влијанието (Дел 6.11) каде што:

- Се наведува кој е консултиран и зошто
- Се објаснуваат користените техники на учество
- Се сумираат одговорите од консултацијата и се објаснуваат евентуалните промени направени по истите
- Се објаснува зошто не се направени никакви промени, каде што е применливо.

### 6.3 ПРОАКТИВНО РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМИ

Оцена на влијанието дава можност креативно да се размислува за **предложеното дејство** и да се даде потенцијален придонес кон одржливиот развој.

Како што е прикажано на Слика 6.3, ова вклучува идентификување на пошироки алтернативи и поспецифични мерки за **ублажување**, за:

- Целосно избегнување или минимизирање на негативните влијанија до степен што повеќе нема никаква загриженост за светското наследство
- Обезбедување или зајакнување на позитивните влијанија.

Негативните влијанија врз **исклучителната универзална вредност** секогаш треба целосно да се избегнуваат, затоа што ИУВ на **светското наследство** е незаменлива и оштетувањето на ИУВ е неприфатливо. Ова не треба да се ограничи на одреден чекор од процесот на оцена на влијанието: може да се примени пристап за решавање проблеми во текот на целата оцена за да се постигне најдобриот исход за светското наследство и пошироката одржливост. Алтернативите се подетално разгледани во Дел 6.7, а ублажувањето на влијанието во Дел 6.9 и Дел 6.10.



**Слика 6.3.** Најдобра практика кога се разгледуваат алтернативи и мерки за ублажување. Негативните влијанија врз ИУВ може да се избегнат со разгледување на алтернативи и мерки за ублажување во текот на целиот процес. Дополнително, најдобрата практика вклучува минимизирање на другите влијанија и подобрување на предлогот за да се постигнат поголеми позитивни влијанија.

### 6.4 СКРИНИНГ: ДАЛИ Е ПОТРЕБНА ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО?

Првиот чекор во процесот на **оцена на влијанието** е да се одлучи дали оцената е неопходна. Ова е познато како „**скрининг**“ и резултира со одлука за скрининг. Секое предложено дејство треба да се испита што е можно порано за да се разбере дали е можно да влијае врз **ИУВ** на светското наследство и врз **другите вредности на заштитено наследство**. Кога процесот на скрининг укажува дека **предложеното дејство** потенцијално би имало негативни влијанија, потребна е оцена на влијанието и предлагачот треба да се поттикне да го разгледа предложеното дејство и да го ревидира истото, доколку е потребно, за таквите влијанија да се избегнат или сведат на минимум.

Скринингот вклучува разгледување на видот, големината и карактеристиките на предложеното дејство; чувствителноста на **средината** каде што ќе се одвива дејството; и видови на можни влијанија (Слика 6.4). Оцена на влијанието не е потребна само за големите развојни проекти или дејствија предложени во близина на светското наследство. Со оглед на фактот што **добрата кои се светско наследство** се од меѓународно значење, оцена на влијанието треба да биде задолжителна за секое предложено дејство што може да влијае врз ИУВ на доброто, без оглед на неговата големина или местоположба – во рамките на доброто, неговата **контактна зона** или во **поширокото опкружување** (видете Дел 3.2). Во случај на низа помали предложени дејства за кои самостојно не е неопходна оцена на влијанието, можеби ќе треба да се проверат поради нивните индиректни и **кумулятивни влијанија** врз светското наследство.

Скрининг анализата треба да испита дали предложеното дејство би можело да влијае на **вредностите** и **атрибутите** кои ја поткрепуваат ИУВ (видете Дел 3.2). Затоа, разбирањето на светското наследство треба да почне со анализа на неговата **Изјава за исклучителна универзална вредност (ИИУВ)** за да се идентификуваат неговите вредности и атрибути. **Алатката 1** обезбедува структуриран пристап за идентификување на вредностите и атрибутите врз основа на ИИУВ.



**Слика 6.4.** Фактори кои треба да се земат предвид при фазата на скрининг во оцената на влијанието во контекст на светското наследство. За потенцијалните влијанија врз ИУВ неопходно е експлицитно разгледување.

Онаму каде што фазата на скрининг сугерира дека не е потребна оценка на влијанието, **предлагачот** треба да подготви **извештај** за **СКРИНИНГОТ**, врз основа на постојните информации, во кој ќе се документа:

1. Името на доброто кое е светско наследство и мапа што ја прикажува неговата граница, контактната зона и (каде што е соодветно) поширокото опкружување
2. Изјава за исклучителна универзална вредност за светското наследство
3. Вредностите прикажани од светското наследство
4. Атрибутите кои ја поткрепуваат секоја вредност
5. За секој атрибут: дали предложеното дејство значително ќе влијае врз тој атрибут или не. Каде што постои несигурност околу ова, треба да се примени принципот на претпазливост.

Комитетот за светско наследство одлучи дека две активности никогаш не се сметаат за компатибилни со статусот на светско наследство: екстрактивни активности<sup>16</sup> и изградба на брани со големи акумулации<sup>17</sup>. Меѓународниот совет за рударство и метали издаде „Обврска за забрана“ да не се истражува или експлоатира нафта, гас или минерали во добрата кои се светско наследство и да осигури дека операциите во непосредна близина на добрата кои се светско наследство не се некомпатибилни со ИУВ. Меѓународната асоцијација за хидроенергија на сличен начин се обврза на забрана за светско наследство и „Обврска за грижа“<sup>18</sup>. Водечките светски компании се приклучија кон оваа заложба, вклучувајќи ја рударска индустрија, како и индустриите за нафта и гас, осигурителните друштва и банките. Оттаму, во фазата на скрининг може да се даде препорака да не се продолжи со предложените дејства од овој тип. Дополнително, за секоја предложена брана што може да влијае на добрата кои се наоѓаат во истиот речен слив секогаш е задолжително да се изврши оценка со цел да се избегнат влијанијата врз ИУВ.

16. <https://whc.unesco.org/en/extractive-industries/>

17. <https://whc.unesco.org/en/decisions/6817>

18. <https://whc.unesco.org/en/news/2335>

Комитетот за светско наследство исто така може да побара и оцена на влијанието, на пример, откако ќе добие известување за предложено или за дејство во тек преку Центарот за светско наследство на УНЕСКО, во согласност со **параграф 172 или 174** од Оперативниот водич. Доколку Комитетот побара оцена на влијанието, тоа станува одговорност на засегнатата држава членка. **Државите членки** можат да го искористат процесот на скрининг како можност за проактивно информирање на Центарот за светско наследство на УНЕСКО за какви било предложени дејства кои би можеле да влијаат врз ИУВ на доброто, во согласност со параграф 172 од Оперативниот водич (Дел 3.3). Од **Националната фокална точка** исто се очекува и да го следи спроведувањето на Одлуките на Комитетот за светско наследство и Препораките на **Советодавните тела** во оваа насока.

### 6.5 УТВРДУВАЊЕ НА ОПФАТОТ: ШТО ТРЕБА ДА СЕ ОЦЕНИ?

Откако ќе се потврди потребата за **оцена на влијанието** (Дел 6.4), првиот чекор е да се одреди **опфатот на работа**. На тој начин детално се објаснува што оцената на влијанието треба да содржи и ги опишува очекуваните резултати. Опфатот на работата треба да се подготви во консултација со **носителите на правата**, локалните заедници и клучните **засегнати страни** (Дел 6.2). Ако фазата на **утврдување на опфатот** добро се изврши, може да обезбеди силна основа за последователниот процес на оцената на влијанието, со што се штеди време и пари и се осигурува дека оцената на влијанието ефективно се фокусира на клучните прашања. Документот за опфатот може да се користи повторно во подоцнежна фаза за да се провери квалитетот на оцената на влијанието и конечниот извештај.

Утврдувањето на опфатот вклучува прелиминарно разгледување на сите прашања релевантни за оцената на влијанието. За да се избегне повторување со подоцнежни делови од ова Упатство, овој дел ги наведува само областите кои треба да бидат предмет на целосно разгледување.

Во контекст на светското наследство, опфатот треба да вклучува:

- Важните **податоци** кои што треба да се соберат, особено пополнување на податоците што недостасуваат.
- Очекуваните значителни **влијанија** (Делови 6.7-8). Ова може да се направи со обединување на информациите за светското наследство, неговата контактна зона и поширокото опкружување со податоци за предложените дејства. Наследството генерално треба да биде опфатено, заедно со атрибутите кои ја пренесуваат ИУВ и други вредности на заштитено наследство (Дел 6.6). Различни влијанија може да се појават во различни фази на проектот (како изградба, оперирање, деактивирање). Потребно е да се идентификуваат и опишат и односите помеѓу атрибутите на ИУВ и **компонентите на животната средина**, затоа што на тој начин се овозможува да се разгледаат врските помеѓу непосредните и посредните влијанија. Влијанијата може да се додадат или отстранат од опфатот како што напредува оцената.
- **Географското подрачје** на оцената на влијанието. Подрачјето ќе го вклучува светското наследство, контактната зона онаму каде што постои и евентуално поширокото опкружување. Може да биде корисно да се мапираат атрибутите на ИУВ на истата мапа како и подрачјето на кое ќе влијае предложеното дејство. Ова овозможува да се дефинира географското подрачје кое ќе стане фокус на оцената на влијанието.
- **Временскиот период** што ќе се разгледува со оцената на влијанието. Овој период можеби ќе треба да се базира на релевантни еколошки циклуси, како што се миграции на дивиот свет или сезонски културни активности, како што се земјоделски практики или ритуали.
- Првична идентификација на **алтернативи** за предложеното дејство (Дел 6.3). Целта е да се воспостави еколошки најздравата опција за постигнување на целите на предложеното дејство, истовремено заштитувајќи ги ИУВ и другите вредности на заштитено наследство. Секогаш треба да се има предвид опцијата да не се продолжи со предложеното дејство („нема проект“).

Добиениот **извештај за опфатот** (Табела 6.1) ги утврдува **Условите за работа** за целосната оцена на влијанието. Таа треба да биде пропорционална на **предложеното дејство**: за мал проект може да биде потребно само да се пополни краток образец со релевантни информации, додека голем инфраструктурен проект или голем развоен план заслужува темелен, детален извештај.

Во текот на процесот на утврдување на опфатот може да стане очигледно дека предложеното дејство е или некомпатибилно со светското наследство или дека нема да има значајни негативни влијанија врз ИУВ. Во таквите случаи, документот за опфатот треба јасно да го изложи случајот за овој заклучок, а релевантните органи можат да донесат одлука без потреба од каква било дополнителна оценка. Резултатите од процесот на утврдување на опфатот треба да се споделат со [Центарот за светско наследство](#) на УНЕСКО, особено во случаите кога може да се докаже дека нема да треба да се изврши никаква дополнителна оценка.

Табела 6.1 Предложени содржини на извештајот за опфатот

<p><b>Светско наследство, неговите вредности и атрибути</b> → Дел 6.6</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Изјава за исклучителна универзална вредност (најчесто достапна онлајн)</li> <li>● Прелиминарна идентификација на материјални и нематеријални атрибути кои го пренесуваат ИУВ</li> <li>● Резиме на други вредности на заштитено наследство на светското наследство од национално или локално значење, особено оние кои:             <ul style="list-style-type: none"> <li>· имаат силни меѓузависности со ИУВ</li> <li>· исто така може да се под влијание на предложеното дејство</li> <li>· се од суштинско значење за управувањето и заштитата на областите на доброто на светското наследство</li> </ul> </li> <li>● Области каде што недостасуваат информации потребни за информирање на оцената</li> </ul>
<p><b>Политички контекст</b> → Дел 6.6</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Законски одредби, политики, рамки за донесување одлуки и стандарди поврзани со наследството</li> <li>● Конзистентност на предложеното дејство со постојните законски одредби, раководните уредувања и системот за управување со светското наследство</li> </ul>
<p><b>Предложеното дејство</b> → Дел 6.7 и Дел 6.3</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Опис на предложеното дејство, врз основа на достапните информации, вклучително и мапа што ја прикажува неговата локација и отпечатокот</li> <li>● Оправдана потреба од предложеното дејство. Онаму каде што видот на предложеното дејство да е некомпатибилен според Комитетот за светско наследство (како екстрактивни активности и изградба на брани со големи акумулации), тоа треба да се напомени</li> <li>● Првична идентификација на можните алтернативи, вклучително и опција да не се изврши предложеното дејство (опција „нема проект“)</li> </ul>
<p><b>Основна состојба</b> → Дел 6.6 и Дел 6.7</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Светското наследство, неговата контактна зона и поширокото опкружување</li> <li>● Конкретни локации со материјалните атрибути</li> <li>● Конкретни локации каде се одвиваат нематеријалните атрибути (во случај на активности или процеси кои се одразуваат во физичките елементи на доброто)</li> <li>● Однос со клучните носители на правата, локални заедници или засегнати страни (каде живеат, работат, се движат, кои шаблони користат, итн.)</li> </ul>
<p><b>Идентификација на потенцијални влијанија</b> → Дел 6.8</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Потенцијалните влијанија на предложеното дејство врз атрибутите на светското наследство</li> <li>● Потенцијални социјални прашања кои би можеле да влијаат на:             <ol style="list-style-type: none"> <li>i. ИУВ на доброто и</li> <li>ii. носителите на права, локалните заедници и засегнатите страни поврзани со местото на наследството</li> </ol> </li> <li>● Областа што треба да се земе предвид во рамките на оцената на влијанието, односно областа на која би можела да биде под влијание на предложеното дејство, кое што може да влијае подалеку од светското наследство и неговата контактна зона, и го вклучуваат неговото пошироко опкружување или дури и надвор од него</li> <li>● Временскиот период во кој може да се случат влијанијата, поделен на фази (изградба, работа итн.)</li> </ul>
<p><b>Методологија</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Предложена методологија за оценка на влијанието (овој Водич може да се користи како основа). Пристапот треба да биде приспособен на видот на доброто, неговата ИУВ и другите вредности на заштитено наследство, предложеното дејство, неговите потенцијални влијанија и атрибутите кои можат да бидат засегнати</li> <li>● Вештините и компетенци кои се бараат од тимот што ќе ја спроведе оцената на влијанието, вклучително и области каде што ќе бидат потребни специјалистички експертизи</li> </ul>
<p><b>Носители на правата и засегнати страни</b> → Дел 6.2</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Првична идентификација на носителите на правата, локалните заедници и засегнатите страни кои треба да се вклучат во процесот на оценка на влијанието (со што се појаснува дека ова е тековен процес)</li> <li>● Сите специфични барања за да се овозможи целосно учество на одредени носители на права или засегнати страни</li> </ul>
<p><b>Временска рамка</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Календар за целиот процес на оценка на влијанието, вклучувајќи ги роковите за известување и консултации, каде што е одвоено доволно време за извршување на процесите од Конвенцијата за светско наследство (најмалку две години).</li> </ul>

## 6.6 ОЦЕНА НА ОСНОВНАТА СОСТОЈБА

Тековната состојба на **светското наследство**, неговата **исклучителна универзална вредност** и **атрибутите** се користат како основна состојба за време на следните фази на **оцената на влијанието** (Дел 6.8), во кои се споредува иднината на светското наследство со и без **предложеното дејство**. Основната состојба може да се користи и како референтна точка за следење на ситуацијата за време на, и по изградбата на проектот, за да се обезбеди заштита на **наследството**.

### 6.6.1 ОПИС НА МИНАТАТА, ТЕКОВНАТА И ВЕРОЈАТНАТА ИДНА ОСНОВНА СОСТОЈБА

Фазите на **утврдување на опфатот** треба да го идентификуваат видот и количината на информации потребни за **оцена на основната состојба**. Основната состојба треба да го опишува тековниот статус на ИУВ и другите вредности на заштитено наследство и **атрибутите** што ги пренесуваат, како на светското наследство, така и во неговата контактна зона и **поширокото опкружување**. Оваа анализа може да биде во многу поголем обем од нормалната оцена на наследството: може да вклучува, на пример, опишување на миграциските рути на животните, локалната геологија или културните практики ако тоа се атрибутите кои ја поддржуваат ИУВ. Основната состојба треба да ги опишува и сите **други вредности на заштитено наследство** на светското наследство: релевантните ознаки на меѓународно, национално и локално ниво во областа на проучување, зошто тие се назначени, како и нивната чувствителност. Рамката 6.2 ги наведува можните извори на податоци за основната состојба.

#### Рамка 6.2. Можни извори на податоци за основната состојба

- Номинационо досие со номинација и други документи поврзани со впишувањето на доброто на Листата на светско наследство, вклучувајќи ја усвоената Изјава за исклучителна универзална вредност
- Активности за ангажирање на носителите на права, локалните заедници и други засегнати страни
- Канцелариски проучувања
- Културолошко мапирање<sup>19</sup>
- Етнографски студии
- Посети на доброто
- Елаборати за градби
- Мапирање на урбано наследство
- Социо–економски истражувања
- Анкети/истражувања на посетителите
- Оцена на транспортот
- Студии за карактеризација на пејзажот
- Геолошки елаборати
- Еколошки/ елаборати за биодиверзитетот
- Подводни елаборати
- Мерење на услугите на екосистемот
- Мерење на основната бучава од околината
- Прочени на квалитетот на почвата
- Истражување за контаминирана земја
- Прочени на квалитетот на воздухот
- Следење на загадувањето
- Извештаи за оцена на заложиците за рехабилитација од природни катастрофи

19. За пример, видете <https://bangkok.unesco.org/content/cultural-mapping>

Исто така, би било корисно да се навратиме на состојбата на светското наследство во моментот на неговото запишување: ова ќе овозможи да се идентификува основна состојба за ИУВ, атрибутите и **состојбата на зачуваност** на доброто. Сите промени што се случиле по запишувањето може да се идентификуваат, како и последователните пропусти.

Ќе биде неопходно да се и разгледаат можните идни промени без **предложеното дејство**, на пример, други планирани проекти, планови во развој и национални или регионални трендови (на пример, подобрување на квалитетот на воздухот, влошување на сообраќајот, климатските промени). Ова може да вклучи дискусија за помалку веројатни промени и закани кои би имале значително влијание врз доброто на светското наследство и неговите ИУВ, на пример, поплави, конфликти, раселување на населението, лизгање на земјиштето или реконструкција. Оваа анализа на веројатните и можните идни промени е особено корисна за идентификување и евалуација на **кумулятивните влијанија** (Дел 6.9), покажувајќи каде ефектите од предложеното дејство може да бидат позначајни ако се комбинираат со други дејства од минатото, сегашноста и блиската иднина.

### 6.6.2 ИЗВРШУВАЊЕ ДОПОЛНИТЕЛНИ ИСТРАЖУВАЊА

Откако постојните информации ќе се соберат и анализираат, ќе треба да се пополнат сите релевантни недостатоци во податоците. Можеби ќе треба да се спроведат нови истражувања на основната состојба. Треба да се развие ригорозна методологија за собирање дополнителни податоци – вклучувајќи јасен географски и временски опсег – и истото треба да се опише во финалниот извештај. Треба да се земе предвид и тајмингот на основните студии. На пример, во природните особености, како сезонските промени како што се парење, гнездење или миграциски навики на видовите, шаблоните во временските услови итн. ќе влијаат на точноста на податоците што се собираат во зависност од тајмингот на истражувањата. Културните карактеристики можат да се засегнати и од сезонските трендови, како што се земјоделските циклуси, свечености или туризмот, кои што треба да се мерат во соодветно време.

### 6.6.3 РАЗБИРАЊЕ НА ЗАКОНСКИОТ И НА СИСТЕМОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ

**Вредностите** и **атрибутите** на светското наследство се заштитени со систем на законски одредби, политики и стандарди и систем за раководење со управувањето со наследството. Во идеален случај, овие системи ќе донесат и пошироки придобивки за општеството. Анализата на политиките за наследство и воспоставениот систем за управување и раководење со наследството може во голема мера да ги подобри резултатите од оцената на влијанието со разјаснување на контекстот во кој се предлага новото **дејство**. Основната анализа треба да ја разгледа доследноста на предложеното дејство со овие постоечки политики. **Предложеното дејство** ќе треба да биде во согласност со релевантното законодавство и плановите: а оцената на влијанието ќе треба да објасни дали е во согласност – и доколку не е, ќе треба да ја објасни причината.

Политичкиот контекст може да се испита со прегледување на националните, регионалните и локалните политики и планови за користење на земјиштето кои се поврзани со **наследството** и атрибутите што го поддржуваат **ИУВ** на доброто на светското наследство. Треба да се разгледаат и сите претходни извештаи од советодавните или реактивните мониторинг мисии, оцените на влијанието поврзани со доброто на светското наследство и СОВЖС подготвени за плановите и политиките кои го поставуваат контекстот за предложеното дејство. На овој начин може да се идентификуваат алтернативите на стратешко ниво и зошто тие се елиминирани или избрани; очекуваните мерки за **ублажување**; причините зошто претходните дејствија биле дозволени или одбиени; и **кумулятивните влијанија** кои би можеле да се влошат или намалат со предложеното дејство.

Видовите на управување и раководење со наследството варираат во голема мера од земја до земја, а понекогаш дури и од место до место, бидејќи тие се потпираат на различни законски и институционални рамки кои функционираат на локално, национално и меѓународно ниво, како и на различни ресурси (ИУЦН, 2013а). Одговорноста за компонентите на едно добро кое е светско наследство може да ја носи јавна институција, невладин организација, организација на домородни народи или приватниот сектор. Таквата организација или лице може активно да управува со добра кои се наследство или едноставно да ги надгледува другите што го прават тоа со донесување и спроведување на законодавство.

Системот за управување со **доброто кое е светско наследство** може да се анализира од документите подготвени за целите на светското наследство, вклучувајќи го досието за номинација, Одлуките на комитетот, извештаите за состојбата на зачувуваност, извештаите од мисиите и периодичното известување. Постојат неколку водичи за тоа како да се спроведе таква анализа, на пример, Подобрување на нашето наследство (УНЕСКО, 2008 година) и Дел 4 од Управување со светското културно наследство (УНЕСКО, 2013 година). Таквата анализа треба да ги идентификува:

- Сите релевантни носители на права, локалните заедници и заинтересирани страни кои треба да бидат вклучени во процесот на оцена на влијанието (Дел 6.2), за да се осигури дека одлуките ќе се носат врз основа на консензус и поголемо разбирање на доброто на светското наследство
- Постојните политики и планови кои влијаат на предложеното дејство и на заштитата на наследството. Ова може да доведе до препораки кои се подобро усогласени со законските процеси и оперативните капацитети и кои може поефективно да се имплементираат
- Дали предложеното дејство е во согласност со тековните политики и планови
- Јаките и слабите страни на системот за управување што може да доведат до зголемени позитивни или намалени негативни влијанија врз светското наследство. Свесноста за истите ќе помогне да се обезбедат информации за препораките и да се остварат подобри резултати. Ова исто така може да идентификува проактивни подобрувања на системот за управување што би можело да ги намали заканите од идните предлози
- Механизмите за управување кои би можеле да помогнат за успешно спроведување на препораките од извештајот за оцена на влијанието и следење на последователната ситуација.

## 6.7 ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО И АЛТЕРНАТИВИ

### 6.7.1 РАЗБИРАЊЕ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО

Иако предложеното дејство првично се истражува за време на **скринингот** (Дел 6.4) и **утврдувањето на опфатот** (Дел 6.5), потребни се многу подетални информации за извештајот за **оцената на влијанието**. Количината на информации треба да одговара на обемот и големината на **предложеното дејство**. Потребно е да се разгледаат сите фази од животниот циклус на предложеното дејство (Слика 6.5) за да се разбере што точно ќе се случи (директно и индиректно), како и кога. Исто така, важно е да се разбере дали се потребни какви било придружни објекти или инфраструктура за поддршка на предложеното дејство – на пример, создавање пристапен пат или поставување на далноводи – затоа што и тие ќе треба да се оценат.



КОНЦЕПТ > ПЛАНИРАЊЕ > ИЗГРАДБА > ОПЕРАИЊЕ > ДЕАКТИВАЦИЈА > РЕХАБИЛИТАЦИЈА

**Слика 6.5.** Фази во животниот циклус на предложено дејство. Оцената на влијанието треба да го земе предвид целиот животен век на предложеното дејство затоа што влијанијата врз исклучителната универзална вредност може да се појават во секоја фаза.

Точната локација на сите елементи на предложеното дејство треба да се разбере и да се мапира, особено нивната врска со **светското наследство** (на пример, во рамките на доброто, во рамките на контактната зона, спротиводно од доброто итн.), вклучувајќи ги сите негови компоненти. Рамката 6.3 дава контролна листа за описот на проектот. Може да биде неопходно да се нарача дополнителна специјалистичка документација (на пример, фотомонтажа) со цел да се разберат аспектите на предложеното дејство кои би можеле да влијаат врз ИУВ.

### Рамка 6.3 Контролна листа за предложено дејство

Информациите што се потребни за да се разбере предложено дејство ќе варираат, но најчесто го вклучуваат следното:

- Потребата од предложеното дејство и неговите цели
- Алтернативите што се разгледани, вклучувајќи и „нема проект“
- Опис на предложеното дејство (вклучувајќи, доколку е соодветно, како ќе се изгради и ќе оперира)
- Локација (или локации) и рута на предложеното дејство (на мапа)
- Видот и времетраењето на предложеното дејство
- Опис на физичките карактеристики на предложеното дејство (во сите фази од животниот циклус)
- Распоредот и дизајнот на сите компоненти на проектот (вклучувајќи цртежи, визуелизации, итн.)
- Природата и количината на сите природни ресурси што ќе бидат потребни во текот на сите фази на проектот
- Изворите и количините на остатоци, емисии, загадувачи и други непријатности во текот на сите фази на проектот
- Сигурносни и безбедносни прашања
- Пристап и потребен превоз
- Поврзани работи, како енергија, отпад, водна инфраструктура
- Други поврзани политики или проекти и нивната географска локација

**Областа на влијание** за проект ќе се менува во согласност со природата на предложеното дејство и **средината** во која би се одвивала. Тоа може да биде областа која би била под влијание на бучавата, прашината или загадувањето на воздухот кои се последица на изградбата, оперирањето или затворањето на предложеното дејство, но може да биде и многу поголема (Слика 5.1). На пример, ако предложеното дејство влијае на нивото на вода во определена река, областа на влијание може да се прошири на целиот слив. Дефиницијата на областа на влијание треба да се ажурира откако влијанијата ќе се идентификуваат и разберат (Дел 6.8).

### 6.7.2 АЛТЕРНАТИВИ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО

Доколку алтернативите на **предложеното дејство** се идентификуваат во рана фаза, тоа значи дека ќе може да се разгледаат сите потенцијални опции, додека сè уште може да се влијае врз одлуките за планирање, па дури и целосно да се избегнат негативните влијанија така што нема да се изврши предложеното дејство. Истражувањето на алтернативите може да доведе и до ревидирање или откажување на предложеното дејство.

Алтернативите можат да се разгледуваат во три чекори:

1. **Идентификување на разумни алтернативи.** Може да се идентификуваат и истражат различни видови алтернативи, при што оние повисоки во „хиерархијата на алтернативи“ (Слика 6.6) генерално нудат повеќе можности да бидат вистински одржливи и да ги намалат негативните влијанија. Стратешките алтернативи најчесто ќе се фокусираат на „зошто“ (Зошто се предлага дејството? Дали е подобро да „нема проект“?), „Што“ (Какво дејство е потребно?) и „Каде“ (Каде генерално треба да се изврши дејството?). Подеталните алтернативи на ниво на проект вообичаено се фокусираат на „каде“ (Каде точно треба да се наоѓаат елементите на предложеното дејство?) и „како“ (управување со проектот и тајмингот). Сите алтернативи треба да се обидат да ги избегнат влијанијата врз ИУВ и да бидат технички изводливи и економски одржливи. Во оваа фаза треба да се консултираат **носителите на правата**, локалните заедници и другите **засегнати страни**, вклучително и органите за заштита на животната средина и наследството, затоа што тие може да предложат алтернативи кои **предлагачот** инаку не би ги разгледал. Каде што алтернативите не се разумни (на пример, од технички или финансиски причини), тие може да се отстранат во рана фаза, но за да се одржи транспарентноста, ова треба да се документира, со објаснување зошто се елиминирани.

2. **Оценување и споредување на алтернативите.** Влијанијата на разумните алтернативи треба да се оценат и споредат користејќи ги истите техники и степен на ригорозност како и оцената на предложеното дејство (видете Дел 6.8).
3. **Објаснување на изборот на претпочитаната алтернатива.** Потребно да се даде јасна причина за изборот на претпочитаната алтернатива, што треба да ја вклучува нејзината одржливост во поглед на животна средина, социјална и економска одржливост, како и трошоците, техничката изводливост, локалната прифатливост, итн.

**1** **Дали е неопходна?**  
Потреба или барање: Дали потребата или барањето може да се задоволат без предложеното дејство?  
Дали предложената сателитска антена може да се постави на постоечка зграда наместо да се гради нова кула во значајна историска област? Дали патот низ доброто има потреба од надградба или употребата на патот треба да се ревидира?

**2** **Како треба да се изврши?**  
Начин или процес: дали постојат други технологии или методи кои ја задоволуваат потребата без или со помала штета на животната средина?  
Дали новите далноводи би можеле да се постават под земја или да се спојат и да се прикачат на зградите наместо да бараат нови столбови и инфраструктура? Може ли да се измени висината на новите столбови за електрична енергија?

**3** **Каде треба да оди?**  
Локација: Дали постои посоодветно место за предложеното дејство?  
Дали новата област за прием на туристи може да се постави надвор од визуелниот опфат на споменикот? Дали далноводот може да се подигне покрај постојниот пат?

**4** **Кога и во која форма треба да се изврши?**  
Имплементација: кога, во која форма и во кој редослед треба да се изврши предложеното дејство? Кои детали треба да се имаат предвид?  
Дали фазата на изградба може да се закаже така што ќе се избегне годишниот фестивал на вода или миграцијата на видовите?

Слика 6.6. „Хиерархија на алтернативите“. Алтернативите од високо ниво генерално имаат повеќе потенцијал за намалување на негативните влијанија и промовирање на одржливоста.

## 6.8 ИДЕНТИФИКУВАЊЕ И ПРЕДВИДУВАЊЕ НА ВЛИЈАНИЈА

Идентификувањето и предвидувањето на влијанијата е технички чекор во средиштето на процесот на **оцена на влијанието** и затоа е потребен придонес од специјалисти од низа релевантни дисциплини. Како минимум, препорачливо е да се потврдат резултатите од предвидувањето и евалуацијата на влијанието – и мерките за **ублажување** за какви било значајни негативни влијанија – кај **телата за заштита на животната средина и наследството**. Пожелно е носителите на правата и другите засегнати страни да бидат вклучени во овие фази.

### 6.8.1 ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ВЛИЈАНИЈАТА

Со идентификување на влијанието, се обединуваат информациите за **атрибутите на ИУВ** и за **другите вредности на заштитено наследство на доброто** (Дел 6.6) и предложеното дејство и алтернативите (Дел 6.3 и Дел 6.7), за да се утврди што би се случило со атрибутите на светското наследство доколку се изврши **предложеното дејство** – на пример, Слика 6.7 покажува како бучава од предложено дејство може да влијае врз птиците што се гнездат. Влијание е интеракцијата на предложеното дејство со атрибут на добро на светското наследство, а тоа може да има негативни или позитивни форми – биофизички, општествени, културни, економски, здравствени, визуелни итн. Сите релевантни влијанија треба да се земат предвид, вклучително и оние на нематеријалните атрибути кои се одразуваат во физичките елементи на доброто (Слика 6.9).

АТРИБУТ  + ДЕЈСТВО  = ВЛИЈАНИЕ

**Слика 6.7.** Влијанието на бучавата врз гнездењето на птиците создадена од предложеното дејство. Влијание е интеракцијата на предложеното дејство со атрибутот на доброто на светското наследство. Во овој пример, бучавата од предложеното дејство може да влијае врз гнездењето на птиците кои, кога ќе бидат вознемирени, ќе ја напуштат областа. Оналу каде што птиците се атрибут на доброто на светското наследство, тоа би довело до губење на исклучителната универзална вредност.

АТРИБУТ  + ДЕЈСТВО  = ВЛИЈАНИЕ 

**Слика 6.8.** Влијанието врз историската урбана средина создадено од звук и вибрации од предложеното дејство. Влијание е интеракцијата на предложеното дејство со атрибутот на светското наследство. Во овој пример, вибрациите од предложеното дејство може да имаат влијание врз градбите и да ја ослабат нивната структурна стабилност. Таму каде што овие градби се атрибут на светското наследство, тоа би довело до губење на исклучителната универзална вредност.



**Слика 6.9.** Примери со елементи на место на наследство кои би можеле да бидат под влијание. Предложеното дејство може значително да влијае на голем број атрибути на светското наследство, а оцената на влијанието ќе треба да ги разгледа сите релевантни влијанија врз истите.

Предложеното дејство може **директно да влијае** врз ИУВ на светското наследство и врз други вредности на заштитено наследство. Може да има и **индиректни влијанија**, каде што директното влијание има последователни влијанија (на пример, погуст сообраќај, што доведува до загадување на воздухот, што следствено може да има дополнителни индиректни влијанија врз здравјето на луѓето или вегетацијата). Таквите индиректни влијанија, исто така, треба формално да се идентификуваат и проценат. Влијанијата на предложеното дејство, исто така, може да се комбинираат со влијанијата од други минати, сегашни или идни дејства и други **фактори** (како што се климатските промени) кои можат да влијаат врз светското наследство и да имаат **кумулятивно влијание**. Можно е да настанат промени во или блиску до **светското наследство** од времето на неговото впишување, кои треба да се земат предвид при оценување на нов предлог. Предложеното дејство може да создаде преседан кој потоа ќе создава кумулативни влијанија во иднина. Затоа е важно да се биде свесен за другите активности и трендови во минатото, сегашноста и иднината и да не се разгледува предложеното дејство изолирано. Кога **кумулятивните влијанија** се значајни, во конечниот извештај за оцена на влијанието ќе биде потребен посебен дел јасно посветен на истите.

**Рамка 6.4. Примери на различни влијанија**

Примери на **директни влијанија** вклучуваат:

- Уривање, вршење измени или дополнување на историска градба
- Навлегување во добро кое е светско наследство со проект за проширување на пат што доведува до губење на живеалишта
- Развој на центар за посетители на дел од доброто кое е светско наследство каде што тоа влијае на пристап урбана структура или просторно планирање
- Значително зголемување на нивото на бучава во духовно или еколошки чувствително светско наследство

Примери на **индиректни влијанија** вклучуваат:

- Промени во природниот тек на водата спротиводно од нова брана, што влијае врз ИУВ на светското наследство, во зависност од природните шеми на флукуација на водата
- Пат изграден за поддршка на предложеното дејство, кој исто така го зголемува пристапот на возила до светското наследство
- Оштетување од вода на кривки градежни материјали или подземна археологија кога површината на земјата е непропустлива во областа, што резултира со промена на хидролошката падина
- План за користење на земјиште што води до значително зголемување на населението во историски град, со поврзан зголемен рекреативен притисок врз доброто на светското наследство

Примери на **кумулятивни влијанија** вклучуваат:

- Повеќе проекти кои водат до прогресивно губење на природно живеалиште, што последователно ќе има значително влијание врз редок вид кој зависи од таквото живеалиште
- Еден проект за градба во зелена површина во историски град со многу зелени површини. Ова може да нема значително влијание; сепак, ако голем број од таквите зелени површини се претворат во објекти со тек на време, кумулативните влијанија врз урбаната структура ќе бидат значителни.
- Реконструкција на куќи во историско урбано ткиво. Реконструкција на една куќа можеби не е важна, но ако се реконструираат голем број куќи, тогаш кумулативното влијание врз автентичноста и интегритетот на доброто може да биде значително.

Кога се идентификуваат влијанијата врз **ИУВ**, важно е постојано да се биде свесен за тоа како **светското наследство** е меѓусебно поврзано со неговата **контактна зона** и **поширокото опкружување**, и дека не може да се гледа изолирано. Сите директни, индиректни и **кумулятивни влијанија** што се случуваат во целата **област на влијание** на предложеното дејство треба да се идентификуваат и оценат во однос на нивниот потенцијал да влијаат врз доброто на светското наследство.

Влијанијата може да се појават во која било фаза од предложено дејство, така што треба да се земе предвид целиот животен циклус на дејството (Слика 6.5). На пример, изградбата може да вклучува ограничен број на движења на тешки товарни возила, додека работењето може да вклучува поголем број движења на автомобили. Многу оцени на влијание имаат посебно поглавје или посебни делови за влијанијата од градежништвото.

Додека често може да се користи професионалното расудување за да се идентификуваат влијанијата на предложеното дејство, постојат голем број алатки кои можат да помогнат да се обезбеди сите прашања да се разгледуваат на посистематски начин. Тие вклучуваат:

- **Мапи со преклопување:** планови кодирани со бои што го прикажуваат физичкиот обем на предложените работи и областите во кои се чувствителни било кои атрибути (на пример, контактни зони околу потоци)
- **Контролни листи:** за некои видови проекти, постојат контролни листи што може да се користат за да се идентификуваат кои влијанија веројатно ќе се случат, на пример, парк на ветерници (УНДП Србија, 2010 година) или проекти за наводнување и одводнување (ИЦИД, 1993 години). Овие контролни листи можеби ќе треба да се прилагодат на предложеното дејство и локацијата
- **Матрици:** матрица може да се креира со атрибути на светското наследство по едната оска и елементи од предложеното дејство по другата оска, за да се прикаже интеракцијата помеѓу двете (видете **Алатка 2**)
- **Мрежни дијаграми:** тие визуелно ги претставуваат врските помеѓу елементите на предложените влијанија врз атрибутите на светското наследство

## 6.8.2 ПРЕДВИДУВАЊЕ НА ВЛИЈАНИЈА

Откако ќе се идентификуваат потенцијалните влијанија, може да се направи информирано предвидување за можниот обем и природата на таквите влијанија. Предвидувањето на влијанието треба да ги спореди основните состојби на **светското наследство** (Дел 6.6) со ситуацијата со **предложеното дејство**; ова треба да се направи за секоја разумна алтернатива, како и за предложеното дејство. Ова е технички чекор и неговите заклучоци треба да се одбранливи.

Предвидувањата на потенцијалните влијанија може да вклучат низа карактеристики (Табела 6.2). Можеби е можно да се квантифицира влијанието (на пример, веројатни промени во популацијата на чувствителен вид или бројот/површината на историски структури кои треба да се променат); во други случаи, наративниот опис може да е единствената опција. Во сите случаи, описот на влијанието треба да биде што е можно попрецизен. Претпоставките во основата на предвидувањата треба јасно да се обелоденат и да се опишат несигурностите.

Табела 6.2. Карактеристики на потенцијалните влијанија и кратки прашања како дел од оцената на влијанието

Карактеристика на влијанието	Кратко прашање	Примери
Јачина	Каква промена ќе настане?	Мерлива проценка, на пример број на урнати градби, концентрација на загадувач
Вид	Дали влијанието е позитивно или негативно?	Позитивно, негативно, неутрално
Опсег	Врз која површина ќе настане влијание?	Мерлива проценка, на пример хектари на расчистени живеалишта
Времетраење	Колку ќе трае влијанието?	Краткорочно (денови/недели), долгорочно (години/децении), перманентно
Зачестеност	Колку често ќе се случува влијанието?	Еднаш, повремено ретко, повремено често, постојано
Реверзибилност	Дали влијанието е реверзибилно? Дали е лесно да се поништи?	Природно реверзибилно, реверзибилно преку интервенција од луѓе, лесно или тешко да се поништи, не реверзибилно
Веројатност	Колку е веројатно дека ќе се случи влијанието?	Може да се дефинираат категории, како што се „можно“, „веројатно“, „дефинитивно“

**Алатката 3** обезбедува структура за предвидување на влијанијата, имајќи ги предвид карактеристиките дадени во Табела 6.2. Иако се признава дека одреден степен на несигурност е неизбежен, предвидувањето треба да обезбеди што е можно поцврста и транспарентна основа за носење одлуки. Техниките за предвидување на влијанието вклучуваат:

- **Квантитативна анализа:** пресметување на влијанијата користејќи податоци за основната состојба и разбирање на предложеното дејство. Моделите може да се користат за анализа на покомплексни ситуации, вклучувајќи индиректни и кумулативни влијанија
- **Професионално оценување:** искусни специјалисти можат да понудат поквалитативна оценка врз основа на слични проекти со наследство во истиот географски регион
- **Студии на случаи:** разгледување други слични проекти или научни истражувања кои се спроведени во сличен контекст, особено ако се достапни податоци од мониторинг.

Квантитативно предвидување на влијанијата може да овозможи јасни споредби помеѓу можна иднина со и без предложеното дејство, и помеѓу влијанијата на предложеното дејство и која било алтернатива. Меѓутоа, онаму каде што тоа е тешко, влијанијата може да се проценат користејќи ги, на пример, категориите „високо“, „средно“ и „ниско“. Доколку постои висок степен на несигурност, може да биде корисно и да се обезбедат предвидувања за најдобрите и најлошите случаи. Таквите пристапи, вклучувајќи ги сите дефиниции за користените категории, треба јасно да се објаснат во финалниот извештај (Дел 6.11).

Целта на **оцената на влијанието** е да се заштити природната и културната **средина**, па затоа акцентот се става на негативните влијанија. Сепак, влијанијата може да бидат позитивни и тие треба да се идентификуваат и предвидат. Ова овозможува разбирање на:

- До кој степен предложеното дејство и евентуалните алтернативи би ги запазиле наведените цели на проектот
- Кој има корист (или нема) од позитивните влијанија
- Како позитивните влијанија би ја поддржале обврската на државата членка да го штити и чува светското наследство
- Како светското наследство може да игра динамична улога во одржливиот развој
- Како **дејството** може да поддржи подготвеност и отпорност на ризик од катастрофа.

### 6.9 ЕВАЛУАЦИЈА НА ВЛИЈАНИЕТО

**Оцената на влијанието** одредува дали предвидените влијанија од **предложеното дејство** се значајни или не врз основа на карактеристиките на предвидените влијанија (Дел 6.8). Значајните негативни влијанија врз поширокото **наследство** генерално ќе бидат неприфатливи, додека негативните влијанија врз ИУВ на светското наследство секогаш ќе бидат неприфатливи. Со оглед на фактот што овој чекор директно води до препораките кои ќе го формираат конечниот извештај за **оцена на влијанието** (Дел 6.11), важно е оваа евалуација да биде транспарентна и ригорозна. **Алатката 3** може да се користи и за евалуација на влијанието.

Иако евалуацијата на влијанието се заснова на индивидуалните **атрибути** кои ја пренесуваат **ИУВ** на светското наследство, треба да се процени и целокупното влијание на предложеното дејство врз ИУВ. По дефиниција, добра кои се светско наследство се чувствителни и меѓународно важни, така што дури и мала промена може да има значително влијание. Во случај да постои значителен недостаток на јасност (на пример, недоволни податоци или технологии за предвидување на потенцијалните влијанија врз ИУВ; голема неизвесност за тоа дали би можело да се случи значително влијание врз ИУВ или не, или ефективност на предложените мерки за ублажување), оцената на влијанието треба да го следи **Принципот на претпазливост**: потребно е да се идентификуваат алтернативи или соодветни мерки за **ублажување** за да се осигури дека светското наследство никогаш не е изложено на ризик. Во некои случаи, ова може да значи да се донесе одлука да не се изврши предложеното дејство.

Евалуацијата треба да резултира со јасен заклучок за тоа дали можните влијанија на предложеното дејство врз ИУВ севкупно се прифатливи или не. Доколку предложеното дејство би имало негативни влијанија врз ИУВ, извештајот треба да даде еден од трите заклучоци:

- Негативното влијание би било занемарливо и не предизвикува никаква загриженост
- Негативното влијание би било значајно, но со мерки за избегнување и ублажување може да се елиминира или минимизира на прифатливо ниво
- Негативното влијание би било значајно и не би можело да се избегне или ублажи, така што предложеното дејство не треба да се изврши.

Доколку предложеното дејство би имало позитивно влијание врз ИУВ, извештајот треба да даде еден од трите заклучоци:

- Позитивното влијание е корисно за светското наследство и не предизвикува никаква загриженост
- Попозитивно влијание може да се постигне со избор на алтернатива на проектот или со прилагодување на дизајнот на проектот
- Позитивното влијание не ги остварува целите поставени за предложеното дејство (на пример, заштитата од поплави не би била ефективна против предвидените настани од поплави), така што предложеното дејство (или таа димензија на предложеното дејство) не треба да се изврши.

Иако заклучоците треба да се осврнат и на позитивните и негативните влијанија, тие не треба да се балансираат едни против други. Анализата треба да ги открие комплексностите на предложеното дејство наместо да ги прикрие, така што потенцијалните придобивки не се користат за да се оправдаат негативните влијанија врз светското наследство.

## 6.10 УБЛАЖУВАЊЕ И ПОДОБРУВАЊЕ

### 6.10.1 УБЛАЖУВАЊЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ВЛИЈАНИЈА

Ако влијанијата се занемарливи, можеби нема да има потреба од ублажување. Во сите други случаи, **треба да се размисли за ублажување** за да се избегнат или минимизираат евентуалните негативни влијанија (Дел 6.3), а ревидираното **предложено дејство** заедно со мерките за неговото ублажување треба повторно да се оцени (Дел 6.8). Ова ја прави оцената на влијанието **итеративен** процес, со финални предвидувања кои ги вклучуваат планираните мерки за ублажување.

„Хиерархија на ублажување“ често се користи во **оцена на влијанието**, и таа се движи од претпочитаното „избегнување“, преку „минимизирање“, „поправање“ и „намалување“ до „компензирање“ (Слика 6.10). Меѓутоа, во случајот со светско наследство, **ИУВ** е незаменлива и не може да се „компензира“. Најдоброто исход за светското наследство е целосно да се избегнат негативните влијанија – ова вклучува отфрлање на предложеното дејство или нејзино преместување подалеку од светското наследство. Сепак, може да вклучи и креативно решавање проблеми за да се преиспита и потенцијално повторно да се дизајнира предложеното дејство или да се идентификуваат мерки кои ги избегнуваат негативните влијанија. Во некои случаи, можеби не е можно целосно да се избегнат сите негативни влијанија, но тие треба да се минимизираат до прифатливи нивоа што не предизвикуваат грижа за светското наследство со значително намалување на нивната големина, времетраењето, обемот итн.



Слика 6.10. Хиерархија на ублажување.

**Рамка 6.5. Примери на избегнување и минимизирање на негативните влијанија**

Примери на **избегнување** на негативните влијанија вклучуваат:

- Неизвршување на предложено дејство
- Избор на различна локација или рута подалеку од светското наследство
- Одржување тампон зона помеѓу (делови од) предложените дејства и атрибутите
- Елиминирање особено на проблематичен елемент на предложеното дејство

Примери на **минимизирање** на негативните влијанија вклучуваат:

- Намалување на обемот на предложеното дејство
- Избор на друга локација или рута
- Намалување на бучавата или вибрациите од предложеното дејство до ниво што не предизвикува вознемирување
- Редизајнирање на елементи на предложеното дејство
- Употреба на различни технологии

Откако ќе се идентификуваат мерките за ублажување, важно е тие да бидат вклучени во ревидираното предложено дејство, кое потоа треба повторно да се евалуира. Сите преостанати негативни влијанија – оние влијанија кои сè уште би влијаеле на **светското наследство** дури и откако ќе се изврши ублажување – ќе треба да се решат. Можно е да бидат потребни дополнителни мерки за ублажување. Доколку не може да се избегнат значајните преостанати негативни влијанија врз ИУВ, извештајот за оцена на влијанието треба да препорача предложеното дејство сепак да не се изврши.

**6.10.2 ОБЕЗБЕДУВАЊЕ/ПОДОБРУВАЊЕ НА ПОЗИТИВНИТЕ ВЛИЈАНИЈА**

Иако избегнувањето на негативните влијанија е суштината на оцената на влијанието, најдобрата практика во оцената на влијанието подразбира повеќе проактивен и позитивен пристап: предлагачите не само што треба да се стремат да „не прават штета“, туку активно да се обидат „да направат добро“, а истовремено да не ја компромитираат ИУВ. Заложбата на **државите членки** да интегрираат перспектива за одржлив развој во сите процеси на светското наследство (Дел 3.4) значи дека оцената на влијанието нуди можност да се зајакнат позитивните влијанија од предложеното дејство или да се создадат нови, во корист како на **наследството** така и на општеството (видете Рамка 6.6).

**Рамка 6.6. Примери на зајакнување на позитивните влијанија**

Примери на **подобрување** на позитивни влијанија (каде што тие не ја загрозуваат ИУВ) вклучуваат:

- Вработување на локалните жители, нивно обучување и нивно вклучување во управувањето со проектот или со светското наследство
- Подобрување на биодиверзитетот со поврзување на „зелените“ области преку коридори за дивиот свет
- Обезбедување здравствени, општински или образовни капацитети во области каде што тие се потребни
- Рехабилитација на контаминирана земја
- Отстранување на несоодветни интервенции како што се несоодветни доградби на градби или пречки за значајни видови
- Подобрување на човековата благосостојба и квалитетот на воздухот преку нови паркови и објекти за пешаци/велосипедисти

**Предложеното дејство** може исто така да го намали и влијанието врз **светското наследство** од надворешни или кумулативни промени и катастрофи. На пример, може да стабилизира нестабилна почва за да ја намали ерозијата на геолошки крехко добро кое е светско наследство (УНЕСКО, 2010).

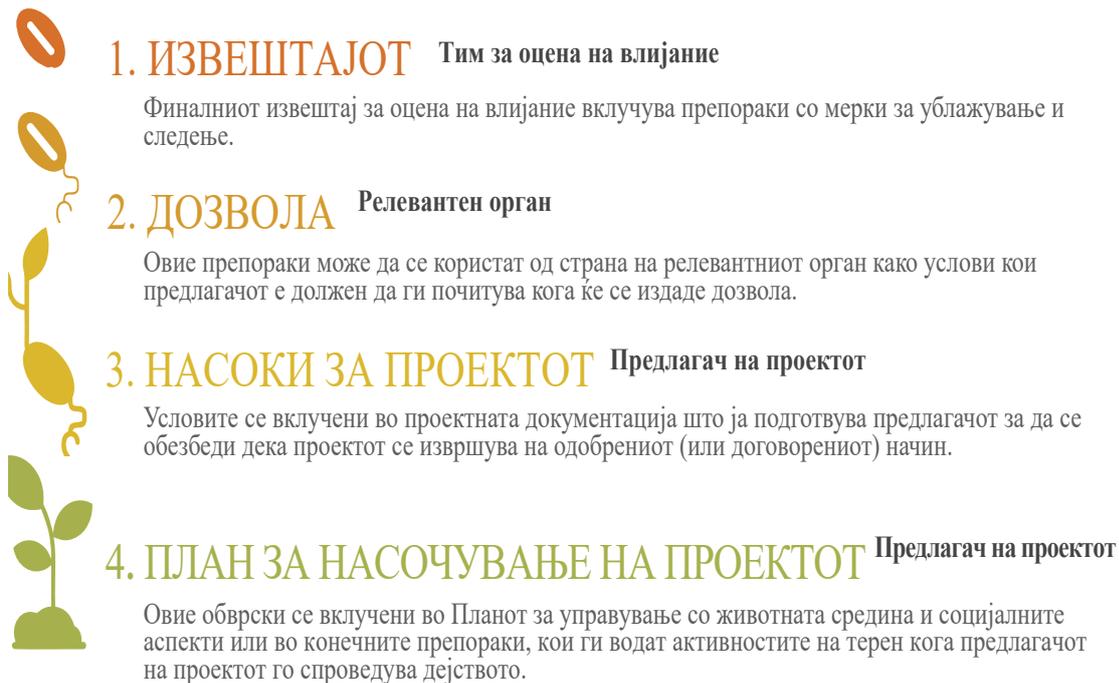
### 6.10.3 ОСИГУРУВАЊЕ ДЕКА СЕ ВРШИ УБЛАЖУВАЊЕ И ОДОБРУВАЊЕ

Делот од извештајот за **оцена на влијанието** што содржи препораки за **ублажување** треба да стане жив документ што може да се користи од сите страни додека проектот минува низ различни фази на имплементација, дури и од оние кои не биле вклучени во првичната оцена на влијанието. На овој начин се обезбедува дека мерките за ублажување се разбрани и имплементирани од сите и дека тие можат да се следат.

Оцената на влијанието треба јасно да наведе:

- кои мерки за ублажување и подобрување се неопходни за да се одржи ИУВ и други вредности на заштитено наследство
- кој треба да ги спроведе
- временската рамка за нивното извршување.

Во повеќето случаи, **предлагачот** ќе биде одговорен за овие дејства. Препораките од оцената на влијанието треба да се дадат во форма која лесно може да се инкорпорира во стратегијата за имплементација (Дел 6.14). На пример, таквите препораки може да станат дел од обврските преземени од страна на предлагачот на проектот или да се користат од релевантните органи за да постават задолжителни услови за одобрување кои предлагачот е должен да ги усвои кога ќе се одобри дозвола. Тие треба да бидат јасно наведени, мерливи и задолжителни. За да се обезбеди дека ублажувањето и подобрувањето се одвиваат согласно обврските, извештајот за оцена на влијанието треба да покаже јасна поврзаност помеѓу препораките и последователните чекори за носење одлуки, имплементацијата на **предложеното дејство** и мониторингот (Слика 6.11).



**Слика 6.11.** Вклучување на препораките од извештајот во секој чекор на носење одлуки и спроведување. За да може оцената на влијанието да гарантира дека предложеното дејство се презема на најдобриот можен начин за светското наследство, препораките треба да се земат предвид при секој нареден чекор на носење одлуки и имплементација.

### 6.11 ПОДНЕСУВАЊЕ ИЗВЕШТАИ

Методологијата и наодите од претходните делови треба јасно да се документираат во извештајот за **оцена на влијанието**.<sup>20</sup> Извештајот треба да биде достапен за коментар на разни засегнати страни, како експерти, така и нестручни лица. Наодите треба да бидат јасно изложени така што сите читатели ќе можат да ја следат анализата и да разберат зошто оцената дава одредени препораки засновани на заштита на **ИУВ и други вредности на заштитено наследство**. За време на процесот на оцена на влијанието, важно е да се размислува за содржината на извештајот, за подоцна подобро да се информира процесот на носење одлуки. Нивото на потребни детали и должината на извештајот ќе зависат од комплексноста на **предложеното дејство** и од доброто.

Во делот 5 е објаснето како оцената на влијанието врз светското наследство може да се интегрира во поширок извештај за оцена на влијанието. При самостојна оцена, извештајот за оцена на влијанието ќе има потесен опсег: контекстот на светското наследство, а особено ИУВ, како и поширокото наследство.

Извештајот треба јасно да се фокусира на следното:

- рамката утврдена со Конвенцијата за светско наследство и Оперативниот водич
- ИУВ, други вредности на наследство/зачувување и атрибути што ги пренесуваат
- влијанијата на предложеното дејство врз тие атрибути на ИУВ и други вредности на заштитено наследство
- севкупното влијание врз ИУВ
- препорачаните алтернативи, мерките за избегнување и ублажување предложени за справување со какви било влијанија врз ИУВ, обезбедени во форма што може да се користи од страна на релевантните органи за наметнување услови за одобрување и поврзани со идната стратегија за спроведување (Дел 6.14). Доколку е потребно, препорака за предложеното дејство да не се спроведува доколку е веројатно дека влијанијата врз ИУВ би биле значителни.

Извештајот може да се испрати до **Центарот за светско наследство** на УНЕСКО како дел од известувањето на државата членка во согласност со **параграф 172** од Оперативниот водич (Дел 3.3). Откако извештајот ќе се достави до Центарот за светско наследство на УНЕСКО, истиот најчесто се споделува со **Советодавните тела** за преглед.

Во некои контексти, форматот на извештајот за оцена на влијанието го одредува владата или телото за финансирање. Доколку не постои терк, листата дадена во Табела 6.3 може да се искористи како основа. Не-техничкото резиме на извештајот треба да содржи клучни точки поврзани со светското наследство.

Табела 6.3 Индикативна содржина на извештај за оцена на влијание

<b>Не-техничкото резиме</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Јасно напишано резиме на извештајот и неговите клучни наоди и препораки, особено: идентификација на светското наследство, неговите ИУВ и атрибути; влијанијата на предложеното дејство врз ИУВ и други вредности на заштитено наследство; и препораки и заклучоци</li> </ul>
<b>Договорни информации и признанија</b>	<p>За цели на транспарентност, корисно е да се обезбедат информации за:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Кој го финансира и кој го нарачал извештајот</li> <li>● Улогата што ја играат сите институции или агенции одговорни за надзор или ревидирање на процесот</li> <li>● Кој ја извршил работата за оцена на влијанието, вклучувајќи ги клучните автори и други специјалисти кои дале придонес</li> <li>● Изјава на авторите дека не постои конфликт на интереси</li> <li>● Сите ревизии од независни експерти</li> </ul>

20. Често се нарекува извештај за оцена на животната средина, извештај за оцена на влијанието врз животната средина или изјава за влијанието врз животната средина. Овие „извештаи“ сè повеќе се презентираат во интерактивна онлајн форма.

Табела 6.3 Индикативна содржина на извештај за оцена на влијание (продолжува)

<b>Методологија</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Резиме на методологијата што се користи за оцена на влијанието (на пример, овој Водич)</li> <li>● Датуми кога се извршени различни фази од планирањето и оцената на влијанието на предложеното дејство</li> <li>● Како биле вклучени носителите на правата и засегнатите страни и како биле земени предвид нивните ставови (додаток за процесот на консултации може да ги наведе сите оние кои учествувале на различни начини кога не е потребна анонимност)</li> <li>● Сите недостатоци во знаењето или несигурности во врска со податоците за основната состојба и/или идентификацијата и предвидувањето на влијанието</li> <li>● Конкретните методологии што се користат за утврдување на основната состојба или за предвидување на влијанијата може да се вклучат во додаток</li> </ul>
<b>Основна состојба</b> → Дел 6.6	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Изјава за исклучителна универзална вредност</li> <li>● Опис на светското наследство и неговото пошироко опкружување, вклучувајќи ги материјалните и нематеријалните атрибути на ИУВ и другите вредности на наследство/зачувување, неговата автентичност (во случај на културни добра) и интегритетот</li> <li>● Информации за моменталната состојба на зачуваност на атрибутите на светското наследство и евентуалните промени од времето на впишувањето</li> <li>● Резиме за друго наследство во или во близина на доброто што исто така би можело да биде засегнато од предлогот</li> <li>● Релевантните правни, регулаторни и политички рамки, вклучувајќи ја и Конвенцијата за светско наследство</li> <li>● Анализа на системот за раководење и управување со светското наследство</li> </ul>
<b>Предложеното дејство и алтернативи</b> → Делови 6.3 и 6.7	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Потребата од предложеното дејство и неговите цели</li> <li>● Опис на сите фази (изградба, оперирање, деактивирање, рехабилитација) на предложеното дејство, со доволно детали за извештајот да може да се чита како самостоен документ. Дополнителни детални информации може да се вклучат како додаток</li> <li>● Мапи, планови и илустрации на локацијата и/или рутата на проектот во однос на светското наследство</li> <li>● Алтернативи кои биле разгледани, вклучувајќи ја и алтернативата „нема проект“.</li> </ul>
<b>Идентификација и евалуација на влијанијата</b> → Делови 6.8 и 6.9	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Идентификација на потенцијалните позитивни и негативни влијанија на предложеното дејство врз светското наследство, вклучувајќи ги кумулативните влијанија</li> <li>● Предвидување на карактеристиките на овие потенцијални влијанија, вклучително и откривање на евентуална несигурност</li> <li>● Евалуација на значењето на потенцијалните влијанија врз атрибутите што го одржуваат ИУВ и врз други вредности на наследството/зачувувањето</li> </ul>
<b>Мерки за ублажување</b> → Делови 6.3 и 6.10	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Неопходните мерки за ублажување, вклучувајќи ги одговорностите и изворите на финансии</li> <li>● Опис на евентуални преостанати влијанија по ублажувањето</li> </ul>
<b>Препораки</b> → Дел 6.11	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Препорака за продолжување со предложеното дејство, преферирана алтернатива или да не се продолжи со оглед на влијанијата</li> </ul>
<b>Последователни активности</b> → Дел 6.14	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Опис на потребното следење доколку се изврши предложеното дејство, вклучувајќи следење на основната состојба и спроведувањето на мерките за ублажување</li> <li>● За големи проекти, предложениот План за управување со животната средина и социјалните аспекти (или слично) за предлагачот може да се додаде како анекс</li> </ul>
<b>Анекси</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Услови за работење</li> <li>● Сите детални информации собрани за да се опише основната состојба на светското наследство (на пример, попис на атрибутите на ИУВ и други вредности; информации за друго наследство; анкети; научни студии; релевантни информации добиени од консултативниот процес; илустрации и фотографии, итн.)</li> <li>● Помошни технички информации во однос на предвидувањата на влијанијата</li> </ul>

## 6.12 ПРОВЕРКА НА ИЗВЕШТАЈОТ

Извештајот за оцената на влијанието (Дел 6.11) треба да биде достапен за коментари од носителите на правата, локалната заедница и другите засегнати страни со директни или индиректни интереси за светското наследство, државите членки, Комитетот за светско наследство, Центарот за светско наследство и Советодавните тела. Врз основа на добиените коментари, извештајот можеби ќе треба да се ревидира пред финалната верзија формално да се достави до носителите на одлуки заедно со барањето за планирање/лиценца или слично (Дел 6.13). Целта на разгледувањето е да се утврди дали методологијата и резултатите на оцената се соодветни, особено во однос на анализата на влијанието врз ИУВ; и дали се погодни за целта во однос на транспарентноста и употребливоста. Добриот процес на проверување води кон доверба во заклучоците од оцената на влијанието.

Проверките на извештајот за оцената на влијанието може да се извршат на различни начини:

- Кога оцената на влијанието е наредена од предлагачот, предлагачот често проверува, меѓу други прашања, дали оцената е извршена во согласност со Условите за работа.
- Кога оцената на влијанието е побарана од Комитетот за светско наследство, извештајот и предложеното дејство најчесто ќе бидат предмет на технички преглед од Советодавните тела
- Кога оцената на влијанието се врши во национална рамка, најчесто постои одговорен орган кој ќе провери дали сè е во согласност со релевантното законодавството и политиката. Тие може да вклучат и други соодветни оддели или агенции за коментари
- Извештајот треба да се сподели со сите релевантни носители на права и други засегнати страни за да имаат можност да дадат значајни коментари. Многу национални рамки даваат можност за јавна ревизија, а добра практика е тоа да се направи дури и кога за тоа не постои законска обврска
- Независна ревизија на оцената на влијанието може се наредува преку соодветни и акредитирани независни специјалисти; ова може да биде особено корисно во чувствителни случаи каде што треба да се осигури квалитетот и транспарентноста на оцената на влијанието.

Рамката 6.7 претставува контролна листа за разгледување извештај за оцена на влијание.

### Рамка 6.7 Контролна листа за разгледување на извештај за оцена на влијание

- Дали извештајот се осврнува на прашањата покренати во документот за утврдување на опфатот?
- Дали извештајот е во согласност со релевантните барања (на пример, со националното законодавство, барањата на донаторите) за оцена на влијанието?
- Дали извештајот целосно се осврнува на контекстот на светското наследство и ИУВ на доброто?
- Дали извештајот објаснува дали предложеното дејство е во согласност со релевантната политика и регулативите за наследството?
- Дали носителите на правата и други засегнати страни биле вклучени во процесот на оцена на влијанието и дали нивните ставови биле адекватно земени предвид?
- Дали оцената на влијанието е спроведена во согласност со добрата практика за оцена на влијанието и во согласност со овој Водич?
- Дали информациите дадени во извештајот се веродостојни и технички точни? Дали заклучоците од извештајот се базираат на соодветни докази? Дали постојат некои значајни недостатоци во податоците што бараат употреба на Принципот на претпазливост?
- Дали извештајот јасно ги идентификува мерките за ублажување потребни за да се избегнат или минимизираат влијанијата врз ИУВ и другите вредности на заштитено наследство?
- Дали извештајот е јасен, целосен и погоден за целта на поддршка на одлучувањето?

Откако ќе се изврши прегледот (или прегледите), тимот за оцена на влијанието треба да ги вклучи сите разумни повратни информации или барања во извештајот кога истиот ќе се финализира. Кога тимот ќе одлучи да не ги вклучи повратните информации во финалниот извештај, треба да ги објасни причините зошто тоа не е направено. Финалниот ревидиран извештај треба да биде јавно објавен. Во чувствителни случаи кога тоа не е изводливо, треба да се обезбеди колку што е можно поголема транспарентност со споделување на содржина која што не е проблематична и да се понуди не-техничко резиме и/или јавна презентација пред носителите на правата и други засегнати страни.

### 6.13 НОСЕЊЕ ОДЛУКИ

Одлуки за **предложено дејство** се носат низ целиот процес на оцена на влијание. На пример:

- Релевантните органи и предлагачите во фазите на **скрининг** (Дел 6.4) и **утврдување на опфатот** (Дел 6.5) носат одлуки за тоа дали треба да се продолжи со планирањето на предложеното дејство или не
- **Предлагач** може да одлучи да ја промени локацијата на соодветното дејство, дизајнот, технологијата и слично, затоа што влијанијата на дејството се идентификуваат и оценуваат за време на оцената на влијанието (Дел 6.8–Дел 6.9).
- Големи инвеститори, како што се банки за развој или други меѓународни финансиски институции, го користат финалниот извештај за оцена на влијанието за да донесат одлуки дали да го финансираат предложеното дејство или не
- Релевантните органи ќе го користат финалниот извештај за оцена на влијанието како основа за да донесат одлука во врска со одобрувањето за предложеното дејство и, доколку се одобри, под какви услови.

Конечната одлука за тоа дали предложеното дејство треба да биде одобрено или не ќе ја донесат релевантните национални органи. Постојат три опции за таква одлука:

- Дадено е одобрение, вклучувајќи специфични услови (на пример, мерки за ублажување). Ова треба да се случи само кога предложеното дејство, под одредени услови, би ги избегнало сите негативни влијанија врз ИУВ, или ако некои негативни влијанија се премногу мали за да заслужат дополнително разгледување
- Одобрувањето се одложува, на пример, во очекување на дополнителни информации или врз основа на барања за предложеното дејство да се редизајнира
- Одобрувањето е одбиено.

Од **државите членки** се очекува да ги донесат овие одлуки од аспект на нивните обврски според **Конвенцијата за светско наследство**; оцената на влијанието треба да помогне да се обезбедат информации за таквите одлуки. **Оцена на влијанието во контекст на светското наследство има за цел да обезбеди дека потенцијалните влијанија на предложеното дејство врз ИУВ се целосно земени во предвид при одлучувањето, со цел да се заштитат овие исклучителни места.** Сите предложени дејства, без оглед дали се наоѓаат во или во близина на светското наследство, треба да се разгледаат од аспект на тоа дали се компатибилни со долгорочното зачувување на ИУВ. Оцената треба да ги земе предвид и врските на доброто со **поширокото опкружување**, бидејќи светското наследство не може да се разгледува изолирано. Предложените дејства кои не се компатибилни со оваа цел не треба да се одобруваат.

## 6.14 ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ АКТИВНОСТИ

Доколку се одобри одредено **предложено дејство**, ќе бидат потребни подолгорочни механизми за реализирање последователни активности за следење и спроведување на мерките за **ублажување** неопходни за да се осигури дека ИУВ е заштитена и сите цели за одржлив развој се постигнати (Табела 6.4). Иако оние кои се вклучени во **светското наследство** нема да бидат одговорни за сите такви последователни активности, нивната постојана поддршка е од клучно значење за да се обезбеди долгорочните обврски да бидат исполнети во однос на заштитата на ИУВ.

Оцената на влијанието треба да ги содржи неопходните услови – потребните мерки за ублажување – за одобрување, кои претставуваат основа за јасна стратегија за спроведување. За помал проект, ова може да биде едноставна листа на договорени препораки. За поголем проект, може да биде нацрт **План за управување со животната средина и социјалните аспекти** кој е вклучен во договорната документација за предложеното дејство. Стратегијата за спроведување го насочува развојот на предложеното дејство на терен: таа треба да содржи јасно објаснување како ќе се спроведат и следат потребните мерки за ублажување содржани во оцената на влијанието.

Кога ќе се одобри голем проект, добра практика е предлагачот да изготви План за управување со животната средина и социјалните аспекти (ПУЖССА) во кој се опишува како проектот ќе се спроведува во однос на релевантното законодавство и договорените мерки за ублажување. Потребно е да се консултираат институциите за заштита на наследството и тимовите за управување со светското наследство кога се изготвува ПУЖССА за проект што може да влијае врз ИУВ. Откако ќе се вклучат договорените мерки за ублажување и други заштитни мерки, ПУЖССА може да стане добра основа за да се повикаат предлагачите да сносат одговорност, да се следи како напредува проектот и да се разговара за сите неопходни прилагодувања додека се продолжува со неговото спроведување (Оддел 6.14). Ова е исто така корисно за да се обезбеди сите вклучени во спроведувањето на проектот да бидат свесни за резултатите од оцената на влијанието, дури и ако не биле дел од неа.

Предлагачот има одговорност да обезбеди предложеното дејство да не предизвика негативни влијанија при неговото спроведување. Ова обично ќе биде надгледувано од страна на **органите за животна средина и наследство** и може да биде следено од граѓански комитети, заеднички комисии или други групи соодветни за локалната власт. Тимот за управување со светското наследство треба да ги прегледа процесите на внатрешно следење и евалуација. Фокалната точка на државата членка може да вклучи ажурирана информација за проектот и спроведувањето на препораките од оцената на влијанието во периодичното известување и/или во известувањето за **состојбата на зачуваност до Центарот за светско наследство** на УНЕСКО. Ова е особено случај кога таквото известување било побарано од Комитетот за светско наследство. При процесот на оцена на влијанието, може да се предложат дополнителни области кои е корисно да се следат со текот на времето. Со ова не само што се обезбедуваат дополнителни проверки на спроведувањето на предложеното дејство, туку исто така гарантира дека се достапни посигурни и долгорочни податоци како основа за какви било други идни активности (Оддел 6.6).

Табела 6.4 Последователни активности откако предложеното дејство е одобрено

Последователна активност	Што треба да се случи?	Кој е одговорен?
Спроведување на потребните мерки за ублажување	Документирање на препораките од оцената на влијанието за мерките за ублажување и нивно спроведување како дел од развојот на предложеното дејство. За големи проекти, стратегијата за спроведување треба да се интегрира во Планот за управување со животната средина и социјалните аспекти на предлагачот. Центарот за светско наследство на УНЕСКО треба да добие ажурирани информации за напредокот во спроведувањето за да се осигури дека ИУВ е заштитена.	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Предлагач</li> </ul>
Следење на основната состојба	Тековно собирање информации за атрибутите на светското наследство, кои може да се користат за проверка во споредба со податоците за основната состојба собрани за време на оцената на влијанието (Оддел 6.6) и предвидувањата за оцената на влијанието, за да се утврди дали ситуацијата се одвива според планираното или нешто треба да се преземе	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Предлагач</li> <li>● Држава членка</li> <li>● Тим за управување со светското наследство</li> <li>● Граѓани</li> </ul>
Следење и ревизија на усогласеноста	Тековно собирање информации и преглед во однос на условите поставени како дел од дозволата за планирање, за да се осигури дека условите се исполнети	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Релевантни органи</li> <li>● Граѓани</li> </ul>
Управување	Доколку следењето покаже дека се појавиле прашања за кои е потребно дејство, тогаш може да се искористат воспоставените системи за управување (за управување и со предложеното дејство и со светското наследство) за да се обезбеди брза реакција	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Предлагач</li> <li>● Тим за управување со светското наследство</li> </ul>
Комуникација	Информирање на носителите на правата и другите засегнати страни (кои може да бидат директно вклучени) за резултатите од последователните активности. За циклични акции (на пример, десетгодишни планови за користење на земјиште), следењето на основната состојба ќе обезбеди референтни информации за оцената на влијанието на следниот план.	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Предлагач</li> <li>● Држава членка</li> <li>● Тим за управување со светското наследство</li> </ul>
Спроведување	Доколку се покаже дека проектот поради непредвидени околности, нови ситуации или несоодветни последователни активности и несоодветно спроведување на мерките за ублажување, негативно влијае на ИУВ на светското наследство, проектот треба веднаш да се прекине. Комитетот за светско наследство може да го испита случајот и да побара посета на мисија за доброто на светското наследство за да даде совет	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Центар за светско наследство</li> <li>● Советодавни тела</li> <li>● Комитет за светско наследство</li> <li>● Граѓани</li> </ul>

# КРАТЕНКИ

Во овој Водич е направен обид да не се користат кратенки со цел текстот да биде што е можно појасен за читателите кои не се запознаени со некои нови термини. Сепак, за споредба со други документи во кои редовно се користат кратенки, корисно е да се земат предвид следниве кратенки:

<b>ИИУВ</b>	Изјава за исклучителна универзална вредност
<b>ИКОМОС</b>	Меѓународен совет за споменици и локалитети
<b>ИКРОМ</b>	Меѓународен центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство
<b>ИУВ</b>	Исклучителна универзална вредност
<b>ИУЦН</b>	Меѓународна унија за заштита на природата
<b>ОВЖС</b>	Оцена на влијанието врз животната средина
<b>ОВЖССА</b>	Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти
<b>ПУЖССА</b>	План за управување со животната средина и социјалните аспекти
<b>СПИС</b>	Слободна, претходна и информирана согласност
<b>СОВЖС</b>	Стратегиска оцена на влијанието врз животната средина

Поим	Дефиниција
<b>Автентичност</b>	<p>Добра кои се светско наследство кои се номинирани според критериумите (i) до (vi) (односно, културно наследство) мора да ги исполнуваат условите за автентичност. Во зависност од видот на културното наследство и неговиот културен контекст, може да се смета дека добрата ги исполнуваат условите на автентичност доколку нивните културни вредности (како што се препознаени во предложените критериуми за номинација) се изразени на вистинит и веродостоен начин преку различни атрибути, вклучувајќи ги следниве:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● форма и дизајн</li> <li>● материјали и состав</li> <li>● употреба и функција</li> <li>● традиции, техники и системи за управување</li> <li>● локација и опкружување</li> <li>● јазик и други форми на нематеријално наследство</li> <li>● дух и чувство на местото</li> </ul> <p>други внатрешни и надворешни фактори.</p>
<b>Атрибути</b>	<p>Атрибути се елементи на наследството кои ги прикажуваат неговите вредности на заштитено наследство и овозможуваат нивно разбирање. Тие можат да бидат физички квалитети, материјална структура и други материјални карактеристики, но може да бидат и нематеријални аспекти, како што се процеси, општествени аранжмани или културни практики, како и асоцијации и односи кои се одразуваат во физичките елементи на доброто.</p> <p>Што се однесува на добрата кои се културно наследство, тие може да бидат градби или други изградени објекти и нивните форми, материјали, дизајн, употреба и функции, како и урбани планови, земјоделски процеси, религиозни церемонии, градежни техники, визуелни односи и духовни врски. Природно наследство може да бидат специфични карактеристики на пејзажот, живеалишта, водечки видови, аспекти кои се однесуваат на квалитетот на животната средина (како што се недопреност, висок/ извонреден квалитет на животната средина), опсег и природност на живеалиштата, како и големина и одржливост на популациите на диви животни.</p> <p>Атрибутите и интеракциите помеѓу нив треба да бидат во фокусот на активностите за заштита, конзервација и управување.</p> <p>Поимот „атрибути“ особено се користи за својствата на добра кои се светско наследство и јасното разбирање на атрибутите кои ја пренесуваат неговата Исклучителна универзална вредност е од суштинско значење за неговата долгорочна заштита. Просторната распределба на тие атрибути и соодветните потреби за заштита треба да овозможат информирано утврдување на границата на доброто и спроведување на другите активности за управување.</p>
<b>Влијание</b>	<p>Ефектите или последиците од некој фактор врз атрибутите на наследството, како во однос на состојбата за зачуваност на атрибутите, така и во однос на нивната способност да ги пренесат вредностите на наследството. Влијание е разликата помеѓу идна еколошка состојба од спроведување на развоен проект и идна состојба без таков проект. Имајте предвид дека за да има влијание, мора да има извор на влијание (на пример, бучава од индустриска локација), рецептор или атрибут на светско наследство што е засегнат (на пример, жители кои живеат во близина) и патека или рута по која штетното дејство или материјалот може да стигне до рецепторот (на пример, воздухот). Влијанијата можат да бидат позитивни или негативни, како и директни или индиректни, тековни или потенцијални и да потекнуваат од местото на наследството, која (-и) било постојна (-и) контактна зона (-и), па и надвор од нив.</p> <p>Видете исто така: <b>Директно влијание, Индиректни влијанија, Кумулативни влијанија</b></p>

Поим	Дефиниција
<b>Вредности</b>	Во контекст на зачувување на наследството, вредностите се квалитети поради коишто едно наследство се смета за важно да се заштити за сегашните и идните генерации. Вредностите се утврдени врз основа на низа општествени и културни фактори. Она што е вреднувано од еден дел од општеството, може да не биде вреднувано од друг дел или може да се вреднува од различни причини или една генерација може да го вреднува, но следната генерација може да не го вреднува. Наследството вообичаено има низа вредности: естетски, архитектонски, биолошки, еколошки, историски, геолошки, социјални, духовни, итн. Овие вредности се отелотворени и пренесени преку атрибутите на наследството.
<b>Деактивација</b>	Деактивација се случува на крајот од животниот век на проектот и вклучува целосно отстранување на структурите и другите елементи на проектот, обично од оние што го конструирале. Целта е местото да се врати во неговата првобитна состојба.
<b>Дејство (акција)</b>	Политика, план, програма или проект.
<b>Директни влијанија</b>	Директното влијание е резултат на причинско-последична врска помеѓу проектот и конкретен атрибут на светското наследство или други еколошки компоненти. Видете исто така: <b>Влијание, Индиректни влијанија, Кумулативни влијанија</b>
<b>Држави членки</b>	Држави кои се имаат придружено кон <a href="#">Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство</a> (Конвенција за светско наследство) (УНЕСКО, 1972 година)
<b>Други вредности на заштитено наследство</b>	Во контекст на овој Водич, ова се вредности на друго заштитено наследство коишто може да ги има доброто како дополнение на неговата Исклучителна универзална вредност. Тие може да ги вклучуваат причините за прогласување на светското наследство од национално или локално значење, како и автохтоните вредности што му се припишуваат на доброто. Тие, исто така, може да вклучуваат и други аспекти на местото кои, иако не придонесуваат за ИУВ, сепак имаат естетска, историска, научна, социјална или друга вредност.
<b>Еколошки компоненти</b>	Еколошките компоненти се специфичните елементи на наследството на кои може да влијае предложено дејство, вклучувајќи го пејзажот, почвата, водата, воздухот и атмосферата, растенијата, дивниот свет, екосистемите, човечката популација и населбите, друго културно наследство, итн. Во оцената на влијанието, некои од овие компоненти се идентификувани како Вредни еколошки компоненти (ВЕК). Тие се компоненти на животната средина кои се сметаат за важни, од различни причини, за засегнатите страни на проектот, општата јавност, владините службеници или други клучни учесници во оцената на влијанието. Тие претставуваат начин да се организираат прашањата што треба да се проучат во оценка на влијанието, како што е идентификувано во утврдувањето на опфатот, во пакети со коишто може да се управува. Во контекст на светското наследство, атрибутите на Исклучителната универзална вредност треба да се сметаат за Значајни еколошки компоненти.
<b>Животна средина</b>	Поимот „животна средина“ значително варира меѓу различни јурисдикции и организации. Меѓутоа, во контекст на светското наследство, потребно е да се користи сеопфатна дефиниција, а таа ги вклучува физичките, биолошките, социјалните, културните, здравствените, економските димензии на проектната средина, како и употребата на ресурси.
<b>Засегнати страни</b>	Во контекст на светското наследство, засегнати страни се оние страни кои имаат директни или индиректни интереси и грижи за особеностите на наследството, но не мора да уживаат законски или општествено признати права на нив. Во оцената на влијанието, засегнати страни се поединци или групи кои може да бидат засегнати од проект, или лице или организација што ги застапува таквите луѓе. Заедно, двете понекогаш се нарекуваат „заинтересирани и засегнати страни“.
<b>Изјава за исклучителна универзална вредност (ИИУВ)</b>	Официјална изјава усвоена од Комитетот за светско наследство кога добро се впишува на <a href="#">Листата на светско наследство</a> (или ретроактивно, за впишувања кои датираат пред 2007 година). Во неа се сумирани причините зошто доброто се смета дека има Исклучителна универзална вредност, како ги задоволува релевантните критериуми, условите за интегритет (за културните добра и автентичност) и барањата за заштита и управување кои имаат за цел да го заштитат доброто и да ја одржат неговата Исклучителна универзална вредност на долг рок. Усвоената Изјава за исклучителна универзална вредност претставува суштинска референца за управување и следење на доброто и на неговата состојба на зачуваност.

Поим	Дефиниција
<b>Индиректни влијанија</b>	Индиректни влијанија се влијанија врз животната средина кои не се директен резултат на проектот, честопати произведени надвор од или како резултат на сложена патека. Понекогаш се нарекуваат влијанија од „второ“ или „трето“ ниво или „секундарни влијанија“. Видете исто така: <b>Влијание, Директни влијанија, Кумулативни влијанија</b>
<b>Интегритет</b>	Сите добра номинирани за впишување на Листата на светско наследство треба да ги задоволуваат условите за интегритет. Интегритетот е мерка за целovitоста и недопреноста на природното и/или културното наследство и неговите атрибути. Затоа, за испитувањето на условите за интегритет, бара да се оцени степенот до кој доброто: а) ги вклучува сите елементи неопходни за изразување на неговата Исклучителна универзална вредност б) е со соодветна големина за да се обезбеди целосна застапеност на карактеристиките и процесите кои ја пренесуваат значајноста на доброто в) подлежи на негативни ефекти од развој и/или занемарување
<b>Исклучителна универзална вредност (ИУВ)</b>	Културно и/или природно значење коешто е толку исклучително што ги надминува националните граници и е од заедничка важност за сегашните и идните генерации на целото човештво. Како такво, трајната заштита на ова наследство е од највисоко значење за меѓународната заедница како целина.
<b>Итеративен</b>	Поим што се користи за да се опише процесот на оценка на влијанието, кој не е линеарен - односно фазите во процесот се повторуваат откако ќе се соберат нови информации.
<b>Конвенција за светско наследство</b>	<b>Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство</b> е меѓународен договор усвоен од ОН во 1972 година во кој е дефиниран видот на природни или културни добра кои може да се разгледуваат за впишување на Листата на светско наследство поради нивната Исклучителна универзална вредност за целото човештво. Позната како Конвенција за светско наследство, во неа е утврдено како меѓународната заедница како целина е одговорна за заштита на таквото наследство и ги дефинира должностите на државите членки во идентификацијата на потенцијалните добра кои можат да бидат подобни за впишување на Листата на светско наследство и нивната улога во нивната заштита и зачувување. Со потпишување на Конвенцијата, секоја земја се обврзува дека ќе ги зачува не само добрата лоцирани на нејзината територија кои се признати како добра со Исклучителна универзална вредност, туку и дека ќе го заштити своето национално наследство и ќе биде вклучена во меѓународните напори за заштита, зачувување и промовирање на наследството на човештвото.
<b>Контактна зона</b>	За добра кои се светско наследство, контактна зона е област што го опкружува доброто и што се карактеризира со дополнителни законски и/или вообичаени ограничувања на неговата употреба и развој со цел да се обезбеди дополнителен слој на заштита на доброто. Ова треба да го вклучува непосредното опкружување на доброто, значајни визури и други области или атрибути кои се функционално важни за поддршка на доброто и негова заштита. Областа што ја претставува контактната зона во секој случај треба да се утврди преку соодветни механизми. Разграничувањето на контактните зони е усвоено од Комитетот за светско наследство; секоја модификација на контактните зони или секое создавање на контактни зони по впишувањето на доброто на Листата на светско наследство мора да биде одобрено од Комитетот за светско наследство по доставување на формално барање, како што е дефинирано во параграфите 163-167 од Оперативниот водич.
<b>Кумулативни влијанија</b>	Кумулативното влијание произлегува од влијанијата на проектот врз животната средина кои се комбинираат со истите влијанија врз животната средина на други минати, постојни или разумно предвидливи идни проекти или активности, вклучувајќи ги и оние што може да бидат овозможени од проектот.
<b>Наследство</b>	Сите наследени добра што луѓето ги ценат од причини различни од само обична употреба. Наследството е широк концепт и вклучува споделено наследство од природната средина, креациите на луѓето и креациите и интеракциите помеѓу луѓето и природата. Тоа опфаќа изградени, копнени, слатководни и морски средини, копнени и морски пејзажи, биодиверзитет, геодиверзитет, збирки, културни практики, знаење, животни искуства, итн.

Поим	Дефиниција
<b>Национална фокална точка</b>	Владина(-и) организација(-и) примарно одговорна(-и) за обезбедување на спроведувањето на активности поврзани со Конвенцијата во својата(-ите) земја(-и) и која(-и) дејствува(-ат) како канал за комуникација помеѓу Секретаријатот (Центарот за светско наследство на УНЕСКО), националните јавни органи и други засегнати страни.
<b>Начело на претпазливост</b>	Начелото на претпазливост им овозможува на носителите на одлуки да усвојат мерки на претпазливост кога научните докази за опасноста по животната средина или здравјето на луѓето се неизвесни, а влогот е голем. Начелото на претпазливост е дефинирано во <a href="#">Декларацијата од Рио</a> (Обединети нации, 1992 година): „Онаму каде што постојат закани од сериозна или неповратна штета, недостатокот на целосна научна сигурност нема да се користи како причина за одложување на спроведувањето на економични мерки за да се спречи деградација на животната средина“.
<b>Носители на права</b>	Чинители на коишто општествено им се доделени законски или обичајни права во однос на наследството. Во случаи кога се вклучени домородни луѓе, тие имаат право на слободна, претходна и информирана согласност пред одобрување на кој било проект што влијае врз нивните земјишта или територии и други ресурси и треба да учествуваат во оцената на влијанието.
<b>Област за развој на проектот (ОРП)</b>	Областа за развој на проектот е предвидената област на физичко нарушување поврзано со изградбата и оперирањето на проектот. Таа го вклучува главното место или траса на проектот, како и областа каде што се наоѓа каква било нова инфраструктура за негова поддршка, како што се пристапни патишта, водови за пренос на електрична енергија, резервоари и цевководи за водоснабдување. Видете исто така: <b>Област на влијание</b>
<b>Област на влијание</b>	Областа на влијание на предложено дејство е географската област во која може да настанат директни, индиректни и кумулативни влијанија. Со овој концепт се препознава областа која предложеното дејство всушност ќе ја зафаќа, како и пошироката област врз која што ќе влијае проектот (на пример, преку емисии во воздухот, сообраќај или економска активност). Исто така, притоа треба да се земат предвид релевантните граници на засегнатите атрибути на светското наследство и други еколошки компоненти (на пример, граници на популацијата, административни граници, опсег на живеалиштата на дивите животни). Во текот на оцената на влијанието треба да се соберат информации за основната состојба за оваа област.
<b>Оперативен водич (ОВ)</b>	<a href="#">Оперативен водич за спроведување на Конвенцијата за светско наследство</a> (првпат објавен во 1977 година, последно издание: 2021 година) е документ кој има за цел да го олесни спроведувањето на Конвенцијата за светско наследство преку утврдување на постапките за: <ul style="list-style-type: none"> <li>• впишување на добрата на <a href="#">Листата на светско наследство</a> и на <a href="#">Листата на светско наследство во опасност</a></li> <li>• заштита и зачувување на добрата кои се светско наследство</li> <li>• доделување меѓународна помош во рамките на Фондот за светско наследство</li> <li>• мобилизација на национална и меѓународна поддршка во корист на Конвенцијата.</li> </ul>
<b>Органи за заштита на животната средина и наследството</b>	Органите за заштита на животната средина и наследството се валидни организации кои се првенствено одговорни за обезбедување на заштитата на и управувањето со природното и културното наследство во своите земји. Овие органи се одговорни и за спроведување на активностите поврзани со Конвенцијата во рамките на своите земји.

Поим	Дефиниција
<b>Оцена на влијанието</b>	<p>Оцената на влијанието е процес на идентификување, предвидување и евалуација на потенцијалните влијанија врз животната средина на предложените дејства пред да се донесат големи одлуки за одобрување и да се преземат обврски. Таа се спроведува со цел да се избегнат или ублажат негативни влијанија и да се зајакнат корисни влијанија. Генерално, оцената на влијанието може да се смета за начин на размислување и планирање што може да се примени во сите фази на активноста. Оцената на влијанието може да се примени за развојни предлози на различни нивоа - проекти, планови, програми и политики.</p> <p>Видете исто така: <b>Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти, Оцена на влијанието врз наследството, Стратегиска оцена на влијанието врз животната средина</b></p>
<b>Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА)</b>	<p>Оцената на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти, позната и како Оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС), се однесува на оцена на ниво на проект (на пример, проект за хидроцентрала или автопат).</p> <p>Видете исто така: <b>Оцена на влијанието врз наследството, Оцена на влијанието, Стратегиска оцена на влијанието врз животната средина</b></p>
<b>Оцена на влијанието врз наследството</b>	<p>Оцена на влијанието врз наследството е оцена која се однесува на конкретна активност или проект и се фокусира на идентификување и оцена на потенцијалниот ефект на предложената активност или проект врз вредностите на природното и/или културното наследство. Во контекст на светското наследство, Оцената на влијанието врз наследството треба да биде особено фокусирана на идентификување и оцена на негативните и позитивните влијанија врз атрибутите кои ја пренесуваат Исклучителната универзална вредност на светското наследство.</p>
<b>Оцена на основната состојба</b>	<p>Оцена на основната состојба е соодветен опис за средината врз која се влијае i) каква што е моментално, ii) каква што била во моментот на впишување на светскотонаследство и iii) како што може да се очекува да се развие доколку проектот не продолжи. Ова треба да ги опфати сите димензии на животната средина: физичката, биолошката, социјалната, културната, здравствената, економската и употребата на ресурси. Ефективноста на оцената на влијанието директно зависи од тоа колку добро се разбраниовие услови.</p>
<b>Параграф 172 или 174 за известувања</b>	<p>Во параграф 172 од <a href="#">Оперативниот водич за спроведување на Конвенцијата за светско наследство</a> се покануваат земјите членки да го известат Комитетот, преку Центарот за светско наследство на УНЕСКО, за сите предложени акции кои можат да влијаат врз Исклучителната универзална вредност на светското наследство пред да донесат какви било одлуки.</p> <p>Параграф 174 предвидува дека граѓанското општество може исто така да достави информации до Центарот за светско наследство на УНЕСКО, доколку смета дека состојбата на доброто сериозно се влошила или дека не се преземени потребните корективни мерки во предложеното време, во којшто случај Центарот за светско наследство на УНЕСКО ќе ја контактира земјата членка за да ги потврди информациите.</p>

Поим	Дефиниција
<b>Планови за управување со животната средина и социјалните аспекти (ПУЖССА)</b>	<p>При Оцената на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти, управувањето со влијанието вклучува избегнување и минимизирање на влијанието за време на планирањето и дизајнирањето на проектот. За време на фазата на спроведување, Плановите за управување со животната средина и социјалните аспекти (ПУЖССА) претставуваат дел од процесот на планирање за управување со влијанијата и честопати се вградени во Систем за управување со животната средина и социјалните аспекти.</p> <p>Поединечни ПУЖССА обично се подготвуваат од страна на предлагачот за различни фази на проектот, како и по потреба, на пример за изградба, оперирање, деактивирање и затворање.</p> <p>ПУЖССА генерално се однесуваат на конкретни потреби, како што се:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Подготвеност и одговор при итни случаи</li> <li>● Управување со: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Земјиште, почва и биодиверзитет</li> <li>• Опасни материјали и отпад</li> <li>• Количество и квалитет на вода</li> <li>• Квалитет на воздухот</li> <li>• Бучава и вибрации</li> <li>• Здравје и безбедност на заедницата</li> <li>• Културно наследство.</li> </ul> </li> </ul> <p>Во секој ПУЖССА ќе бидат наведени улогите и одговорностите за спроведување на планираните активности, вклучувајќи и надзор, следење и известување. Корисно е тимот за управување со светското наследство да биде свесен за ПУЖССА за да може да разговара за процесите на следење и да се осигури дека тие се соодветни за заштита на наследството.</p>
<b>Предлагач</b>	Поединец, група или организација која предлага дејство, а потоа мобилизира тим за да го спроведе предложеното дејство. Предлагач може да биде тимот за управување со светското наследство, друга владина институција, инвеститор, организација, организација на домородни народи, групирана заедница или друга засегната страна.
<b>Предложено дејство</b>	Видете: <b>Дејство</b> .
<b>Преостанати влијанија</b>	Влијанија кои остануваат и понатаму, дури и по дизајнирањето на мерките за ублажување. Видете исто така: <b>Влијанија, Ублажување</b>
<b>Пристап заснован на (човекови) права</b>	Пристапите за зачувување засновани на права може да се разберат како интегрирање на нормите, стандардите и начелата за права во политиката, планирањето, спроведувањето и оцената на резултатите, за да се помогне да се обезбеди дека во сите случаи при примена на заштитата ќе се почитуваат правата и ќе се поддржи нивното понатамошно остварување, онаму каде што тоа е возможно. Усвојувањето на пристапи за зачувување засновани на права служи за да се осигури дека заштитата на правата и зачувувањето на биодиверзитетот меѓусебно се зајакнуваат.
<b>Пошироко опкружување</b>	Поширокото опкружување на светското наследство може да се однесува на топографијата на доброто, природната и изградената средина и други елементи, како што се инфраструктурата, шемите на користење на земјиштето, просторната организација и визуелните односи. Тоа може да вклучува поврзани општествени и културни практики, економски процеси и други нематеријални димензии на наследството, како што се перцепциите и асоцијациите. Поширокото опкружување може исто така да игра суштинска улога во заштитата на автентичноста и интегритетот на доброто, а неговото управување е поврзано со неговата улога во поддржувањето на Исклучителната универзална вредност.

Поим	Дефиниција
<b>Работни задачи</b>	Работни задачи (РЗ) се документ што вообичаено се дава на тимот за оцена на влијанието, во кој се опишува оцената што мора да се спроведе, прашањата што треба да се земат предвид и сите конкретни методи што треба да се користат. Овој документ честопати се прилагодува од извештајот за утврдување на опфатот.
<b>Светско наследство</b>	<p>Културно, природно или мешовитото наследство впишано на <a href="#">Листата на светско наследство</a> и следствено на тоа се смета дека е од ИУВ за човештвото. Одговорноста за номинирање на добро за впишување на Листата на светско наследство ја има (-ат) државата (-ите) членка (-и) кадешто се наоѓа. Комитетот за светско наследство одлучува дали доброто треба да се впише на Листата на светско наследство, земајќи ги предвид техничките препораки на Советодавните тела по спроведување ригорозни процеси на евалуација.</p> <p>Кога се користи како општ поим, светско наследство се однесува на сите природни, културни и мешовити добра впишани на Листата на светско наследство.</p>
<b>Скрининг</b>	Скринингот е првиот чекор во процесот на оцена на влијанието и помага да се одлучи дали оцената е неопходна. Кога процесот на скрининг покажува дека предложено дејство потенцијално ќе има негативни влијанија врз ИУВ и други вредности на светското наследство, потребно е да се направи оцена на влијанието и предлагачот треба да се охрабри да го разгледа предложеното дејство и да ја ревидира, доколку е потребно, за да ги избегне или минимизира тие потенцијални влијанија во раните фази.
<b>Советодавни тела</b>	<p>Трите меѓународни организации кои се именувани со Конвенцијата за светско наследство да го советуваат Комитетот за светско наследство во неговата работа се ИКРОМ (Меѓународен центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство), ИКОМОС (Меѓународен совет за споменици и локалитети) и ИУЦН (Меѓународна унија за заштита на природата). Советодавните тела ги имаат следните функции:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Да даваат совети за спроведување на Конвенцијата за светско наследство во областа на нивната експертиза</li> <li>● Да даваат стручни совети за тоа како да се зачуваат и како да се управува со добрата впишани на Листата на светско наследство</li> <li>● Да му помагаат на Центарот за светско наследство во подготовката на документацијата на Комитетот, агендите на неговите состаноци и во спроведувањето на одлуките на Комитетот</li> <li>● Да му помагаат во развојот и спроведувањето на Глобалната стратегија за репрезентативна, урамнотежена и веродостојна Листа на светско наследство, Стратегијата за градење на капацитетите за светско наследство, периодично известување и зајакнување на ефективната употреба на Фондот за светско наследство</li> <li>● Да ја следат состојбата на зачувување на добрата кои се светско наследство (вклучувајќи и преку реактивни мониторинг мисии на барање на Комитетот и советодавни мисии на покана на земјите членки)</li> <li>● Да ги разгледуваат барањата за меѓународна помош</li> <li>● Да присуствуваат на состаноците на Комитетот за светско наследство и на Бирото во советодавно својство</li> </ul> <p>Советодавните тела се вклучени во прегледот на предложените дејства и сите поврзани оценки на влијанието кога тие се побарани од Комитетот за светско наследство.</p>

Поим	Дефиниција
<b>Состојба на зачуваност</b>	Состојбата на зачуваност се однесува на условите (вклучувајќи, но не ограничувајќи се на физичката состојба, автентичноста и интегритетот) на светското наследство, неговите ранливости, факторите кои влијаат и мерките за зачувување кои се воведени за да се одржи неговата Исклучителна универзална вредност. Во контекст на светското наследство, поимот „состојба на зачуваност“ честопати се однесува на законскиот процес на Реактивен мониторинг регулиран со <a href="#">Оперативниот водич</a> . Информациите за состојбата на зачуваност на доброто може да се достават до Центарот за светско наследство на УНЕСКО, Советодавните тела и Комитетот за светско наследство преку извештаите за состојбата на зачуваност што ги доставува засегнатата земја членка за исполнување на барањата од параграфите 169 и 172 од Оперативниот водич или од други извори, согласно параграф 174, во рамките на процесите на Реактивен мониторинг. Овие процеси може да вклучуваат оценка на влијанието.
<b>Стратегиска оценка на влијанието врз животната средина (СОВЖС)</b>	При Стратегиската оценка на влијанието врз животната средина се применува оценка на влијанието на стратешките нивоа на одлучување, како што се политиките, плановите и програмите. Генерално се разбира како оценка на влијанието што има за цел да ги вклучи биофизичките, социјалните, културните, економските и здравствените прашања во стратешкото одлучување. Нејзината цел е да ги информира планерите, носителите на одлуки и засегнатата јавност за одржливоста на таквите одлуки, да ја олесни потрагата по најдобра алтернатива и да го подобри кредибилитетот на последователните одлуки.
<b>Ублажување</b>	<p>По дефиниција, ублажување е „дејство на намалување на ригорозноста, сериозноста или болката што ја предизвикува нешто“. Тоа има за цел да спречи појава на негативни влијанија, а оние кои веќе се појавиле да ги задржи на прифатливо ниво. Мерките за ублажување прво се идентификуваат и, како што е соодветно, се усвојуваат за време на физибилити студиите кога се разгледуваат алтернативи и опции за дизајн за да се избегнат или намалат влијанијата. Тие потоа стануваат дел од планот за спроведување на проектот со цел справување со влијанијата што се очекува да се појават за време на изградбата, оперирањето и деактивацијата. Ублажувањето може да вклучува и структурни мерки (на пример, промени во дизајнот или локацијата) и неструктурни мерки (на пример, институционални и политички инструменти; обезбедување услуги во заедницата; и обука за градење капацитети).</p> <p>Онаму каде што оцената на влијанието обично истражува низа мерки за ублажување во рамките на хиерархија за ублажување (од избегнување до компензирање), не сите овие опции се соодветни во контекст на светското наследство. Всушност, целосното избегнување на негативните влијанија или нивното минимизирање до прифатливо нивоа се единствените видови на ублажување што треба да се земат предвид.</p> <p>Имајте предвид дека „ублажувањето“ обично се применува за справување со негативни влијанија. Проектите може да имаат и позитивни влијанија, особено ако се дизајнирани имајќи ги предвид зачувувањето или подобрувањето на биофизичките или социјалните вредности.</p>
<b>Управување со ризици од катастрофи (УРК)</b>	<p>Дизајнирање, спроведување и оценување стратегии, политики и мерки со цел:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● подобрување на разбирањето на ризикот од катастрофи</li> <li>● поттикнување на намалувањето на ризикот од катастрофи</li> <li>● пренесување и промовирање на континуирано подобрување на практиките за подготвеност, одговор и рехабилитација при катастрофи.</li> </ul> <p>Крајната цел на управувањето со ризици од катастрофи е да се зголеми безбедноста и да се подобри благосостојбата на луѓето, како и одржливиот развој.</p>

Поим	Дефиниција
<b>Утврдување опфат</b>	<p>Со утврдувањето на опфатот се идентификуваат прашањата за кои се смета дека се доволно важни за планирањето и носењето одлуки да бидат вклучени во Оцената на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти и го елиминира или ограничува разгледувањето на оние прашања кои се од мало или без значење. Тоа овозможува оцената на влијанието да се фокусира на важни прашања и да се избегне губење време и ресурси на непотребни истраги.</p> <p>Утврдувањето на опфатот е процес што се јавува на почетокот во Оцената на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти, обично по скринингот. Тоа вообичаено се случува за време на пред-физибилити студиите кога природата и опфатот на проектот се развиваат на прилично високо ниво со малку или без детали. Така, утврдувањето на опфатот е генерално <i>квалитативна</i> оценка на потенцијалните ризици и влијанија врз животната средина (додека последователната оценка на влијанието е повеќе <i>квантитативна</i>).</p> <p>Вообичаено, процесот на утврдување на опфатот резултира со изготвување документ наменет да го насочи спроведувањето на студија за ОВЖС. Овој документ може да има различни форми и различни имиња, во различни системи за оценка на влијанието, на пример Почетно испитување на животната средина, Извештај за опфатот, Упатства за оценка на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти, Работни задачи и Известување за проектот.</p>
<b>Фактори</b>	<p>Сè што може позитивно и негативно да влијае врз вредностите и атрибутите на наследството и неговата состојба на зачуваност. Негативните фактори обично се нарекуваат закани. Начинот на којшто факторите влијаат врз доброто треба да се анализира преку низа параметри, главно тоа се основните причини кои се изворот на факторот, нивното потекло (ако потекнуваат од, или надвор од доброто), тековните и потенцијалните влијанија кои произлегуваат од факторот и степенот и сериозноста на влијанијата врз атрибутите на наследството.</p>
<b>Центар за светско наследство</b>	<p>Центарот за светско наследство на УНЕСКО е техничко административно тело во рамките на УНЕСКО, основано во 1992 година и назначено од страна на Генералниот директор на УНЕСКО. Тој дејствува како Секретаријат на Конвенцијата за светско наследство, претставува фокална точка и координатор во рамките на УНЕСКО за сите прашања поврзани со светското наследство и обезбедува секојдневно управување со Конвенцијата.</p>

# БИБЛИОГРАФИЈА

Agency for Cultural Affairs, Japan and Kyushu University. 2020. *Heritage in Urban Contexts: Impacts of Development Projects on World Heritage Properties in Cities. Final Outcomes.*

<https://whc.unesco.org/en/events/1516/>

André, P., Enserink, B., Connor, D. and Croal, P. 2006. *Public Participation International Best Practice Principles.* Fargo, ND, International Association for Impact Assessment. (IAIA Special Publication Series, 4.) <https://www.iaia.org/uploads/pdf/SP4.pdf>

CSIR (Council for Scientific and Industrial Research). 1996. *Strategic Environmental Assessment (SEA): A Primer.* CSIR Report ENV/S-RR96001. Stellenbosch (South Africa), Division of Water, Environment and Forest Technology.

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2016. *FPIC Toolkit.* Rome, FAO. [https://www.fao.org/fileadmin/user\\_upload/faoweb/2018-New/Our\\_Pillars/FPIC\\_package.zip](https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/faoweb/2018-New/Our_Pillars/FPIC_package.zip)

Glasson, J. and Therivel, R. 2019. *Introduction to Environmental Impact Assessment.* London, Routledge.

IAIA (International Association for Impact Assessment). 1999. *Principles of Environmental Assessment Best Practice.* Fargo ND, IAIA/Lincoln (UK), IEA.

<https://www.iaia.org/uploads/pdf/Principles%20of%20IA%2019.pdf>

\_\_\_\_\_. 2009. *What is Impact Assessment?* Fargo ND, IAIA.

[https://www.iaia.org/uploads/pdf/What\\_is\\_IA\\_web.pdf](https://www.iaia.org/uploads/pdf/What_is_IA_web.pdf)

\_\_\_\_\_. 2020. *Foundations of Impact Assessment (unpublished).* Fargo ND, IAIA.

IAPP (International Association for Public Participation). n.d. *Core Values, Ethics, Spectrum – The 3 Pillars of Public Participation.* <https://www.iap2.org/page/pillars>

ICID (International Commission on Irrigation and Drainage). 1993. *The ICID Environmental Checklist to Identify Environmental Effects of Irrigation, Drainage and Flood Control Projects.* Wallingford (UK), HR Wallingford. [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08dd5ed915d3cfd001c12/R5835-icid\\_environmental\\_checklist.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08dd5ed915d3cfd001c12/R5835-icid_environmental_checklist.pdf)

ICOMOS. 2011. *Guidance on Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties.* [https://www.iccom.org/sites/default/files/2018-07/icomos\\_guidance\\_on\\_heritage\\_impact\\_assessments\\_for\\_cultural\\_world\\_heritage\\_properties.pdf](https://www.iccom.org/sites/default/files/2018-07/icomos_guidance_on_heritage_impact_assessments_for_cultural_world_heritage_properties.pdf)

IDB (Inter-American Development Bank). 2019. *Meaningful Stakeholder Engagement.*

[https://publications.iadb.org/publications/english/document/Meaningful\\_Stakeholder\\_Engagement\\_A\\_Joint\\_Publication\\_of\\_the\\_MFI\\_Working\\_Group\\_on\\_Environmental\\_and\\_Social\\_Standards\\_en.pdf](https://publications.iadb.org/publications/english/document/Meaningful_Stakeholder_Engagement_A_Joint_Publication_of_the_MFI_Working_Group_on_Environmental_and_Social_Standards_en.pdf)

IFC (International Finance Corporation). 2007. *Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets.* Washington, DC, IFC.

[https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/affbc005-2569-4e58-9962-280c483baa12/IFC\\_StakeholderEngagement.pdf?MOD=AJPERES&CVID=jkD13-p](https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/affbc005-2569-4e58-9962-280c483baa12/IFC_StakeholderEngagement.pdf?MOD=AJPERES&CVID=jkD13-p)

\_\_\_\_\_. 2012. *IFC Performance Standards on Environmental and Social Sustainability.* Washington, DC, IFC.

[https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/c02c2e86-e6cd-4b55-95a2-b3395d204279/IFC\\_Performance\\_Standards.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kTjHBzk](https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/c02c2e86-e6cd-4b55-95a2-b3395d204279/IFC_Performance_Standards.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kTjHBzk)

- IUCN. 2013a. *Governance, Equity and Rights*.  
<https://www.iucn.org/theme/protected-areas/our-work/governance-equity-and-rights>
- \_\_\_\_\_. 2013b. *World Heritage Advice Note on Environmental Assessment*.  
[https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/iucn\\_advice\\_note\\_environmental\\_assessment\\_18\\_11\\_13\\_iucn\\_template.pdf](https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/iucn_advice_note_environmental_assessment_18_11_13_iucn_template.pdf)
- Morrison-Saunders, A. 2018. *Advanced Introduction to Environmental Impact Assessment*. Cheltenham (UK), Edward Elgar.
- OECD-DAC. 2006. *Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation*. Paris, OECD Publishing.
- [https://www.oecd-ilibrary.org/applying-strategic-environmental-assessment\\_519njf7q195c.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264026582-en&mimeType=pdf](https://www.oecd-ilibrary.org/applying-strategic-environmental-assessment_519njf7q195c.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264026582-en&mimeType=pdf)
- Therivel, R. and Wood, G. (eds). 2018. *Methods of Environmental and Social Impact Assessments*. London, Routledge.
- UNDP Serbia. 2010. *Guidelines on the Environmental Impact Assessment for Wind Farms*. Belgrade, UNDP Serbia/ Ministry of Environment and Spatial Planning of the Republic of Serbia.  
[https://unece.org/DAM/env/eia/documents/EIAGuides/Serbia\\_EIA\\_windfarms\\_Jun10\\_en.pdf](https://unece.org/DAM/env/eia/documents/EIAGuides/Serbia_EIA_windfarms_Jun10_en.pdf)
- UNECE. 2012. *Resource Manual to Support Application of the SEA Protocol*.  
<https://unece.org/info/Environment-Policy/Environmental-assessment/pub/21602>
- \_\_\_\_\_. 2015. *Good Practice Recommendations on Public Participation in Strategic Environmental Assessment*. Geneva, UN. [https://unece.org/sites/default/files/2020-12/1514364\\_E\\_Espoo\\_web.pdf](https://unece.org/sites/default/files/2020-12/1514364_E_Espoo_web.pdf)
- UNESCO. 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Paris, UNESCO.  
<https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>
- \_\_\_\_\_. 2008. *Enhancing Our Heritage: Monitoring and Managing for Success in World Natural Heritage Sites*. Paris, UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/eoh/>
- \_\_\_\_\_. 2010. *Managing Disaster Risks for World Heritage*. Paris, UNESCO.  
<https://whc.unesco.org/en/activities/630/>
- \_\_\_\_\_. 2012. *Managing Natural World Heritage*. Paris, UNESCO.  
<https://whc.unesco.org/en/managing-natural-world-heritage/>
- \_\_\_\_\_. 2013. *Managing Cultural World Heritage*. Paris, UNESCO.  
<https://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/>
- \_\_\_\_\_. 2015. *Policy on the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention*. Paris, UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment>
- \_\_\_\_\_. 2018. *Policy on Engaging with Indigenous Peoples*. Paris, UNESCO.  
<https://en.unesco.org/indigenous-peoples/policy>
- \_\_\_\_\_. 2021. *The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris, UNESCO.  
<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>
- UNESCO/ICCROM/ICOMOS/IUCN. 2020. *Guidance on Developing and Revising World Heritage Tentative Lists*.  
<https://whc.unesco.org/document/184566>
- United Nations. 1992. *Rio Declaration on Environment and Development, Report of the United Nations Conference on Environment and Development*. Rio de Janeiro, United Nations.  
[https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A\\_CONF.151\\_26\\_Vol.I\\_Declaration.pdf](https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf)
- \_\_\_\_\_. 2007. *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. New York, United Nations.  
<https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html>

\_\_\_\_\_. 2015. *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York, United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

WHITRAP. 2016. *The HUL Guidebook: Managing Heritage in Dynamic and Constantly Changing Urban Environments*. [https://www.hulballarat.org.au/resources/HUL%20Guidebook\\_2016\\_FINALWEB.pdf](https://www.hulballarat.org.au/resources/HUL%20Guidebook_2016_FINALWEB.pdf)

World Bank. 2018. *The World Bank Environmental and Social Framework*. Washington, DC, International Bank for Reconstruction and Development/World Bank. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/837721522762050108-0290022018/original/ESFFramework.pdf>

#### ДОПОЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

Campese, J., Sunderland, T., Greiber, T. and Oviedo, G. (eds). 2009. *Rights-Based Approaches: Exploring Issues and Opportunities for Conservation*. Bogor, Indonesia, CIFOR and IUCN.

CBD (Convention on Biological Diversity). 2006. *Impact Assessment: Voluntary Guidelines on Biodiversity-Inclusive Impact Assessment*. <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=11042>

Овој ревидиран Водич е ажуриран во контекст на програмата „Лидерство за светското наследство“ со придонеси од ИКРОМ, ИКОМОС и ИУЦН како Советодавни тела на Комитетот за светско наследство и УНЕСКО, како и благодарение на поддршката од норвешкото Министерство за клима и животна средина. Овој документ се заснова на *Водичот за оцена на влијанието врз светското културно наследство* (2011 година) на ИКОМОС и интегрирано со *Советодавната белешка за оцена на влијанието врз животната средина во контекст на светското наследство* (2013б) на ИУЦН. Тој е проширен врз основа на активностите на ИКРОМ-Институтот за обука и истражување за светското наследство за регионот на Азија и Пацификот од 2012 година за оцени на влијанието врз наследството.

Водичот е производ на силно партнерство помеѓу сите институции, особено главниот координативен тим кој го следеше целиот процес повеќе од три години, од почетокот на работилницата во Гланд, Швајцарија во 2018 година. Главниот координативен тим беше составен од: Лиоти Хосаграхар, Фенг Јинг и Ричард Веилон за УНЕСКО; Ричард Мекеј за ИКОМОС Интернешнл; Мизуки Мураи за ИУЦН; и Сара Корт и Јудин Џо за ИКРОМ. Задачата за изготвување на Водичот беше доделена на Сара Корт и Рики Теривел. Авторите работеа во консултација со Јудин Џо како програмски менаџер и Тим Бадман, Џозеф Кинг и Валери Магар како ко-директори на програмата „Лидерство за светското наследство“. Графиките се дизајнирани од Фелипе Ечевари Веласко и Алберто Хозе Монкајо. Гамини Вицесурија го разгледуваше документот во текот на целиот процес. Лаура Френк го водеше процесот на објавување на УНЕСКО, а Селија Цвален и Никол Франческини ги координираа комуникациите. Меѓународната асоцијација за оцена на влијанието (МАОВ), исто така, придонесе во процесот на ревизија и преглед на Водичот, како водечка глобална мрежа за оцена на влијанието.

За време на неговото составување, Водичот беше прегледуван во пет наврати, со многу значителни придонеси и клучни повратни информации од различни институции, како што се норвешкото Министерство за клима и животна средина, Норвешката агенција за животна средина, Норвешкиот директорат за културно наследство, Националните комитети на ИКОМОС и Меѓународните научни комитети, Институтот за обука и истражување на светското наследство за регионот на Азија и Пацификот, Арапскиот регионален центар за светско наследство и Холандската комисија за оцена на животната средина. Исто така, сакаме да им се заблагодариме на сите учесници на курсевите за оцена на влијанието, спроведени во рамките на програмата „Лидерство за светското наследство“, на коишто беа искористени нацртите во развој и беа дадени повратни информации за содржината. Овие курсеви вклучуваа Оман 2018 со АРЦ-СН, Кина 2018 со Институтот за обука и истражување на светското наследство за регионот на Азија и Пацификот, Црна Гора 2018, Кореја 2019, Палестина 2020 со УНЕСКО Рамала, Египет 2021 со УНЕСКО ЦСН, Словенија 2021, Оцена на влијанието за светското наследство 2021 со Институтот за обука и истражување на светското наследство за регионот на Азија и Пацификот и Арапските држави 2021 со УНЕСКО ЦСН. Учесниците на годишните конференции на МАОВ (Дурбан 2018 година, Бризбејн 2019 година), исто така, дадоа вреден придонес кон дизајнирањето на ревидираниот Водич.

Би сакале особено да им се заблагодариме на сите рецензенти и учесници на работилниците кои одвоија време да разгледаат различни верзии на документот и ги споделија своите вредни сознанија и искуство: Џорџ Абунгу, Рејчел Асанте-Овусу, Андреа Атанас, Лине Бардсенг, Шарлот Бингам, Гвенеле Бурдин, Мохамед Зиане Бузиане, Елизабет Бредшо, Кристал Бакли, Елса Чанг, Николас Кларк, Асканио Д'Андреа, Гај Дебонет, Луиса Де Марко, Сузан Дение, Реџина Дуригело, Стив Едвардс, Александра Ајнен, Оле Сое Ериксен, Арлин К. Флеминг, Ева Хауге Фонтен, Никол Франческини, Карло Франсини, Шариф Шамс Ајмон, Маја Ишизава, Тилман Јегер, Рохит Џигјасу, Селма Касем, Чунго Ким, Аренд Колхоф, Пинг Конг, Кирил Кормос, Мари-Лор Лавенир, Кјунг-Ах Ли, Летиција Леитао, Хонг Ли, Катри Лисицин, Валери Магар, Андреа Маргота, Ендру Мејсон, Мухамед Јума Мухамед, Масанори Нагаока, Казухико Ниши, Олукоја Обафеми, Ишанглосен Одиауа, Карло Осола, Крис Полгласе, Ив Превост, Брита Рудолф, Луис Енрике Санчез, Питер Шадије, Адел Шо, Гауте Сонстебо, Џејн Томпсон, Монтира Хорајангура Унакул, Ремко Ван Мерм, Река Вирагос, Даниел Јанг-Торкемада и Кетрин Зишка.

## ЗАБЕЛЕШКИ ЗА НАЧИНОТ КАКО ДА СЕ КОРИСТИ АЛАТКАТА 1 ВРЕДНОСТИ НА ЗАШТИТЕНО НАСЛЕДСТВО И АТРИБУТИ

Целта на оваа алатка е да претстави пристап чекор-по-чекор за користење на **Изјавата за исклучителна универзална вредност** како основа за компонентата на светско наследство во рамките на поширока **Оцена на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА)** или како самостојна **Оцена на влијанието врз наследството**. Изјавата за исклучителна универзална вредност е краток наративен текст во којшто се опишува зошто **доброто кое е светско наследство** се сметало за толку исклучително што е впишано на Листата на светско наследство. Меѓутоа, за да може да се користи Изјавата, корисно е да се анализира содржината и да се подели на **вредности** и **атрибути**. На следниве страници е прикажано како тоа може да се направи. Алатката е дадена како општ образец за да се предложи еден од многуте можни пристапи и може дополнително да се прилагоди и подобри, доколку е потребно.

### ЧЕКОР 1: НАЈДЕТЕ ЈА ИЗЈАВАТА ЗА ИСКЛУЧИТЕЛНА УНИВЕРЗАЛНА ВРЕДНОСТ

На веб-страницата на **Центарот за светско наследство** (<https://whc.unesco.org/en/list/>) има посебен дел за секое добро впишано како добро на светско наследство, вклучувајќи ја и неговата Изјава за исклучителна универзална вредност. Добрата се наведени по земја или може да се направи пребарување за да се најде конкретно добро по име. Изјавата за исклучителна универзална вредност може да се најде на првата страница од приказот на доброто.

### ЧЕКОР 2: АНАЛИЗИРАЈТЕ ЈА ИЗЈАВАТА ЗА ИСКЛУЧИТЕЛНА УНИВЕРЗАЛНА ВРЕДНОСТ

Како прв пристап кон овој текст, корисно е да се истакнат различни делови од Изјавата за исклучителна универзална вредност во коишто се опишани вредностите и атрибутите.

#### *Вредности на заштитено наследство*

Со некои фрази во Изјавата се опишува *зошто* добро кое е светско наследство се смета за исклучително, интересно, различно или посебно – неговите вредности. Во примерот во Рамката A1.1 е објаснето дека Морскиот парк „Сино Море“ и Стариот град Херитополис се сметаат за исклучителни затоа што неговите „морски системи *развиле уникатни и различни екосистеми и видови*“ (*вредностите се прикажани во црвена боја, со закосени букви*).

#### *Атрибути*

Со некои зборови во Изјавата се опишуваат атрибутите што ја пренесуваат Исклучителната универзална вредност (ИУВ). Честопати е корисно за атрибутите да се смета дека тоа се оние елементи на светско то наследство кои се во фокусот на активностите за управување и зачувување на доброто; елементите што сакаме да ги заштитиме и да ги пренесеме на идните генерации. Тие можат да бидат физички квалитети, да се однесуваат на материјалната структура и други материјални карактеристики, но може да бидат и нематеријални аспекти, како што се процеси, општествени аранжмани или културни практики, како и здруженија и односи кои се одразуваат во физичките елементи на доброто. Примерите на атрибути (подвлечени) во Рамката A1.1 вклучуваат „легла од морска трева“, „портокалов дугонг“ и „зони на гребени“.

**Рамка А1.1 Извадок од Изјавата за исклучителна универзална вредност за фиктивно добро - Национален морски парк „Сино Море“ и Стар град Херитополис, со примери на вредности (во црвена боја, со закосени букви) и атрибути (подвлечени)**

Доброто се наоѓа во *еколошки и глобално извонреден регион*, Синото Море. Доброто се простира на 400.000 ha со контактна зона од 600.000 ha, која опфаќа и морски и копнени области. Тоа е *дел од поголема транзициона област помеѓу северните и јужните биогеографски зони* и неговите *морски системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови*, вклучувајќи и загрозени еколошки заедници. *Живеалиштата кои во голема мера се недопрени* вклучуваат ретки примери на системи на тропски корални гребени и уникатни меки корални видови. Доброто и неговата околина, исто така, вклучуваат легла од морска трева и живеалишта на мангрови. Овие живеалишта се *дом на популации на морски птици, морски цицачи, риби, корали, ајкули, манта ражи и морски желки*, а местоположбата *обезбедува важна основа за хранење на последната преостаната здрава популација на загрозен портокалов дугонг*. Националниот морски парк „Сино Море“ е *важен извор на ларви и претставува место за мрестење* на комерцијални видови риби.

Доброто *содржи импресивни природни феномени и области со голема природна убавина и е релативно недопрено*. *Содржи различни видови живеалишта*, како што се обемни комплекси на корални гребени, мангрови, морски тревы и меѓуплимни и калливи области кои го овозможуваат опстанокот (одгледување, хранење и одмор) на загрозениот портокалов дугонг, ајкули, манта ражи, делфини и птици преселници. Различните биофизиографски зони на гребени, од кои секоја *обезбедува типични склопови на корални гребени, поддржуваат богатство од морски животни и неверојатни подводни глетки*.

Лоциран на брегот на Синото Море, историскиот пристанишен град Херитополис *играше улога низ историјата како место на размена помеѓу историските култури низ времето*. Иако поголемиот дел од архитектурата го одразува *златното време на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век, објектите потекнуваат од многу постариот урбанистички план на градот кој датира од 6 век. Со урбанистичкиот план од 18 век се стави подеднаков акцент на градежната структура, како и на јавните зелени површини во центарот на градот*. Покрај тоа, во *урбаното ткиво на градот има низа значајни споменици од секоја фаза од историјата на градот: Мавзолејот на Евгениј, базиликата Св. Елена и Големата џамија со незините медреса и бањи, се сите важни архитектонски ремек-дела од различни периоди*. Еклектичната мешавина на народна и монументална архитектура ги одразува *различните заедници кои живеат во градот еден и пол милениум и кои продолжуваат да ги следат традиционалните практики денес. Со векови трговците, патниците и аџиите доаѓале во Херитополис благодарение на неговото раздвижено пристаниште кое е поврзано со широко распространета бродска мрежа. Многу од овие посетители станале жители со тек на време, носејќи ги своите традиции и религиозни верувања, кои се одразуваат во тековните фестивали и традиции* кои сè уште се одржуваат во одредени населби и се поврзани со одредени споменици, како и со *духовните верувања во врска со природниот свет. Градот продолжува да ја врши својата историска функција на пристаниште* и претставува значајна точка во околните трговски патишта.

### ЧЕКОР 3: ИЗДВОЈТЕ ГИ ВРЕДНОСТИТЕ НА НАСЛЕДСТВО И ОРГАНИЗИРАЈТЕ ГИ

Следниот чекор е да се наведат вредностите што се идентификувани во Изјавата за исклучителна универзална вредност. Не е возможно да се препише Изјавата; меѓутоа, кога се извлекуваат вредностите, форматот понекогаш треба да се прилагоди, на пример да се формира целосна реченица или да се спојат две слични вредности во една реченица (Рамка А1.2).

#### Рамка А1.2 Пример на листа на вредности поврзани со ИУВ на Херитополис и Националниот морски парк „Сино Море“

Херитополис и Националниот морски парк „Сино Море“ се исклучителни затоа што...

- ... еколошки и глобално извонреден регион
- ... Морските системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозувани еколошки заедници
- ... Обезбедува важна основа за хранење на последната преостаната здрава популација на загрозуваниот портокалов дугонг
- ... Неговата архитектура го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век и неговите споменици се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди
- ... Градот продолжува да ја врши својата историска функција на пристаниште и претставува значајна точка во околните трговски патишта

### ЧЕКОР 4: ИДЕНТИФИКУВАЈТЕ ДРУГИ ВРЕДНОСТИ НА НАСЛЕДСТВО/ЗАЧУВУВАЊЕ

Покрај Исклучителната универзална вредност, ќе биде неопходно да се идентификуваат и **други вредности на заштитено наследство**. Тие може да бидат вредности препознаени преку други меѓународни, национални и локални ознаки, односно други причини зошто наследството се смета за важно и од интерес. **Не постои хиерархија на вредностите** – всушност, Исклучителната универзална вредност обично е меѓусебно зависна со другите вредности. Особено, вредностите поврзани со нематеријалното наследство не смеат да се забораваат.

На пример, Херитополис се смета дека е од национално значење бидејќи односот на членовите на заедницата со нивната природна средина се одразува во нивната уметност и архитектурата на нивните верски места и се слави на многу традиционални свечености.

### ЧЕКОР 5: ВНЕСЕТЕ ГИ ВРЕДНОСТИТЕ ПОВРЗАНИ СО ИУВ И ДРУГИТЕ ВРЕДНОСТИ НА ЗАШТИТЕНО НАСЛЕДСТВО ВО ТАБЕЛА СО ВРЕДНОСТИ И АТРИБУТИ

Откако вредностите ќе се идентификуваат, тие потоа може да се вметнат во првата колона од табелата со вредности и атрибути (Табела А1.1). Сите вредности што се издвоени од Изјавата за исклучителна универзална вредност може да се вметнат во „ИУВ“ за да се утврди нивото на препознавање; други вредности на заштитено наследство може да се вметнат во националните или локалните вредности.

Забелешка: за да може една вредност да биде препознаена како Исклучителна универзална вредност, таа прво мора да биде препознаена како важна на локално и национално ниво. Од таа причина, не е неопходно да се повторува истата вредност на секое ниво на препознавање.

Табела А1.1 Пример на табела со вредности и атрибути: Вметнување вредности

Ниво на препознавање	Вредности на наследство/ зачувување	Атрибути	Извори на информации
<b>ИУВ</b>	Претставува еколошки и глобално извонреден регион		
	Морските системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозени еколошки заедници		
	Претставува дом на популации на различни видови		
	Обезбедува важна основа за хранење на последната преостаната здрава популација на загрозен портокалов дугонг		
	Неговата архитектура го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век и неговите споменици се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди		
	Во одредени населби сè уште се одржуваат фестивали и традиции и се поврзани со одредени споменици, како и со духовните верувања во врска со природниот свет		
	Градот продолжува да ја врши својата историска функција и претставува значајна точка во околните трговски патишта		
<b>Национално</b>			
<b>Локално</b>			

**ЧЕКОР 6: ВМЕТНЕТЕ ГИ АТРИБУТИТЕ ВО ТАБЕЛАТА СО ВРЕДНОСТИ И АТРИБУТИ**

Откако вредностите ќе се вметнат во табелата, сега е време да се вратите на Изјавата за исклучителна универзална вредност, анализирана во Чекор 2, за да ги издоите атрибутите. Имајќи предвид дека атрибутите ги пренесуваат вредностите на наследство, тие можат да се вметнат во третата колона од табелата, веднаш до секоја вредност што ја поддржуваат (Табела А.1.2).

**Табела А1.2 Пример на табела со вредности и атрибути: Вметнување атрибути**

Ниво на препознавање	Вредности на наследство/ зачувување	Атрибути	Извори на информации
<b>ИУВ</b>	Претставува еколошки и глобално извонреден регион	Сино Море, морски и копнени области	
	Морските системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозени еколошки заедници	Екосистеми, видови, загрозени еколошки заедници, ретки примери на системи на тропски корални гребени и уникатни меки корални видови, легла од морска трева и живеалишта на мангрови	
	Претставува дом на популации на различни видови	Популации на различни видови (на пример, морски птици, морски цицачи, риби, корали, ајкули, манта ражи и морски желки)	
	Обезбедува важна основа за хранење на последната преостаната здрава популација на загрозениот портокалов дугонг	Област за хранење, портокалов дугонг	
	Неговата архитектура го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век и неговите споменици се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди	Архитектура од 18 век, пристаниште, Мавзолеј на Евгениј, Базилика Св. Елена и Големата џамија со нејзините медреса и бањи	
	Во одредени населби сè уште се одржуваат фестивали и традиции и се поврзани со одредени споменици, како и со духовните верувања во врска со природниот свет	Фестивали, традиции, населби, жители, споменици, духовни верувања, во врска со природниот свет, природна средина	
	Градот продолжува да ја врши својата историска функција и претставува значајна точка во околните трговски патишта	Пристаниште, пристанишни функции, трговски патишта	

## ЧЕКОР 7: ПРЕЧИСТУВАЊЕ НА АТРИБУТИТЕ ВО ТАБЕЛАТА СО ВРЕДНОСТИ И АТРИБУТИ

Атрибутите можеби ќе треба да се пречистат и може да се јави потреба да се спроведе одредено истражување. Ова се должи на следново:

- Во некои Изјави за исклучителна универзална вредност не се конкретно наведени сите атрибути што ги пренесуваат вредностите на наследството. Тие ќе треба да се додадат.
- Некои атрибути што се споменати во Изјавата за исклучителна универзална вредност се многу општи и треба да бидат поконкретни. Во примерот со Херитополис, „видови“ и „споменици“ може ќе треба да се разгледаат и објаснат подетално. Покрај тоа, „екосистемите“ може да се разгледуваат холистички, но може да бидат потребни повеќе детали за време на процесот на оцена на влијанието.
- Ќе треба да се наведат и карактеристиките што пренесуваат други вредности на заштитено наследство.

## ЧЕКОР 8: ИДЕНТИФИКУВАЊЕ ИЗВОРИ НА ИНФОРМАЦИИ

Последната колона од табелата потоа може да се пополни со референци за извори на информации кои се достапни за атрибутите (Табела А1.3). Овие извори може да варираат од знаење што го поседуваат луѓето, библиографски референци, збирка податоци, фотографии, ГИС, архивски материјали или друг релевантен материјал. Нивното наведување може да помогне да се насочи истражувањето кон следните чекори на **оцената на влијанието** или да се посочи во кои области треба да се соберат нови податоци.

Некои информации за светското наследство може да бидат многу чувствителни и ќе треба внимателно да се управува со нив за да се одржи доверливоста. Ова особено се однесува на светото тајно знаење на домородните народи. Сепак, ова може да се забележи во табелата доколку е потребно.

Табела А1.3 Пример на табела со вредности и атрибути: Вметнување извори на информации

Ниво на препознавање	Вредности на наследство/ зачувување	Атрибути	Извори на информации
ИУВ	Претставува еколошки и глобално извонреден регион	Сино Море, морски и копнени области	Della Corte et al. (2002). <i>Assessment of habitat management system of the Blue Sea Marine National Park and its Orange Dugong Habitat.</i>
	Морските системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозени еколошки заедници	Екосистеми, видови, загрозени еколошки заедници, ретки примери на системи на тропски корални гребени и уникатни меки корални видови, легла од морска трева и живеалишта на мангрови	Mizuku et al. (2008). <i>Coral Reef Management Plan: Field Survey and Analysis.</i>
	Неговата архитектура го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век и неговите споменици се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди	Архитектура од 18 век, пристаниште, Мавзолеј на Евгениј, Базилика Св. Елена и Големата џамија со медреса и бањи	Makee et al. (2012a). <i>Cultural Heritage and Urban Values Assessment.</i>
	Во одредени населби сè уште се одржуваат фестивали и традиции и се поврзани со одредени споменици, како и со духовните верувања во врска со природниот свет	Фестивали, традиции, населби, жители, споменици, духовни верувања, во врска со природниот свет, природна средина	Kim, F (2014). <i>Ancient Histories: The Architecture and History of Heritopolis.</i>  Oral history (Забелешка: потенцијално чувствително). Heritopolis Community Archives Project.

**АЛАТКА 1 ВРЕДНОСТИ И АТРИБУТИ НА НАСЛЕДСТВОТО**

Ниво на препознавање	Вредности на заштитено наследство	Атрибути	Извори на информации
<b>ИУВ</b>			
<b>Национално</b>			
<b>Локално</b>			

## АЛАТКА 2 ИДЕНТИФИКУВАЊЕ ПОТЕНЦИЈАЛНИ ВЛИЈАНИЈА

Целта на оваа алатка е да се претстави пристап чекор-по-чекор за идентификување на влијанијата што може да се појават кога некој елемент на **предложеното дејство** е во интеракција со еден или повеќе **атрибути** на **светското наследство**. Алатката е дадена како општ образец за да се предложи еден од многуте можни пристапи и може дополнително да се прилагоди и подобри, доколку е потребно.

АТРИБУТ  + ДЕЈСТВО  = ВЛИЈАНИЕ 

Влијанието врз гнездењето на птиците создадено од бучавата од предложеното дејство. Влијанието е интеракција на предложеното добро со атрибутот на светското наследство. Во овој пример, бучавата од предложеното дејство може да влијае врз гнездењето на птиците, кои кога ќе бидат вознемирени ќе ја напуштат областа. Доколку птиците се атрибут на светското наследство, ова ќе доведе до губење на Исклучителната универзална вредност.

### ЧЕКОР 1: НАВЕДЕТЕ ГИ АТРИБУТИТЕ НА СВЕТСКОТО НАСЛЕДСТВО

Алатката **1 Вредности и атрибути** е дизајнирана да помогне да се идентификуваат атрибутите што ја пренесуваат Исклучителната универзална вредност на светското наследство. Во Алатката 1, во третата колона се наведени сите атрибути, како што е прикажано во Табела А2.1.

Табела А2.1 Пример на табела со вредности и атрибути

Ниво на	Вредности на заштитено наследство	Атрибути	Извори на информации
ИУВ	Претставува еколошки и глобално извонреден регион	Сино Море, морски и копнени области	Della Corte et al. (2002). <i>Assessment of habitat management system of the Blue Sea Marine National Park and its Orange Dugong Habitat.</i>
	Морските системи развиле уникатни и различни екосистеми и видови, вклучувајќи и загрозуени еколошки заедници	Екосистеми, видови, загрозуени еколошки заедници, ретки примери на системи на тропски корални гребени и уникатни меки корални видови, легла од морска трева и живеалишта на мангрови	Mizuku et al. (2008). <i>Coral Reef Management Plan: Field Survey and Analysis.</i>
	Неговата архитектура го одразува златното доба на богатството на градот како трговско пристаниште во 18 век и неговите споменици се важни архитектонски ремек-дела од различни периоди	Архитектура од 18 век, пристаниште, Мавзолеј на Евгениј, Базилика Св. Елена и Големата џамија со медреса и бањи	Makee et al. (2012a). <i>Cultural Heritage and Urban Values Assessment.</i>
	Во одредени населби сè уште се одржуваат фестивали и традиции и се поврзани со одредени споменици, како и со духовните верувања во врска со природниот свет	Фестивали, традиции, населби, жители, споменици, духовни верувања, во врска со природниот свет, природна средина	Kim, F (2014). <i>Ancient Histories: The architecture and history of Heritopolis.</i>  Oral history (Забелешка: потенцијално чувствително). Heritopolis Community Archives Project.

Овие атрибути може да се наведат во првата колона од Алатката 2 (Табела А2.2). Атрибутите може да се појавуваат повеќе пати во Алатката 1, но треба да се наведат само еднаш во Алатката 2.

**Табела А2.2** Пример на табела за идентификување влијание: Вметнување атрибути

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Алатка 2	Идентификување потенцијални влијанија												
2														
3														
4		Елемент на предложеното дејство што има потенцијал да предизвика влијание												
5	<b>Атрибути</b>													
6	Екосистеми													
7	Системи на корални гребени													
8	Уникатни меки корални видови													
9	Легла од морска трева													
10	Живеалишта на мангрови													
11	Архитектура од 18 век													
12	Мавзолеј Евгениј													
13	Базилика Св. Елена													
14	Голема џамија, медреса и бањи													
15	Фестивали, традиции, населби													
16	Пристаниште													
17	Друго													

**ЧЕКОР 2: РАЗБЕРЕТЕ ГО ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО**

Деталите за предложеното дејство треба да се разберат. Исто така, треба да се разгледаат сите фази на предложеното дејство – изградба, оперирање, деактивација, рехабилитација – за да се разбере точно што ќе се случи (директно и индиректно), како и кога, во текот на целиот животен век на предложеното дејство.

Фази во животниот циклус на предложеното дејство. При оцената на влијанието треба да се земе предвид целиот



КОНЦЕПТ > ПЛАНИРАЊЕ > ИЗГРАДБА > ОПЕРИРАЊЕ > ДЕАКТИВАЦИЈА > РЕХАБИЛИТАЦИЈА

животен век на предложеното дејство бидејќи влијанијата врз Исклучителната универзална вредност може да се појават во која било фаза.

Исто така, важно е да се разбере дали се предлагаат некои поврзани дејства (на пример, изградба на пристапен пат или поставување на далноводи), како и да се оценат нивните влијанија. Треба да се земат предвид и веројатните индиректни последици од предложеното дејство – на пример, зголемениот број на посетители на наследството поради нов хотелски комплекс или намалување на продажбата во традиционалните продавници поради нов трговски центар. Меѓутоа, во оваа фаза од оцената на влијанието, не е неопходно да се оцени дали овие елементи на предложеното дејство може да имаат позитивно или негативно влијание: едноставно е важно сите да се идентификуваат.

Може да се креира список во кој се опишани сите елементи на предложеното дејство што можат да влијаат врз светското наследство. Некои примери се дадени подолу, но ќе треба да се разберат и конкретните детали за секое предложено дејство.

- Уривање објекти
- Изградба на нови објекти
- Изградба на нови пристапни патишта
- Преселба на жителите
- Нова градежна работна сила
- Сообраќај поврзан со работите на локацијата
- Функционирање на нови објекти
- Функционирање на нови пристапни патишта
- Нова оперативна работна сила

### ЧЕКОР 3: ВМЕТНЕТЕ ГИ ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО ВО АЛАТКАТА 2

Откако ќе се состави списокот на елементи на предложеното дејство, тој потоа може да се вметне во Алатката 2 (Табела А2.3).

**Табела А2.3** Пример на табела за идентификување влијание: Вметнување на елементите на предложеното дејство

	A	B	C	D	E	F	G	H	
1	Алатка 2	Идентификување потенцијални влијанија							
2									
3									
4		Елемент на предложеното дејство што има потенцијал да предизвика влијание							
5	<b>Атрибути</b>	Уривање објекти	Изградба на нови објекти	Изградба на нови пристапни патишта	Функционирање на нови пристапни патишта	Преселба на жителите	Нова градежна работна сила	Друго	
6	Екосистеми								
7	Системи на корални гребени								
8	Уникатни меки корални видови								
9	Легла од морска трева								
10	Живеалишта на мангрови								
11	Архитектура од 18 век								
12	Мавзолеј Евгениј								
13	Базилика Св. Елена								
14	Голема џамија, медреса и бањи								
15	Фестивали, традиции, населби								
16	Пристаниште								
17	Друго								

**ЧЕКОР 4: РАЗБЕРЕТЕ КАКО ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО ЌЕ БИДАТ ВО ПОТЕНЦИЈАЛНА ИНТЕРАКЦИЈА СО АТРИБУТИТЕ**

Овој чекор вклучува разбирање на тоа кои елементи на предложеното дејство може да бидат во интеракција со атрибутите на светското наследство. Во некои случаи ќе постои јасна интеракција; во други случаи, може да се користат мапи и планови за да се разберат прецизните локации на предложеното дејство и на атрибутите. Во сложени случаи, може да се јави потреба специјалисти да ги идентификуваат овие интеракции – на пример, специјалист за птици ќе може да покаже дали бучавата и вознемирувањето предизвикани од градежните работи ќе влијаат врз одреден вид птици за време на сезоната на гнездење; или дали предложената линија за подземен воз ќе предизвика вибрации кои ќе влијаат врз историските градби во областа над таа линија.

Секоја потенцијална интеракција помеѓу елемент на предложеното дејство и атрибут треба да се забележи во Алатката 2. Ова обезбедува предложеното дејство да се анализира систематски во секоја фаза, со што се идентификува целиот опсег на нејговото потенцијално влијание.

Доколку оваа алатка се користи во фазата на **утврдувањето на опсегот** на оцената на влијанието или за време на прелиминарната анализа, тогаш оваа идентификација на интеракциите може да биде доволна за да се истакнат областите на кои ќе треба да им се посвети дополнително внимание за време на процесот на оцена на влијанието и кои специјалисти и **засегнати страни** ќе треба да бидат вклучени.

**Табела А2.4** Пример на табела за идентификување влијание: Забележување на секоја потенцијална интеракција помеѓу предложените дејства и атрибутите

	A	B	C	D	E	F
1 Алатка 2	Идентификување потенцијални влијанија					
2						
3						
4	Елемент на предложеното дејство што има потенцијал да предизвика влијание					
5	<b>Атрибути</b>	<b>Изградба на нови објекти за ресорти</b>	<b>Оперирање на нов ресорт</b>	<b>Уривање на објекти за нова железница и станици</b>	<b>Оперирање на нова железница и станици</b>	<b>Друго</b>
6	Корален гребен	X	X		X	
7	Живеалишта на мангрови	X			X	
8	Дугонг	X	X		X	
9	Споменици (на пример, мавзолеј, базилика)		X		X	
10	Жители	X	X	X	X	
11	Урбанистички план			X	X	
12	Историско пристаниште				X	
13	Друго					

### ЧЕКОР 5: ОПИШЕТЕ КАКО ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО ЌЕ БИДЕ ВО ПОТЕНЦИЈАЛНА ИНТЕРАКЦИЈА СО АТРИБУТИТЕ

Откако ќе се идентификуваат потенцијалните интеракции помеѓу елементите на предложеното дејство и атрибутите, може да биде корисно да се започне со нивно опишување. Ова овозможува пософистицирана анализа на различните видови позитивни и негативни влијанија што би можеле да се појават, како и подобро разбирање на конкретните прашања што треба да се истражат. Затоа, во оваа табела може да се вклучат белешки со дополнителни детали со цел табелата да служи како резиме.

**Табела А2.5** Пример на табела за идентификување влијание: Повеќе детали се додадени за секое потенцијално влијание за да се обезбеди резиме на прашањата што треба да се решат во оцената на влијанието

Алатка 2					
Идентификување потенцијални влијанија					
Елемент на предложеното дејство што има потенцијал да предизвика влијание					
Атрибути	Изградба на нови објекти за ресорти	Оперирање на нов ресорт	Уривање на објекти за нова железница и станици	Функционирање на нова железница и станици	Друго
Корален гребен	Градежните активности по должината на брегот може да влијаат врз квалитетот на водата во морската средина	Интензивирањето на туристичките активности може да ги оштети коралите		Новите пристапни патишта може да го зголемат пристапот до заштитени области	
Живеалишта на мангрови	Мангровите се преместени од градежната област			Новите пристапни патишта може да го зголемат пристапот до заштитени области	
Дугонг	Градежните активности може да го вознемират чувствителниот дугонг	Интензивирањето на туристичките активности може да го вознемират чувствителниот дугонг		Новите пристапни патишта може да го зголемат пристапот на лица кои предизвикуваат вознемирување	
Споменици (на пример, мавзолеј, базилика)		Зголемен притисок од туризмот		Новите транспортни врски може да го зголемат нивото на туризам	
Фестивали и традиции		Потенцијални економски можности бидејќи повеќе луѓе присуствуваат на фестивалите (+) Зголеменото ниво на туризам може да ги промени фестивалите и традициите (-)		Патеките за ацилак и поворка може да се променат кога железницата ќе поминува низ градот	
Урбанистички план			Уривањето може да влијае врз урбанистичкиот план	Железницата може да отсеке некои населби	
Историско пристаниште				Новите транспортни врски може да го намалат функционирањето на пристаништето	
Друго					



### АЛАТКА 3 ОЦЕНА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИТЕ ВЛИЈАНИЈА

Целта на оваа алатка е да се претстави пристап чекор-по-чекор за оцена на влијанијата, кој вклучува детално разгледување на тоа како предложеното дејство ќе влијае врз атрибутите на светското наследство. Оваа алатка треба да се користи само откако ќе се спроведе истражување на светското наследство и на предложеното дејство – таа не претставува замена за истражување. Наместо тоа, Алатката 3 овозможува посложено собирање и анализата на податоците да се сумираат во табела, за да можат заклучоците да бидат јасно претставени и споделени. Алатката е дадена како општ образец за да се предложи еден од многуте можни пристапи и може дополнително да се прилагоди и подобри, доколку е потребно.

#### ЧЕКОР 1: СПРОВЕДЕТЕ ИСТРАЖУВАЊЕ НА ИДЕНТИФИКУВАНИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛНИ ВЛИЈАНИЈА

Во Алатката 2, потенцијалните влијанија беа идентификувани со забележување на веројатната интеракција помеѓу елемент на предложеното дејство и атрибут:

Табела А3.1 Пример на табела за идентификување влијание со забележани интеракции

Алатка 2		Идентификување потенцијални влијанија			
Елемент на предложеното дејство што има потенцијал да предизвика влијание					
Атрибути	Изградба на нови објекти за ресорти	Операирање на нов ресорт	Уривање на објекти за нова железница и станици	Функционирање на нова железница и станици	Друго
Корален гребен	Градежните активности по должината на брегот може да влијаат врз квалитетот на водата во морската средина	Интензивираните туристички активности може да ги оштетат коралите		Новите пристапни патишта може да го зголемаат пристапот до заштитени области	
Живеалишта на мангрови	Мангровите се преместени од градежната област			Новите пристапни патишта може да го зголемаат пристапот до заштитени области	
Дугонг	Градежните активности може да го вознемират чувствителниот дугонг	Интензивираните туристички активности може да го вознемират чувствителниот дугонг		Новите пристапни патишта може да го зголемаат пристапот на лица кои предизвикуваат вознемирување	
Споменици (на пример, мавзолеј, базилика)		Зголемен притисок од туризмот		Новите транспортни врски може да го зголемаат нивото на туризам	
Фестивали и традиции		Потенцијални економски можности доколку повеќе луѓе присуствуваат на фестивалите (+) Зголеменото ниво на туризам може да ги промени фестивалите и традициите (-)		Патеките за ацилак и поворка може ќе треба да се променат кога железницата ќе поминува низ градот	
Урбанистички план			Уривањето може да влијае врз урбанистичкиот план	Железницата може да отсече некои населби	
Историско пристаниште				Новите транспортни врски може да го намалат функционирањето на пристаништето	
Друго					

Секое влијание ќе треба да се истражи за да се оцени. Ова треба да се направи врз основа на истражување, како квалитативно, така и квантитативно.

### ЧЕКОР 2: ВМЕТНЕТЕ ГИ АТРИБУТИТЕ И ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО ВО АЛАТКАТА 3

Врз основа на спроведеното истражување, секоја потенцијална интеракција идентификувана во Алатката 2 сега треба да се внесе во **Алатката 3**. За секоја интеракција, **елементите** на предложеното дејство треба да се наведат во **првата колона**, а **атрибутите** во **втората колона** (Табела А3.2)

**Табела А3.2** Пример на табела за оцена на влијанието: Вметнување на елементите на предложеното дејство и атрибутите кои потенцијално ќе имаат интеракција

Алатка 3		Оценување на потенцијалните влијанија
Елемент на предложеното дејство	Атрибут	Опис на потенцијалното влијание
Мангровите се преместени од градежната област	Живеалишта на мангрови	
Операирање на нов резорт	Дугонг	
Операирање на нов резорт	Фестивали и традиции	
Операирање на нов резорт	Фестивали и традиции	

### ЧЕКОР 3: ОПИШЕТЕ КАКО ЕЛЕМЕНТОТ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО МОЖЕ ДА ВЛИЈАЕ ВРЗ АТРИБУТОТ

Врз основа на спроведеното истражување, третата колона сега може да се пополни со опис на тоа како елементот може да **влијае** врз атрибутот (што ќе се случи кога ќе бидат во интеракција). Ова треба да биде кратко резиме (Табела А3.3).

**Табела А3.3** Пример на табела за оцена на влијанието: Вметнување описи на потенцијалните влијанија

Елемент на предложеното дејство	Атрибут	Опис на потенцијалното влијание
Мангровите се преместени од градежната област	Живеалишта на мангрови	Живеалиште на мангрови од 50 хектари ќе биде отстрането, областа ќе се исуши и израмни пред почетокот на градежните активности
Операирање на нов резорт	Дугонг	Планираните туристички активности во крајбрежните води (вклучувајќи и мали бротчиња и нуркање) ќе предизвикаат дугонгот да се пресели
Операирање на нов резорт	Фестивали и традиции	Се проценува дека 17.000 гости на резортот годишно потенцијално ќе ги посетуваат локалните фестивали, со што ќе се зголеми финансирањето на традиционалните настани и ќе се обезбедат секундарни економски можности за локалните жители
Операирање на нов резорт	Фестивали и традиции	Предложената стратегија за туризам може да доведе до промена на организацијата на фестивалите во однос на учесници, логистика и чувство за место

#### ЧЕКОР 4: КАРАКТЕРИЗИРАЈТЕ ГО ЕЛЕМЕНТОТ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО

Колоните 4, 5 и 6 во Алатката 3 подетално го прикажуваат елементот на предложеното дејство:

- **Колку често** ќе се случува ова потенцијално дејство? *Дали ќе се случи еднаш? Или наизменично? Или континуирано?*
- **Колку долго** ќе трае ова потенцијално дејство? *Дали ќе биде краткорочно или долгорочно?*
- Дали ова потенцијално дејство е нешто што може да се **промени во иднина**? *Дали дејството е реверзибилно или неповратно?*

Одговорите на овие прашања треба да се вметнат во Алатката 3 за секое од наведените потенцијални влијанија. Одговорите на овие прашања треба да се оправдаат со доволно податоци и истражување во рамките на извештајот за оцената на влијанието.

**Табела А3.4** Пример на табела за оцена на влијанието: Вметнување на карактеристиките на предложеното дејство

Оценување на потенцијалните влијанија				
Атрибут	Опис на потенцијалното влијание	Зачестеност на дејството	Времетраење на дејството	Реверзибилност на дејството
		Еднаш/ наизменично/ континуирано	Краткорочно/ долгорочно	Реверзибилно/ неповратно
Живеалишта на мангрови	Живеалиште на мангрови од 50 хектари ќе биде отстрането, областа ќе се исуши и израмни пред почетокот на градежните активности	Еднаш	Долгорочно	Неповратно
Дугогонг	Планираните туристички активности во крајбрежните води (вклучувајќи и мали бротчиња и нуркање) ќе предизвикаат дугогонгот да се пресели	Континуирано	Долгорочно	Неповратно
Фестивали и традиции	Се проценува дека 17.000 гости на ресортот годишно потенцијално ќе ги посетуваат локалните фестивали, со што ќе се зголеми финансирањето на традиционалните настани и ќе се обезбедат секундарни економски можности за локалните жители	Континуирано	Долгорочно	Неповратно
Фестивали и традиции	Предложената стратегија за туризам може да доведе до промена на организацијата на фестивалите во однос на учесници, логистика и чувство за место	Континуирано	Долгорочно	Неповратно

#### ЧЕКОР 5: ДЕФИНИРАЈТЕ ЈА ПРОМЕНАТА ШТО ЌЕ НАСТАНЕ КАЈ АТРИБУТОТ

Во чекорите 3 и 4 е опишан елементот на предложеното дејство. Овие одговори треба да обезбедат информации за пополнување на колоните 7, 8, 9 и 10, во кои е дефинирана очекуваната промена на атрибутот:

- Дали промената на атрибутот може да се **промени во иднина**? *Дали влијанието е реверзибилно или неповратно?*
- **Колку долго** ќе трае таа промена на атрибутот? *Дали е привремена или трајна?*
- **Колку** ќе се промени атрибутот? *Дали нема да има никаква промена? Дали ќе има занемарлива, одредена или голема промена?*
- Каков е **квалитетот** на таа промена? *Дали ќе биде позитивна или негативна промена?*

Одговорите на овие прашања треба да се оправдаат со доволно податоци и истражување во рамките на извештајот за оцената на влијанието.

Табела А3.5 Пример на табела за оцена на влијанието: Дефинирање на природата на промените на атрибутот

	Зачестеност на дејството	Времетраење на дејството	Реверзибилност на дејството	Реверзибилност на промената на атрибутот	Времетраење на промената на атрибутот	Степен на промена на атрибутот	Квалитет на промената на атрибутот
	Еднаш/ наизменично/ континуирано	Краткорочно/ долгорочно	Реверзибилно/ неповратно	Реверзибилна/ неповратна	Привремена/ трајна промена	Нема/ занемарлива/ одредена/ голема промена	Позитивна/ негативна промена
Живеалиште на мангрови од 50	Еднаш	Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна
Планираните туристички	Континуирано	Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна
Се проценува дека 17.000 гости на	Континуирано	Долгорочно	Неповратно	Повратна	Привремена	Одредена	Позитивна
Предложената стратегија за	Континуирано	Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Одредена	Негативна

**ЧЕКОР 6: ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО**

Последната колона (11) од Алатката 3 ја прикажува конечната оцена на секое идентификувано влијание. Таа треба да го одразува описот на влијанието, како и **карактеристиките** и на дејството и на **промените** на атрибутот што беа дефинирани во претходните чекори.

Следниве категории на влијание може да бидат негативни или позитивни:

- **Неутрално:** Истражувањето на потенцијалното влијание покажува дека нема да дојде до промена на атрибутот.
- **Минорно:** Истражувањето на потенцијалното влијание покажува дека промената ќе биде незначителна.
- **Умерено:** Истражувањето на потенцијалното влијание покажува дека ќе има одредена промена на атрибутот.
- **Големо:** Истражувањето на потенцијалното влијание покажува дека ќе има голема промена на атрибутот

Табела А3.6 Пример на табела за оцена на влијанието: Оцена на степенот на влијание

Времетраење на дејството	Реверзибилност на дејството	Реверзибилност на промената на атрибутот	Времетраење на промената на атрибутот	Степен на промена на атрибутот	Квалитет на промената на атрибутот	Оцена на влијанието
Краткорочно/ долгорочно	Реверзибилно/ неповратно	Реверзибилна/ неповратна	Привремена/ трајна промена	Нема/ занемарлива/ одредена/ голема промена	Позитивна/ негативна промена	Неутрално/ минорно/ умерено/ големо влијание (негативно и позитивно)
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна	Големо негативно влијание
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна	Големо негативно влијание
Долгорочно	Неповратно	Реверзибилна	Привремена	Одредена	Позитивна	Умерено позитивно влијание
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Одредена	Негативна	Умерено негативно влијание

**ЧЕКОР 7: КОРИСТЕТЕ ЈА ОЦЕНАТА НА ВЛИЈАНИЈАТА ЗА ДА ГИ РАЗГЛЕДАТЕ АЛТЕРНАТИВИТЕ И УБЛАЖУВАЊЕТО**

Резултатите од Алатката 3 може да се користат за креирање информирање на плановите за предложеното дејство, кои би требало да се променат за да се избегнат какви било потенцијални негативни влијанија врз Исклучителната универзална вредност или барем да се намалат за да се минимизираат до прифатливо ниво. Потенцијално позитивните влијанија, исто така, може да се проучат за да се утврди дали може да се зајакнат.

**Процесот на евалуација е итеративен** – штом предложеното дејство ќе биде ревидирано, тоа треба повторно да се оцени со помош на Алатката 3.

**ЧЕКОР 8: КОРИСТЕТЕ ЈА ОЦЕНАТА НА ВЛИЈАНИЈАТА ЗА ИЗВЕСТУВАЊЕ**

Откако ќе се оценат сите предложени дејства и нивното потенцијално влијание, полињата со влијание во последната колона може да се обојат, во зависност од природата и степенот на влијанието, со цел ефективно да се прикаже конечната оценка.

**Табела А3.7** Пример на табела за оценка на влијанието со степенот на влијание прикажан со боја

Времетраење на дејството	Реверзибилност на дејството	Реверзибилност на промената на атрибутот	Времетраење на промената на атрибутот	Степен на промена на атрибутот	Квалитет на промената на атрибутот	Оцена на влијанието
Краткорочно/ долгорочно	Реверзибилно/ неповратно	Реверзибилна/ неповратна	Привремена/ трајна промена	Нема/ занемарлива/ одредена/ голема промена	Позитивна/ негативна промена	Неутрално/ минорно/ умерено/ големо влијание (негативно и позитивно)
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна	Големо негативно влијание
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Голема	Негативна	Големо негативно влијание
Долгорочно	Неповратно	Реверзибилна	Привремена	Одредена	Позитивна	Умерено позитивно влијание
Долгорочно	Неповратно	Неповратна	Трајна	Одредена	Негативна	Умерено негативно влијание

АЛАТКА 3 ЕВАЛУАЦИЈА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИТЕ ВЛИЈАНИЈА

ЕЛЕМЕНТ НА ПРЕДЛОЖЕНОТО ДЕЈСТВО	АТРИБУТ	ОПИС НА ПОТЕНЦИЈАЛНОТО ВЛИЈАНИЕ	ЗАЧЕСТЕНОСТ НА ДЕЈСТВОТО	ВРЕМЕТРАЕЊЕ НА ДЕЈСТВОТО	РЕВЕРЗИБИЛНОСТ НА ДЕЈСТВОТО	РЕВЕРЗИБИЛНОСТ НА АТРИБУТОТ	ВРЕМЕТРАЕЊЕ НА ПРОМЕНАТА НА АТРИБУТОТ	СТЕПЕН НА ПРОМЕНАТА НА АТРИБУТОТ	КВАЛИТЕТ НА ПРОМЕНАТА НА АТРИБУТОТ	ОЦЕНА НА ВЛИЈАНИЕТО
			Еднаш/наизменично/континуирано	Краткорочна/долгорочна	Реверзибилно/неповратна	Реверзибилно/неповратна	Привремена/трајна промена	Нема/занемарлива/одредена/голема промена	Позитивна/негативна промена	Неутрално/минорно/умерено/големо влијание (негативно и позитивно)
										Големо негативно влијание
										Умерено негативно влијание
										Минорно негативно влијание
										Неутрално
										Минорно позитивно влијание
										Умерено позитивно влијание
										Големо позитивно влијание

# ИНФОРМАЦИИ ЗА КОНТАКТ

Назив и адреса	Кратки детали	Одговорности во рамките на Конвенцијата
<p><b>ИКРОМ</b> Меѓународен центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство Via di S. Michele, 13 00153 Rome, Italy Тел: +39 06.585-531 Е-маил адреса: <a href="mailto:iccrom@iccrom.org">iccrom@iccrom.org</a> <a href="http://www.iccrom.org">www.iccrom.org</a></p>	<p>ИКРОМ (Меѓународен центар за изучување на заштитата и реставрацијата на културното наследство) е меѓувладина организација со седиште во Рим, Италија. Основан од УНЕСКО во 1956 година, статутарните функции на ИКРОМ се да спроведува истражувања, документирање, техничка помош, градење капацитети и програми за подигање на јавната свест со цел да се зајакне зачувувањето на недвижното и движното културно наследство.</p>	<p>Конкретната улога на ИКРОМ во однос на Конвенцијата вклучува:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• да биде приоритетен партнер во обуката за културното наследство,</li> <li>• следење на состојбата на зачуваност на светското културно наследство,</li> <li>• разгледување на барањата за меѓународна помош поднесени од земјите членки и</li> <li>• давање придонес и поддршка за активностите за градење капацитети.</li> </ul>
<p><b>ИКОМОС</b> Меѓународен совет за споменици и локалитети Меѓународен секретаријат 11 rue du Séminaire de Conflans 94 220 Charenton-le-Pont France Тел: + 33 (0) 1 41 94 17 59 Е-маил адреса: <a href="mailto:secretariat@icomos.org">secretariat@icomos.org</a> <a href="http://www.icomos.org">www.icomos.org</a></p>	<p>ИКОМОС (Меѓународен совет за споменици и локалитет) е невладина организација со седиште во Париз, Франција. Основана во 1965 година, нејзината улога е да ја промовира примената на теоријата, методологијата и научните техники за зачувување на архитектонското и археолошкото наследство. Нејзината работа се заснова на начелата на Меѓународната повелба за конзервација и реставрација на споменици и локалитети (Повелбата од Венеција) од 1964 година.</p>	<p>Конкретната улога на ИКОМОС во однос на Конвенцијата вклучува:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• евалуација на добрата номинирани за впишување на Листата на светско наследство,</li> <li>• следење на состојбата на зачуваност на светското културно наследство,</li> <li>• разгледување на барањата за меѓународна помош поднесени од земјите членки и</li> <li>• давање придонес и поддршка за активностите за градење капацитети.</li> </ul>
<p><b>ИУЦН</b> Меѓународна унија за заштита на природата Rue Mauverney 28 1196 Gland Switzerland Тел: +41 22 999-0000 Е-маил адреса: <a href="mailto:worldheritage@iucn.org">worldheritage@iucn.org</a> <a href="http://www.iucn.org">www.iucn.org</a></p>	<p>ИУЦН (Меѓународна унија за заштита на природата) е основана во 1948 година и ги обединува националните влади, НВО и научниците во светско партнерство. Нејзината мисија е да влијае, да ги охрабри и да им помогне на општествата широм светот да ги зачуваат интегритетот и различноста на природата и да се осигури дека секое користење на природните ресурси е правично и еколошки одржливо. ИУЦН има седиште во Гланд, Швајцарија.</p>	<p>Конкретната улога на ИУЦН во однос на Конвенцијата вклучува:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• евалуација на добрата номинирани за впишување на Листата на светско наследство,</li> <li>• следење на состојбата на зачуваност на светското природно наследство,</li> <li>• разгледување на барањата за меѓународна помош поднесени од земјите членки и</li> <li>• давање придонес и поддршка за активностите за градење капацитети.</li> </ul>
<p><b>Центар за светско наследство на УНЕСКО</b> 7, place de Fontenoy 75352 Paris 07 SP France Тел: +33 (0)1 45 68 11 04 <a href="http://whc.unesco.org">whc.unesco.org</a></p>	<p>Основан во 1992 година, Центарот за светско наследство е фокална точка и координатор во рамките на УНЕСКО за сите прашања поврзани со светското наследство. Обезбедувајќи секојдневно управување со Конвенцијата, Центарот ги организира годишните сесии на Комитетот за светско наследство, им дава совети на земјите членки во подготовката на номинациите за добрата, на барање организира меѓународна помош од Фондот за светско наследство и го координира како известувањето за состојбата на добрата, така и преземените итни дејствија кога доброто е загрозувано. Центарот, исто така, организира технички семинари и работилници, ја ажурира Листата на светско наследство и базата на податоци, развива наставни материјали за подигање на свеста кај младите за потребата од зачувување на наследството и ја информира јавноста за прашањата поврзани со светското наследство.</p>	



## Водич и прирачник за оцена на влијанието во контекст на Светското наследство

Целта на оваа публикација е да се обезбедат насоки за оцена на влијанието во контекст на Светското наследство, со користење на рамка што може да се примени и за природните и за културните наследства, како и за мали и големи проекти, било во рамките на пошироки Оцени на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти (ОВЖССА) или како самостојна Оцена на влијанието врз наследството (ОВН).

Покрај тоа, Водичот служи и како ресурс за градење на капацитетите за подигање на свеста за управувањето со Светското наследство. Тоа ќе ја формира основата на поврзаните активности за градење на капацитетите обезбедени од УНЕСКО, Советодавните тела и Центрите на УНЕСКО од категорија 2, а исто така може да се користи и независно за самостојно учење. Водичот е изготвено во поддршка на спроведувањето на самата Конвенција за светско наследство, заедно со Оперативните упатства.

Поддржано од



Република Северна Македонија  
Министерство за култура

